

Bütün Yapıtları - 12

PLATON SOFİST

Eski Yunancadan Çeviren: Furkan Akderin

Platon

Sofist

Eski Yunancadan Çeviren
Furkan Akderin

Platon
Sofist

Bütün Yapıtları – 12

Eski Yunancadan Çeviren:

Furkan Akderin

Yayıma Hazırlayan:

Ahmet Cevirci

Platon

Hayatı ve Yapıları

Ahmet Cevizci

Platon, düşünce tarihinin hiç kuşku yok ki en önemli ve etkili filozoflarından biridir. 20. yüzyılın en önde gelen filozof ve matematikçilerinden biri olan A. N. Whitehead, "bütün bir felsefe tarihinin Platon'a düşülmüş dipnotlardan ibaret bir süreç olarak okunması gerektiğini" ileri sürerken, aslında bu etki ve öneme işaret ediyordu.

Gerçekten de Platon, başka her şey bir yana felsefenin kurumsallaşmasına, felsefenin gelişimi açısından vazgeçilmez olan yazılı geleneğin oluşmasına yaptığı katkı açısından önem taşır; Aristoteles gibi büyük bir filozofun hocası veya Aristoteles gibi bir filozofu ortaya çıkaracak olan geleneğin kurucusu olmak bakımından önem arz eder. Platon, iki dünyalı metafiziğiyle bütün bir Ortaçağ düşüncesini belirleyecek olan öte dünyacı ya da idealist felsefe geleneğinin başlatıcısı olmak, Hıristiyan Ortaçağ felsefesine en azından Aziz Augustinus, İslam düşüncesine de en azından Fârâbî üzerinden etki etmek bakımından ayrıca önemlidir. Platon, düşünce tarihi boyunca ele alınacak tüm problemleri yüzlerce yıl öncesinden ele almış ve düşünce tarihinin ilk büyük felsefi sistemini inşa etmiştir.

HAYATI

Platon, MÖ 427 yılında, Atina'da soylu bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmişti. Sadece annesi tarafından değil, babası tarafından da Atina'nın en soylu ailelerinden birine mensuptu; nitekim babasının soyu Kodros'a, annesinin soyu Solon'a kadar gidiyordu. Anne tarafından Otuzlar Cuntası'nın önemli isimlerinden olan Kharmides ve Kritias'ın akrabasıydı. Bundan dolayı, çocukluğu ve gençliği aristokratik bir ortamda, edebiyat ve felsefeye dönük ilginin gelenekselleşmiş olduğu bir çevrede geçmişti.^[1] Grek aristokrasisinin gelenek ve normlarına göre yetiştirilen Platon, askerlik görevini, yine zengin bir ailenin çocuğu olması dolayısıyla, muhtemelen süvari birliğinde yapmıştı.

Yine Grek aristokrasisinin geleneklerine göre jimnastikle de uğraşmış olan Platon'un gerçek adı, büyükbabasının isminden dolayı Aristokles'ti. Göğsünün genişliğinden dolayı Platon lakabını almıştı. Diogenes Laertios'un belirttiğine göre, gençliğinde lirik ve dramatik şiirler yazmış ve bir ozan olmayı istemiş olan Platon, bu türden bütün yapıtlarını ve tragedyalarını, Sokrates ile tanıştıktan sonra yakmıştır.^[2] Sokrates'in öğrencisinin şairlerin sözde bilgisi veya bozuk politikacıların demagojisiyle yetinmesi mümkün görünmüyordu. Platon, yine Sokrates'le tanışmadan önce doğa felsefesiyle meşgul olmuş, doğa filozoflarının yapıtlarını incelemenin yanında, Herakleitosçu Kratylos'un öğrencisi olmuştu. Yakınlarının teşvik ve telkinlerine rağmen, politik kariyerinden olduğu kadar, tragedya yazarlığı ve doğa felsefesi araştırmalarından da vazgeçmesini temin eden şey, hep aynı neden, yani onun Sokrates'le tanışması olmuştur. Sokrates ile kurduğu yakın münasebet, onu sadece doğa felsefesinin değil, tragedya ve politikanın da çürük zemininden uzaklaştıran en önemli etken olmuştur.

Platon, Atina'nın gücünün ve ihtişamının dorukta olduğu döneme tanıklık edememişti; ama Perikles demokrasisinde, politik gerileme ve moral çöküntünün tohumlarını bütün açıklığıyla gözlemledi. Makedonya kralı Philippos'un Yunan kent devletine nihai darbeyi indirdiği tarihten on yıl önce ölmüştü. Hayatının akışını değiştiren birinci olay Sokrates'le tanışması olduysa, ikincisi söz konusu koşullar altında hocasının başına gelenler oldu. *Mektuplar*'da özellikle de *Yedinci Mektup*'ta cunta idaresi sırasında Atina'nın yaşadığı tarihsel olayları anlatan Platon, cunta üyelerinin başlangıçta beyan etmiş oldukları niyetlere sadık kalacaklarını ve devleti adalet yoluna sokacaklarını düşündüğünü, fakat diktatörlüğün sonuçlarına ve tiranların "eski dostlarından birine, gelmiş geçmiş en adil insana" reva gördükleri muameleye tanık olunca, ne kadar büyük bir hayal kırıklığı yaşadığını ifade eder.^[3] Bir süre sonra demokrasi yeniden tesis olunca, demokratik idarenin başlangıçtaki dikkati ve özeni karşısında yeniden umutlanan Platon'un son umutlarını da Sokrates'e verilen ölüm cezasının infazı tüketmiştir. Platon işte bu dönemde, politik krize bildik reformlar yoluyla bir çözüm bulunamayacağına, hasta ve aciz devlete anayasa ya da rejim değişikliğinden ibaret bir ıslah teşebbüsünün en küçük bir yararının olamayacağına kanaat getirdi. Çağdaş politikada mevcudiyetini tespit ettiği iki büyük kusurun, Yunan uygarlığının daha önceki dönemlerde

yükselişinde etkili olan demokrasinin sonunu hazırlamasının kaçınılmaz olduğunu düşünmesine yol açtı. Her şeyden önce, bilgi kılıfı altında ortaya çıkan cehaletin demokraside uzman ve profesyonelin değil, vasat ve amatör olanın hâkim olmasıyla sonuçlandığını savunan Platon açısından demokrasi, Atina'da sadece cahilin hatalı yönetme hakkı anlamına geliyordu.

Platon'un çağdaş politikada teşhis ettiği ikinci büyük kusur, devletin kurum ve hizmetlerinin kendi bencil çıkarlarının peşinde koşanlar tarafından doldurulmasına yol açan azgın bireycilik ruhuydu. Özel olarak oligarşinin kendine özgü yanlısını veya olumsuzluğunu ifade eden söz konusu bireycilik, ona göre, her kent devletinin zengin ve fakir, tahakküm edenler ve bastırılanlar olarak ikiye bölünmesiyle sonuçlanmıştı. Toplum ve devleti düşman kamplara bölen bu durum ve olumsuzluğun temelinde ise, politikaya da sirayet eden madde ya da para aşkı vardı. Demokrasiye özgü cehalet ya da amatörlük ile oligarşinin olduğu kadar demokrasinin de bir özelliği olan politik çıkarıcılık ve bireycilik, onun gelecekte hedef alacağı düşmanlar olarak Platon'un bilincine, işte bu dönemde yerleşmiş olmalıdır.

Antik kaynakların bildirdiğine göre, Sokrates'in infazının ardından Platon diğer Sokratesçilerle birlikte, muhtemelen güvenlik nedeniyle, Megaralı Eukleides'in yanına sığınır.^[4] Sonraki on iki yıl boyunca, büyük ölçüde Sokratik diye nitelediğimiz ilk dönem diyaloglarını yazar ve bu arada, gözlem ve deneyim yoluyla görgüsünü artırma ve düşüncesini derinleştirme yönünde kimi teşebbüslerde bulunarak seyahat eder. Gittiği ilk yer matematik bilgisini geliştirmesine imkân sağlayan, daha sonra *Devlet*'te savunacağı genel veya sınıflar arası bir iş bölümü ilkesini öğrendiği "kadim harikalar diyarı" Mısır'dır. İkinci yer ise meşhur matematikçi Theodoros ve Tarentumlu bilim adamı Pythagorasçılarla tanışmasını sağlayan İtalya'dır. Burada Philolaos ve ona bilim, felsefe ve politikanın ideal bir sentezine erişme yönünde önemli açılımlar sağlayan Arkhytas'la tanışan Platon, özellikle Arkhytas'ın aracılığıyla I. Dionysios'un sarayına takdim edilir. Muhtemelen prens üzerinde tesis edeceği nüfuzdan faydalanarak, bu dönemde, politik fikirlerini önemli ölçüde hayata geçirmeyi ümit etmişti. Sadece I. Dionysios ile değil, prensin karısının kardeşi Dion ile kurduğu ilişkiye de dayanarak bu yönde iki ayrı girişimde bulundu. Özellikle II. Dionysios üzerinde uygulamaya çalıştığı filozof-kral tipi, mutlak bir başarısızlıkla sonuçlandı. İdealist bir ahlakçı filozof ile hırslı bir aksiyon adamının bir araya gelmesi daha baştan imkânsız gibi görünmesine rağmen, yılmayan Platon'un bütün denemeleri başarısızlıkla sonlandı ve en nihayetinde hayatı tehlikeye girdi. Böyle bir Sicilya seyahati dönüşünde, Atina ile savaş halindeki Aigina'da karaya çıkan filozof, burada esir alınarak satılmak üzere köle pazarına çıkarıldı. Tam bir rastlantı eseri olarak, dostlarından birinin -bazı kaynaklara göre Elisli Phaidon'un, bazı kaynaklara göre Pythagorasçı Arkhytas'ın- fidyesini ödemesi sayesinde özgürlüğüne kavuşan Platon'un, bundan sonra bu türden tehlikelerden uzak durmaya karar verdiği, politikayla sadece teorik düzeyde ilgilenmeyi seçtiği söylenebilir.

Platon, geri ödemeye kalkıştığı fidye parasını Arkhytas veya Phaidon'un kabul etmemesi üzerine, bu parayla meşhur Yunan kahramanı Akademos'un sığınağı ya da mezarının hemen

yanı başındaki bahçeyi satın alarak *Akademi*'yi kurdu. İşte burası, en azından Avrupa'nın ilk büyük eğitim ve araştırma merkezi olmuştur. Hukuki bir statü kazanabilmek için dini bir cemaat olarak organize olan ve yıkıldığı MS 529 yılına kadar Platonculuğun merkezi olma işlevi gören okula, Platon zamanının bütün önemli bilimadamları ve filozofları toplamıştı. Matematik, astronomi, doğa bilimleri, retorik, mantık, politika ve metafiziğin belli başlı araştırma konuları ya da alanları olduğu okulda, felsefeye yaklaşım tarzı daha ziyade geometri yoluyla gerçekleşen matematiksel bir yaklaşımdı. Nitekim Bizanslı bir dil âliminin belirttiğine göre, Akademi'nin kapısına "Geometri bilmeyen buradan içeri giremez!" diye yazdırmıştı.

Onun Akademi'sinin durumu ve felsefeye yaklaşımı, Isokrates'in ondan kısa süre önce kurulmuş olan okuluyla kıyaslandığı zaman daha iyi anlaşılabilir. Platon gibi fiili ya da gündelik politikadan, politik hayattan uzak duran ve okulunda Yunan dünyasının ihtiyaç duyduğu politik danışmanları yetiştirmeyi amaçlayan Isokrates, Protagoras ve Gorgias gibi yaşlı Sofistlerin öğrencisi olmuştu.^[5] Isokrates kesin bilginin imkânsız olduğu inancından hareketle, retorik sanatına ağırlık vermişti. Bu yüzden felsefeyi pratik bir konu olarak değerlendiren ve beşeri kültürün bir ürünü olarak gören Isokrates, insanın dünyasının, dilin (*logos*) kültürel ve moral değerleri aktarmasından ve bütün eylemlerin özde linguistik birer edim olmasından dolayı, gerçekte dilin dünyası olduğu inancıyla, ruhu eğitmek ve insana politik meclislerde güzel konuşabilme yeteneği kazandırmak istiyordu. Bu açıdan bakıldığında, Isokrates retoriğe dayalı bir eğitim idealini temsil etmekteydi.

Platon ise hiç kuşku yok ki felsefi bir eğitim idealinin temsilcisi oldu. Fakat bilimsel çalışmalara yaptığı tüm vurguya rağmen, Platon'un eğitiminin ve okulunun nihai ve en yüksek amacı, etiko-politik bir amaçtı. Yunanistan'ın hemen bütün filozofları gibi, o da, eylemle sonuçlanacak, belli bir eyleme vücut verecek bilgiyi aktarmak ve bir hayat tarzı kazandıracak veya doğru ve ahlaki bir hayat için güçlü ilhamlar verecek felsefeyi öğretmek istiyordu. Onun felsefesi her şeyden önce ruhun dönüşümünü, ikinci olarak da insanlığın hizmetinde olmayı amaçlayan bir felsefeydi. Platon'a göre, söz konusu dönüşüm bir tür duygu yoğunluğuyla aniden gerçekleşecek bir şey olmayıp, gözün bilim eğitimi yoluyla ışığa yavaş yavaş çevrilmesinden meydana gelmekteydi. İşte bu noktada Isokrates'ten tamamen ayrılan Platon, bununla birlikte, Akademi'nin gerçekleştireceği hizmet konusunda Isokrates'le aynı şeyi düşünüyordu. Başka bir deyişle, gerek Platon gerekse Isokrates felsefi görüşleri bakımından farklılık gösterebilirler dahi, onun kültüre vurgu yaptığı yerde Platon bilime önem vermiş ve onun bir retorik eğitimi vermeye çalıştığı yerde Platon bilim eğitimi vermeye çalışmış olsa da, pratikte aynı amacı, Yunan kent devletinde kötü giden her şeyi yoluna koyma amacını paylaşıyorlardı. Her ikisi de monarşinin yanında olan bu iki adam, ideallerini hayata geçirecek yöneticiyi bulmaya çalışmaktaydı.

Platon'un amacı, hukuk ya da retorik yoluyla değil, iyi eğitilmiş aklıyla yönetecek filozof-kralı eğitmektir. Akademi, devlet adamları ve yasa koyucular ortaya çıkaracak, bilim ve felsefe temelli politika eğitimi veren bir kurumdu. Platon, burada yetiştirdiği öğrencilerini, başka

devletlere resmi ve politik görevler için gönderdi. Özetle, Akademi, Helenistik dönemin sonuna kadar Yunan dünyasına hukuki ve politik bakımdan şekil vermeye çalışan en önemli merkez oldu.^[6]

YAPITLARI

Platon, sadece düşünce tarihinin ilk büyük sistem kurucularından biri olan büyük ve önemli bir filozof değildir; o aynı zamanda ilkçağdan, tüm yapıtları günümüze erişmiş olan ilk filozoftur. Platon öldüğü MÖ 347 yılına kadar Akademi'de gerçekleştirmiş olduğu eğitim ve araştırma faaliyeti dışında, geniş kesimler için birtakım yapıtlar vermiştir. Başka bir deyişle, Akademi'de ele alınan konular, öğretilen dersler kurumun kalın duvarları içinde kalırken, Platon dışarıdaki insanlar için de birtakım popüler yapıtlar kaleme almıştır. Platon, muhtemelen Sokrates'in ölümünden hemen sonra yazmaya başlamış ve diyalog tarzında otuz kadar yapıt vermiştir. İmparator Tiberius'un sarayından olan astrolog Thrasyllus'a atfedilen bir yöntemle göre, diyaloglar gelenekte veya o zamanlar, yayımlanış sırası itibariyle dörtlüler halinde sınıflanmış.^[7] İlkçağda yapılan söz konusu sınıflamalar dışında, diyalogların 19. yüzyıldan itibaren yeni baştan ele alınıp, birtakım ölçütlere göre tekrar sınıflandırıldıkları söylenebilir. 19. yüzyıldan başlayarak, özellikle Almanlar ve bu arada İngilizler ve Fransızlar tarafından gerçekleştirilen filolojik ve felsefi araştırmalarda dört ölçüt temel alınmıştır: Dışsal, içsel, edebi ölçütlerle stilometri.

Dışsal ölçütler temel alındığında, antik kaynaklardan örneğin Aristoteles'ten, Numenius'tan, Sextus Empiricus'tan Platon'a yapılan atıflarla, diyaloglarda gördüğümüz birtakım çağdaş kişi ve olaylara yapılan göndermeler, diyalogların birbirlerine yaptıkları referanslar titizlikle incelenmiş ve Sokrates'in mahkûmiyeti ve ölümü, filozofun İtalya seyahatleri, Akademi'nin kuruluşu gibi, Platon'un hayatında önemli yer tutan değişik olaylar göz önüne alınmıştır. Buna karşılık diyaloglarda ortaya konan öğretilerin belirlediği içsel ölçütler söz konusu olduğunda, Platon yorumcuları Platon'un etik, eğitim, politika, metafizik, psikoloji, mantık, epistemoloji ve diyalektik konularındaki görüşleriyle, onun düşüncelerinin bu konularda geçirdiği değişimleri analize tabi tutmuşlardır.

Diyalogların kronolojisini belirlemede edebi ölçütleri ön plana çıkartan üçüncü tür araştırmalar ise yapıtların edebi kalite ve değerini, Platon'un diyaloglarda kullandığı diyalog ve yazım tekniğini göz önüne almışlardır. Buna göre, basit bir üslup ve diyalogun sanatsal değeri yüksek olmayan yapısının, bununla çelişecek başka bir ölçüt olmadıkça, Platon'un gençlik diyaloglarını yansıttığı savunulurken, filozofun kariyerinde ilerledikçe, diyalogların yapısının, üslubunun ve kullanılan diyalog tekniğinin de geliştiği ve olgunlaştığı düşünülmüştür.

Stilometri olarak bilinen dördüncü ölçüte gelince, Platon'un kullandığı terimler ve düşüncelerini ifade ediş tarzı, linguistik testlerle sıkı bir analize tabi tutulmuştur. Farklı

ölçütlerin ve çok ayrıntılı stilometrik ve linguistik tekniklerin kullanıldığı bu incelemeler sonucunda, Platon'un diyalogları, hemen bütün Platon yorumcuları arasında tam bir fikir birliğiyle, gençlik, olgunluk ve yaşlılık olmak üzere üç döneme ayrılır.

Bu sınıflamaya göre:

(i) Gençlik diyalogları; *Sokrates'in Savunması, Kriton, Euthyphron, Lakhes, İon, Protagoras, Kharmides, Gorgias, Küçük Hippias, Büyük Hippias* ve *Lysis*'ten meydana gelir.

(ii) Olgunluk yapıtları; *Devlet, Şölen, Phaedros, Euthydemos, Meneksenos, Kratylos* adlı diyaloglardan oluşur. İki önemli diyalog, yani *Menon* ve *Phaidon* gençlik dönemi diyaloglarıyla söz konusu olgunluk diyalogları arasında bir köprü oluşturmaktadır.

(iii) Yaşlılık dönemi diyalogları arasında ise *Parmenides, Theaetetos, Sofist, Devlet Adamı, Timaios, Kritias, Philebos, Yasalar* ve *Mektuplar* yer almaktadır.

Biçim açısından değerlendirildiğinde, ilk dönem diyaloglarının, Sokrates tarafından *Savunma*'da belirtilen çürütme, sorgulama misyonu ekseninde gelişen bir erdemlilik çerçevesi içinde hayli dramatik bir yapı sergilediklerini söylemek doğru olur. Bu diyaloglar çözümsüzlükle sonuçlanan aporetik yapıtlardır. Başka bir deyişle, gençlik diyalogları, Sokrates'in belirli bir ahlaki erdemle ilgili olarak başlattığı tartışma üzerinde, somut bir sonuca ulaşmadan gelişen yapıtlardır. Bu yapıtlarda Platon'un gözettiği amaç, tanıdığı ve bildiği kadarıyla Sokrates'in karakterini, kişiliğini ve felsefi faaliyetini tanıtip, ölümsüzleştirmektir. Bu yüzden bu gençlik diyalogları, "Sokratik Diyaloglar" olarak geçer.

Olgunluk dönemi diyalogları çok daha az dramatik olup, Sokratik diyalogların eğretiliğinin ve negatif tutumunun epey uzağına düşerler. Burada da, aynen ilk dönem diyaloglarında olduğu gibi, Sokrates yine başkonuşmacı ya da tartışmacıdır. Fakat gençlik diyaloglarının tersine, ilk kez birtakım pozitif öğretiler öne sürülür. Bu diyaloglarda felsefi içerik genellikle Sokrates ya da güçlü bir otoritesi olan başka bir uzman tarafından ortaya konur.

Yaşlılık dönemi diyaloglarına gelindiğinde, Sokrates'in rolü azaldığı gibi, diyalogun dramatik karakteri tümünden kaybolur. Sokrates sadece *Philebos* ve *Theaetetos*'ta başkonuşmacıdır, diğer diyaloglarda Platon'un başsözcüsü değildir, *Yasalar*'da ise hiç görünmez. Yine son dönem diyaloglarında, sonradan zoraki bir biçimde diyaloga dönüştürülmüş olduğu sanılan, uzun sunum ya da serimlerin belirleyici olmaya başladığı deneme formu ağır basar.

Diyaloglar içerik bakımından değerlendirildiklerinde, Sokratik diyalogların ahlaki problemler üzerinde yoğunlaştıkları, çeşitli moral problemlerin doğasım ele aldıkları söylenebilir. Örneğin *Euthyphron*'da "dindarlığın", *Lakhes*'te "cesaret" in, *Kharmides*'te "ölçülülüğün" ya da "öz- denetim" in, *Lysis*'te "dostluğun", *Hippias*'ta "güzelliğin", *Menon*'da "erdem" ne olduğu tartışılır. Moral bilgi ve ahlaki erdemlere dönük bu ilgi, orta dönem diyaloglarında da devam etmekle birlikte, Platon'un bu yapıtları yazdığı sıralarda ilgisinin teknik anlamda daha soyut ve felsefi konulara kaydığı görülür. Zira bu diyaloglarda metafiziksel ve epistemolojik

meselelere daha büyük bir ağırlık verilir, onlara daha güçlü bir biçimde vurgu yapılır.

Gençlik diyaloglarıyla olgunluk dönemi diyalogları arasındaki en çarpıcı farklılık, idealar kuramından oluşur. Platon kariyerinin bu döneminde, yine idealar kuramıyla ilişki içinde, Pythagorasçılarının bazı felsefi öğretilerini gündeme getirir. Başka bir deyişle, Platon olgunluk dönemi diyaloglarında, idealar kuramının metafiziksel, etik, epistemolojik ve mantıksal boyutlarını, antropolojisi ve politika anlayışıyla ilişki içinde gözler önüne serer.

Yaşlılık diyaloglarına gelince... Özellikle *Parmenides*'ten başlayarak, idealar kuramının genel çerçevesi içinde, Platonik düşüncenin, sonradan *Theaetetos* ile *Sofist*'te bilgi ve dil kuramı, *Philebos*'ta etik, *Devlet Adamı* ve *Yasalar*'da politik bakımdan geliştirilen yeni bir doğrultusu söz konusu olur.

Ahmet Cevizci
Temmuz 2011

ÖNSÖZ

SOFİST

Sofist, Platon'un yaşlılık dönemi eserlerinden biri olup, Platonik külliyatın oldukça önemli metafiziksel ve epistemolojik konular üzerinde yoğunlaşan temel eserlerinden biridir. Onun üç diyalogla yakından ilişkili olduğu söylenebilir. Söz konusu diyaloglar da sırasıyla *Parmenides*, *Theaetetos* ve *Devlet Adamı*'dır. Bunlardan hiç kuşku yok ki, en önce geleni ve başta *Sofist* olmak üzere, hepsi tarafından, örtük ya da aleni göndermeler yoluyla varsayılanı, *Parmenides*'tir. Nitekim *Sofist*'te gözetilen amaçların en başında geleni, *Parmenides*'te ortaya konan metafiziksel ve epistemolojik güçlüklerin açıklığa ya da çözüme kavuşturulmasıdır. Buna göre Platon *Parmenides*'te kendi idealar teorisini, diyalogla aynı adı taşıyan filozofun ağzından, hangi ideaların var olduğu konusu, ama özellikle de idealarla maddi varlıklar veya duysal şeyler arasındaki ilişkiyi "pay alma" metaforuyla açıklamanın yol açtığı güçlükler üzerinden eleştirmiş ve bundan sonra kaleme alınmış bir diyalog olan *Theaetetos* adlı eserinde bilgi problemine, idealar olmadan bir çözüm getirip getiremeyeceğini soruşturmuş, bunun mümkün olmadığını görmüştü. Bu yüzden ideaları *Sofist*'te yeniden gündeme getiren Platon, burada yine idealarla ilişkili başka bir problem üzerinde yoğunlaşır. Bu problem ise, ideaların duysal varlık ya da şeylerle değil de, birbirleriyle olan ilişkileriyle ilgili bir problem olmak durumundadır.

Sofist'in diğer diyaloglarla, fakat özellikle de *Theaetetos*'la olan ilişkisini gözler önüne seren bir başka veri de diyalogda betimlenen görüşme ve tartışmanın *Theaetetos*'ta geçen tartışmanın yapıldığı günün hemen ertesinde yapılmış olmasından çıkar. Dahası, *Sofist* yine *Theaetetos*'ta ele alınan konulardan biri olarak haklılandırılmış veya hesabı verilmiş doğru inanç ya da yargıyla ilişkili olacak şekilde, doğru ve yanlış yargı ya da inanç konusu üzerinde durur. *Sofist*'in çok daha yakın bir ilişkisinin bulunduğu, bu yüzden kendisiyle yaklaşık olarak aynı zaman diliminde yazılmış olduğu diğer diyalog *Devlet Adamı*'dır. Diyalogun başında da açıklıkla söylendiği üzere,^[8] Platon burada, üç farklı insan ya da daha doğrusu uzman tipinden birine karşılık gelen Sofisti tanımlamak üzere kaleme alınmıştır. Diğer iki uzman tipi ise sırasıyla devlet adamı ve filozoftur. O, *Sofist*'ten hemen sonra kaleme alınan *Devlet Adamı*'nda devlet adamım tanımlar. Aslında *Sofist* ve *Devlet Adamı*'yla birlikte bir üçlü oluşturacak şekilde tasarlanan ve adı *Filozof* olarak düşünülen diyalog, bilindiği kadarıyla hiçbir zaman yazılmamıştır. Bunun da muhtemel nedeninin Sofistin aldatıcı görünüşler yaratan, sahte bir filozof edasıyla ortaya çıkıp filozofa özgü bilgeliğin sadece görüntüsünü veren biri olarak tanımlanmasından sonra, filozofu ayrıca tanımlamanın gereksiz olduğunun Platon tarafından düşünülmüş olması olabilir.

Diyalogun Yazılış Tarihi ve Kişiler

Bu durumda *Timaeos*, *Yasalar* ve *Philebos* gibi son dönem eserlerinden önce yazılmış olduğuna inanılan *Sofist*'in, *Theaetetos* ve *Devlet Adamı*'yla birlikte, yaklaşık 367-362 yılları arasında kalan bir tarihte yazılmış olduğu sanılmaktadır. Yorumcular arasında söz konusu tarih ile ilgili olarak 360 tarihi verenler olmakla birlikte, baskın görüş eserin Platon tarafından 363 yılında kaleme alındığını ifade eder.

Diyalogun karakterlerine gelince, eserde kişiler, iki önemli farkla *Theaetetos* adlı diyalogda yer alan kimselerden oluşur. Yani Theodoros, Sokrates ve Theaetetos, diyalogun *Theaetetos*'tan *Sofist*'e taşınmış kişileridir. Farklılıklardan birincisi, Theodoros'un diyaloga gelirken, kendisiyle birlikte getirdiği bir kimse olarak Parmenides'in memleketi olan Elea'dan gelmiş bir misafirdir. Diyalog boyunca, ondan "Yabancı" diye söz edilir. İkinci önemli farklılık, eserde Yabancı'nın, *Parmenides* istisnasıyla daha önceki bütün diyalogların başkonuşmacısı veya soru soranı olarak Sokrates'in yerini almasından oluşur. Başka bir deyişle, *Sofist*, bir yaşlılık dönemi diyalogu olarak Sokrates'in rolünün sınırlandığı, arka plana itildiği, dolayısıyla yerinin başka biri, çoğu zaman Elea felsefesini temsil eden bir figür tarafından doldurulduğu diyaloglardan biri olmak durumundadır. Burada Platon Sokrates'in yerini Elealı bir Yabancıya vermek suretiyle Parmenides'in "var olmayanın düşünülemediği ve söylenemeyeceği"ni dile getiren görüşünü eleştirmeyi amaçlar. Nitekim Platon'un eserin ana bölümündeki en önemli amacı veya stratejisi, varlığın olumsuzlanmasını yokluktan ayırt etmek ve doğru ile yanlış yargı veya inancı tanımlamak olarak tezahür eder. Diyalogda Sokrates'in yerini Elealı bir Yabancıya bırakması, içerik olarak da özellikle gençlik diyaloglarına özgü Sokratik çürütme yönteminin yerine yeni bir yöntem olarak toplama-bölme yönteminin ikame edilmesi üzerinden ifade edilir. Eserin, *Theaetetos* ile kıyaslandığında, yerinde ve işinde hiçbir farklılık olmayan yegâne kişisi, genç ve çok seçkin bir matematikçi olarak *Theaetetos*'tur. O, diğer diyalogda olduğu gibi, burada da kendisine sorulan sorulara yanıt verir.

Diyalogun Genel Mantıksal Yapısı

Sofist, bir girişle birlikte, beş ana bölümden oluşan bir diyalog olarak oluşturulmuştur. Nitekim eser, diyaloga katılan kişilerin ve diyalogun konusunun tanıtılmasından oluşan bir giriş^[9] bölümüyle başlar. Burada Yabancı diyalogun konusunun veya kendisine edindiği işin üç ayrı insan tipinden biri olarak görülen Sofistin tanımlanması olduğunu ifade eder. Sofistin tanımlanması ise, kaçınılmaz olarak Sofistin özünü ortaya koyacak sözel bir nesne tanımından oluşacağından, türlerin doğasına ve dolayısıyla birbirleriyle birleşme veya karışma kapasitesine ilişkin bir bilgiyi gerektirir.

Bu yüzden, eserin ana gövdesinin birinci bölümünde^[10] bu amaca uygun bir yöntem, yani bir tanım metodu olarak toplama ve bölme yöntemi tanıtılır. Sofisti tanımlamaya yönelik bu yeni

yöntem, Platon'un gençlik diyaloglarında gösterildiği üzere, ilgili ahlaki erdemi tanımlama, yani onun özünü ortaya çıkarma amacı doğrultusunda çoğu zaman aşağıdan veya tekil örneklerden yukarıya *idea* ya da *eidosa* doğru yol alan bildik Sokratik yöntemin tersi bir yol izler.^{11} Başka bir deyişle, bu yeni yöntemde toplama, bölünecek cinsi (*genos*) seçme ve o cins üzerinde yoğunlaşmaya karşılık gelir. Bölme ise söz konusu cins içinde yer alan bir türün tanımına yönelen aşağı doğru bir işlemdir. Buna göre Sokratik tanım yönteminde, ilgili erdemin ideasına ilişkin vizyona veya özün açık seçik olarak görülmesine ve dolayısıyla doğru tanıma, yukarı doğru olan bir dizi sıçramanın hedefi olarak varılmaktaydı. Oysa yeni yöntemde hedefe, bölünemez olan bir tür, cins ve türsel ayırım yoluyla tanımlandığı zaman, yani aşağıya doğru olan bir işlemin sonucunda varılır. Bu ise, elbette Platon'un diyalogdaki temel amacının artık bir idealar dünyasına ulaşmak, ideaların varoluşunu kanıtlamak olmadığı anlamına gelir. *Eide* ya da ideaların varoluşu, teoriye yönelik bütün eleştirilere rağmen, gerekli görülür, hatta kesin olarak kabul edilir. Platon'un dikkati, artık ortak bir öze sahip bireyler öbeğinden özlerin veya ideaların kendi aralarındaki ilişkilere ve özellikle de özgül bir ideanın veya özün tanımlanmasında gündeme gelen idealar arasındaki ilişkilere kaymış durumdadır.^{12}

Yeni yöntem bu bölümde bir model üzerinden örneklenir. Verilen örneğe göre, Sofisti bir oltacı ya da avcı olarak tanımlayan ve avcılığı da bir sanat (*tekhne*) olarak tanımlayan Yabancı, aranan veya toplamayla kendisine ulaşılan cins olarak sanatı temele alır. Sonra sanat üzerinden, hep sağdan gidilecek şekilde, dokuz evreli bir bölme gerçekleştirir. Buna göre sanatlar üretmeye ve kazanmaya yönelik sanatlar olarak ikiye ayrılır. Bundan sonra kazanmaya dönük sanatlar rızaya dayalı elde etme ve yakalama sanatları olarak ikiye bölünür. Yakalama sanatlarının kendi içinde ikiye bölündüğü unsurlar, açıkça yapılan yakalamayla hile ile gerçekleştirilen yakalamadır. Hileyle yapılan yakalama ise cansız şeylerin avlanması ile canlı şeylerin avlanması olarak ikiye ayrılır. Bunu hayvanların avlanması karadaki hayvanların avı ile suda yüzen hayvanların avı, bu sonuncusunun da kuş avı ile balık avı olarak ikiye bölünmesi takip eder. Balıkların avlanması ise ağ ile avlama ve başkaca araçlar kullanarak avlama olarak ikiye ayrıldıktan sonra, son av da gece ateş ile yapılan av ve gündüz yapılan av diye ikiye bölünür. Son bölünme balıkların zıpkın ve olta ile avlanması arasındadır.

İkinci bölümde,^{13} söz konusu tanım yöntemi doğrudan doğruya Sofiste uygulanır ve Sofist, yine sanatlar üzerinden bu şekilde yedi ayrı bölme üzerinden tanımlanır. Buna göre, genel sanat cinsi içinde, sanatlar kazanmaya, ayırt etmeye ve üretime dönük sanatlar olarak üçe bölünür. Bunlardan ayırıcı sanatların Sofistin sanatıyla bir ilişkisi olmayıp, o sadece Sokrates'in gerçek bir bilgelik ortaya çıkarma yolunda uyguladığı katartik yöntemi Sofiste özgü eristikten ayırt etmek için kullanılır.^{14} Kalan altı bölme söz konusu olduğunda, önce kazanmaya yönelik sanat üzerinde durularak, bu sanat takas veya değiş-tokuş yoluyla olan kazanma sanatı ve yakalama yoluyla hayata geçirilen kazanma sanatı olarak ikiye ayrılır. Bunlardan önce yakalama yoluyla kazanma sanatı üzerinden, Sofist birinci bölmede,^{15} "ücret ile tutulmuş zengin delikanlı avcısı olarak" tanımlanır. Sonra, takas yoluyla gerçekleşen

kazanmaya yönelik sanat ele alınarak, Sofist önce ikinci bölmede malumat satıcısı bir tüccar, üçüncü bölmede malumatları perakende olarak satan tüccar ve dördüncü bölmede de malumat imalatçısı ve satıcısı olarak tanımlanır.^{16} Söz konusu bölme ya da tanımların veya ortaya konan türsel ayrımların Sofist adı verilen insan türü veya uzman tipinin özünü vermediğine kanaat getirilerek, yakalama yoluyla gerçekleştirilen kazanma sanatının, avlama ile değil de, mücadele yoluyla hayata geçirilen türüne geçilir. Sofist, söz konusu bölme^{17} üzerinden bir çekişmeci veya eristik sanatının ustası olarak tanımlanır. Sofist türünü belirleyen özsel veya ayırt edici özellik çekişmecilik olsa bile, bu, Platon'a yeterli gelmez. Dolayısıyla, Sofist bir sonraki bölmede, Sokrates'in ruhsal arınmaya, boş bilgelik kibrini dağıtmaya yönelik çürütme veya *katharsis* yönteminin tersine, üretime yönelik sanat üzerinden, temelsiz bir bilgelik kibri veya daha doğrusu aldatıcı görünüş yaratan biri olarak tanımlanır.^{18}

Sofistin aldatıcı görünüşlerin yaratıcısı olarak tanımlanması doğallıkla görünüşün ne olduğunun tanımlanmasına ve buradan da sadece varlığın var olduğunu ve gerçekliğin varlıktan ibaret olduğunu öne sürerken, görünüşün varlığını inkâr eden Eleacı veya Parmenidesçi görüşe yönelik bir eleştiriye götürür. Diyalogun üçüncü bölümü,^{19} şu hâlde Parmenidesçi görüşün eleştirisine ayrılmıştır. Söz konusu bölüm gerçekliğin birliğini savunurken, yokluğun düşünülemediğini öne süren Parmenides'in aksine, bütün bir gerçeklik alanının sırasıyla mutlak yokluk, mutlak varlık ve hem yokluk hem de varlıktan pay alan görünüş dünyası üzerinden ele alınması gerektiğini dile getiren Platoncu metafiziğe uygun olarak, belirli birtakım alt bölümlere ayrılır. Birinci alt bölüm,^{20} gerçeklikten tümüyle yoksuna olana, yani mutlak yokluğa ayrılmıştır. İkinci alt bölüm^{21} ise *eidolon*, yani görünüş konusu ve doğallıkla da görünüş dünyası üzerinde yoğunlaşır. Buna mukabil, üçüncü altbölüm^{22} mutlak gerçeklikle ilgilidir. Bu çerçeve içinde ele alınmak durumunda olan dördüncü bölümde,^{23} Parmenides'in bir olan gerçek varlığına yönelik sert bir eleştiri hayata geçirilir. Bütün bu hazırlıklar, bölümün geri kalan kısmında ortaya konan bir savaş, Platon'un Tanrılarla devler arasındaki bir savaş olarak nitelediği idealistlerle materyalistlerin, Presokratik felsefeden hareketle kurgulanan savaşını açıklıkla ortaya koymak içindir.^{24}

Diyalogun son ve beşinci bölümünde,^{25} Sofiste ilişkin nihai tanıma geçilmeden önce, Platon, Parmenides'e yönelik eleştiri üzerinden, tanımlamada kullanılacak kavramları açıklığa kavuşturmaya yönelir. Başka bir deyişle, diyalogun dördüncü bölümü,^{26} varlık ve yokluk bilmecesinin çözüme kavuşturulmasına, büyük türlerin ya da Platoncu kategorilerin ortaya konmasına, yani Varlık, Yokluk, Aynılık, Farklılık, Hareket ve Sükûnetin doğasının ve bu ideaların birbirleriyle nasıl bir ilişki içinde olduğunun açıklanmasına ayrılmıştır. Buna göre, Parmenides'in "yokluğun hiçbir şekilde düşünülemediği" görüşünü, Varlığın değişmeyle mi yoksa sükûnetle mi yoksa her ikisiyle birden mi özdeşleştirilmesi gerektiğini belirlemek amacıyla sorgulamış olan Platon, burada şu sonuca varır: Sükûnet ve Değişmeden her ikisi de vardır, yani varlık, Parmenides'in dediği gibi sadece Sükûnet olmayıp, gerek Sükûnet gerekse Hareket ya da Değişme birer varlık olmak durumundadır. Varlık da, aynı şekilde var olan her

şeyin kendisinden ortak olarak pay aldığı ayrı bir türdür. Öte yandan Aynılık da, aynı cins veya türün üyesi olan şeylerin ortak bir özelliğe sahip olma noktasında kendisinden pay aldıkları ayrı bir tür olmak durumundadır. Benzer şekilde Farklılık da, aynı türden şeylerin özdeşleştirilmemelerini temin eden ayrı bir tür ya da kategoridir. Platon, bölüm içinde bu beş büyük tür ile onların birbirleriyle karışabilme özelliklerinin bilgisinin, Sofiste değil de, diyalektik yöntemi veya toplama ve bölme metoduyla karakterize olan filozofa özgü bir bilgi olduğunu belirtmeye özen gösterir. Hepsinden daha önemlisi, o, Parmenides tarafından sözü edilen Yokluğun Varlığın karşıtı veya var olmayan olmayıp, sadece ondan farklı olduğunu gözler önüne serer. Söz gelimi "Bu beyaz değildir" gibi bir önerme zorunlu olarak siyahlığı göstermez; o, beyaz olmayan renkler arasında yapılacak bir tercihi olumluyor değildir. Buna göre Varlığın olumsuz veya değillenmesi, Platon tarafından burada farklılıkla özdeşleştirilir. Bunun nedeni ise olumsuz yüklemlemenin yüklemden farklı bir şeyi göstermesidir. Dolayısıyla yokluk ya da var olmayan, varlığın karşıtı olmayıp, yalın bir biçimde farklılıktır.

Platon diyalogda, bunun ardından Yabancı üzerinden bu sonuçlara, en azından Parmenides'in görüşünün aksi bir sonuca ulaştıktan sonra, yanlış önerme ve inanç konusuna girer, doğru önermeyi yanlış önermeden ayırmaya çalışır.^[27] Buna göre bir önerme, bir isim ve bir fiilden meydana gelir. Bunlardan isim özneye karşılık gelmektedir. Başka bir deyişle, düşüncenin, hiçbir şey hakkında olmayıp, bir şey hakkında olması nedeniyle, önermenin kaçınılmaz olarak bir şeyle ilgili olması gerekir. Bu şey de isim veya öznedir. Fiil ise öznenin gerçekleştirdiği veya maruz kaldığı bir eylemin sembolü olmak durumundadır. Bu yüzden fiil özneyle ilgili bir şeyi ifade ettiği, onun özelliklerinden birini ortaya koyduğu zaman, önerme doğru olur. Buna mukabil fiil öznenin özelliklerinden farklı olan bir şeyi ifade ettiği zaman, önerme yanlış olmak durumundadır. Bundan dolayıdır ki, Theaetetos'un fiilen oturmakta olduğu bir sırada, onun uçmakta olduğunu bildiren "Theaetetos uçuyor" önermesi yanlış, "Theaetetos oturuyor" önermesi doğru olur. Çünkü "uçma" yüklemi, Theaetetos'un fiili eylem ya da yükleminden farklı bir fiildir. Bu ise elbette, "var olmayan, fakat görünen şeylerin bir şekilde var olmalarının" ve dolayısıyla Sofistin gerçek bilgeyi taklit ederek aldatıcı görüşler yaratmasının mümkün ve anlaşılır olduğu anlamına gelir. Nitekim Platon, diyalogun sonunda Sofisti bu temel üzerinde, üretime dönük sanatlardan hareketle, aldatıcı görüşlerin, içtenlikten yoksun yaratıcısı olarak tanımlar.

Ahmet Cevizci
Nisan 2012

THEODOROS: Sokrates! Dün yeniden buluşmak için sözleşmiştik ve sözümüzü tuttuk. Ayrıca Elealı^{29} misafiri de yanımızda getirdik. Parmenides ve Zenon'un yakınlarında bulundu. Açıkçası tam bir filozoftur.

SOKRATES: Theodoros, Homeros'un dediği gibi bir yabancı yerine farkında olmadan bir tanrı getirmedi, değil mi? Homeros tanrıların, daha çok yabancıların tanrısının kanunlara uyanları ve uymayanları görebilmek için doğru ve onurlu insanlarla birlikte dünyaya geldiklerini söyler. Belki de böylesine önemli bir varlık, bizim gibi zayıf tartışmacıları gözlemlemek ve çürütmek için çürütme tanrısı olarak seninle birlikte buraya gelmiştir.

THEODOROS: Sokrates, yabancı sandığın gibi birisi değil. Tartışmaya girmeye meraklı insanlardan çok daha ölçülüdür.^{30} Ancak bence o bir tanrı olmasa da, kendisinde ilahi bir şeyler vardır. Hoş, ben bunu herhangi bir filozof için de söylerim.

SOKRATES: Hem de, haklı olarak dostum. Ama bu insanları tanımak tanrıları tanımaktan daha zordur. Gerçek filozoflar kent kent dolaşıp bu dünyadaki insanların yaşamlarını uzaktan izledikleri zaman, bilgisiz halkın nazarında farklı isimler alırlar. Kimilerine göre hiçbir değerleri yoktur, kimilerine göre çok değerlidirler. Onlara kimileri Sofist, kimileri devlet adamı der. Zaman zaman çoğu kişi tarafından deli muamelesi görürler. Yabancı adam izin verirse, ona kendi vatandaşlarının ne dediklerini, hangi ismi verdiklerini sormak isterim.

THEODOROS: Hangi isimleri?

SOKRATES: Filozof, devlet adamı ya da Sofist, her ne isimse.

THEODOROS: Peki, gerçekte ne öğrenmek istiyorsun? Bu insanlar hakkında kararsız kalmanı ve soru sormanı sağlayan şey ne?

SOKRATES: Şu: Acaba onlar, tek mi yoksa iki birlik mi görüyorlar? Ya da üç isim olduğuna göre, üç ayrı birlikten mi söz ediyorlar?

THEODOROS: Bence yabancı bunu zorlanmadan anlatır. Elealı ne dersin? Zorlanmadan yanıt verirsin, değil mi?

YABANCI: Tabii ki Theodoros. Aslında onları üç ayrı tür olarak kabul ettiğimi söylemek benim açımdan zor değil, bunu söylemek bir beceri de değil. Ancak her birinin ne olduğunu açıklamak kolay ve basit bir iş değildir.^{31}

THEODOROS: Sokrates, önemli bir sorundan bahsettin. Sen gelmeden önce buna benzer konulardan söz ediyorduk. Yabancı biraz önce sana söylediği zorluklardan bize bahsediyordu. Anlattığına göre bu konuda epeyce ders almış, ayrıca öğrendiklerinin hiçbirini unutmamış.

SOKRATES: Yabancı isteğimizi yerine getir. Öncelikle konuşmalarında hangi yöntemi benimsediğini söyle. Tek başına anlatıp ispat etmek mi yoksa soru yanıt yöntemi mi? Aklımda kaldığı kadarıyla günün birinde Parmenides karşıma şaşırtıcı kanıtlar koyarken,

sozu yanıt yöntemini takip etmişti. O zamanlar ben gençtim Parmenides ise yaşlıydı.

YABANCI: Sokrates! Konuşan kişi, karşısında dinleyen ve güçlük çıkarmayan birisini bulursa, ona hitap etmek kolay olur. Aksi takdirde tek başına konuşmak daha iyidir.

SOKRATES: O halde dilediğini seç. Herkes seni dinleyecek. Ancak bana sorarsan, genç adamı, örneğin Theaitetos'u ya da başka birisini seçmelisin.

YABANCI: Sokrates! İşin gerçeği, bu ilk görüşmemizde dostça düşüncelerimizi paylaşmak yerine, uzun uzadıya konuşup ya da başka birisiyle konuşarak adeta bir hitabet dersi veriyormuş gibi lafı uzatmak beni utandırır.^{32} Çünkü konu senin de belirttiğin şekilde pek de basit bir konu değil. Tam aksine uzun uzadıya konuşmak gerekir. Ancak ben sizin misafirinizim, hem senin söylediklerinden sonra senin ya da dostlarından birinin isteğini yerine getirmemenin çok yanlış bir şey olacağını farkındayım. Daha önceki sözleri ve senin isteklerine dikkate aldığımda, Theaitetos'u dinleyici olarak büyük bir istekle kabul ediyorum.

THEAİTETOS: Tamam yabancı. Ancak bu konuşmayla sadece Sokrates'i değil, hepimizi memnun edeceksin.

YABANCI: Sanırım burada daha fazla söze gerek yok. Ancak gördüğün gibi tartışmanın yükü senin omuzlarında. Eğer bu iş sana ağır gelirse, sorumluluk bende değil buradaki diğer kişilerde.

THEAİTETOS: Şu anda altında kalacakmışım gibi bir duyguya kapılmıyorum. Ama yapamazsam eğer, Sokrates'in adaşını da aramıza katarız. O, hem benimle yaşıt hem de onunla antrenman arkadaşıyız. Çalışmalarımın çoğunu paylaşmaya alışkınım.

YABANCI: Tamam, buna sen karar verirsin. Konuşma sırasında kendi durumuna bakar ve buna göre hareket edersin. Ancak araştırmamıza başlamak için öncelikle Sofistin ne olduğunu anlamak ve bunu açıkça tanımlamakla iyi ederiz gibime geliyor, işin doğrusu, seninle şimdilik sadece onun ismi konusunda anlaşıyoruz. Lâkin bu adın gösterdiği şeyi, sen kendine göre anlarsın, ben de kendime göre. Halbuki her araştırmada ilgili şeyin kendisi hakkında bir uyuşmaya varmak, aynı sözcüğü onun ne anlama geldiğini açıkça ortaya koymadan kullanmakla yetinmeye göre, çok daha arzu edilir bir şeydir. Ama konumuz olan Sofistleri tanımlamak kolay bir iş değildir. Öte yandan yapılması gereken şey ne kadar büyük olursa olsun, herkes tarafından kabul edilen bir kural vardır: Büyük konulara başlamadan önce daha küçük ve kolay konular üzerinde durulmalıdır. Bu nedenle Theaitetos, içinde bulunduğumuz durumda şöyle bir yöntem benimseyelim: Sofist adı verilen türün^{33} avımız için oldukça zorlu bir yaratık olduğu hükmüne vararak, önereceğin hazır başka bir yöntem yoksa, önce daha kolay bir avda avlama yöntemini uygulayalım.

THEAİTETOS: Hayır hiçbir önerim yok.^{34}

YABANCI: Bu durumda istersen sadece bir konu üzerine araştırmada bulunalım. Böylece

büyük konuya bir örnek oluşturabiliriz.

THEAİTETOS: Tamam.

YABANCI: Kolay, küçük ancak en büyük konulardan daha kolayca tanımlanamayan ne olabilir? Örneğin olta ve balıkçı herkes tarafından bilinen ve çok da dikkat istemeyen bir konudur. Ne dersin?

THEAİTETOS: Haklısın.

YABANCI: Diğer yandan bunun tanımında amacımıza giden yolda işe yarar bir şeyler elde edeceğimizi umuyorum.

THEAİTETOS: Bu çok güzel olurdu.

YABANCI: O halde oltacıyı şu şekilde inceleyelim: Oltacının bir sanatı var mıdır yoksa başka bir iş de yapabilir mi?

THEAİTETOS: Sanatı yoktur demek saçma olurdu.

YABANCI: Tüm sanatlar ikiye ayrılabilir.

THEAİTETOS: Nasıl?

YABANCI: Birinci grupta çiftçilik ve canlıların bakımına yönelik işler, aletle yapılan işler, taklit sanatı bulunur. Tüm bunlara bir isim vermek doğru olmaz mı?

THEAİTETOS: Nasıl ve hangi ismi vereceğiz?

YABANCI: Daha önce olmayan bir şeyi sonradan vücuda getirene üretici, vücuda getirilmiş olan şeye de üretilmiş şey denir.

THEAİTETOS: Haklısın.

YABANCI: Sözü ettiğimiz bütün bu sanatlar üretme gücüyle karakterize olurlar.

THEAİTETOS: Doğru.

YABANCI: O halde onları üretici ya da yaratıcı sanat başlığı altında toplayalım.

THEAİTETOS: Tamam.

YABANCI: İkinci grupta ise tüm bilimler, bilgi, ticaret, savaş ve av yer alır. Bu sanatların hiçbiri bir şeyleri vücuda getirmez, sadece daha önceden yapılardan söz ya da işle yakalar, bazen de bunları yakalamak isteyenlere karşı savunur. Bu nedenle en güzeli tüm bu sanatlara kazanma sanatı demektir.

THEAİTETOS: Bu, doğru bir isimlendirme oldu.

YABANCI: Eğer tüm sanatlar üretici ve kazanma amacına dönük sanatlar diye isimlendiriliyorsa oltacı hangi gruba girer?

THEAİTETOS: Tabii ki kazanma bölümüne.

YABANCI: Ancak kazanmayı da ikiye ayırmamız gerekir. Birinci grup bağış, kiralama, satın alma gibi takas yöntemleri, ikinci grup ise söz ya da işle yapılan yakalama.

THEAİTETOS: Haklısın.

YABANCI: Peki, yakalama sanatını da ikiye ayırmak gerekmez mi?

THEAİTETOS: Nasıl?

YABANCI: Açıkça yapılanlara savaş, gizlice yapılanlara ve içine hile katılanlara av deriz.

THEAİTETOS: Tamam.

YABANCI: Aslında bu av sanatı da ikiye bölünmeli.

THEAİTETOS: Hangi bölümler olarak?

YABANCI: Canlı ve cansız avı.

THEAİTETOS: Tabii ki ayrılık çok açıkça belli oluyor.

YABANCI: Elbette. Cansızları avlamak sadece dalgıçlığın belli bir kısırında ve başka bazı sanatlarda yer alır. Buna ayrı bir isim vermek gerekecektir. Oysaki bizim incelememiz gereken canlı olanları yakalama kısmı.

THEAİTETOS: Tamam.

YABANCI: Canlı avını da ikiye ayırmak gerekir. Birincisi kendi arasında da gruplara ayrılan karadaki hayvanları avlama, İkincisi suda yüzen hayvanları avlama.

THEAİTETOS: Haklısın.

YABANCI: Yüzenleri de uçan ve suda yaşayanlar olarak ayırmak gerekir.

THEAİTETOS: Doğru.

YABANCI: Sanırım uçanlara yönelik ava kuş avı diyebiliriz.

THEAİTETOS: Evet bu ismi kullanabiliriz.

YABANCI: Suda yaşayan hayvanların avlanmasına ise balık avı deriz.

THEAİTETOS: Haklısın.

YABANCI: Balık avını da önemine göre ikiye ayırabilir miyiz?

THEAİTETOS: Nasıl?

YABANCI: Birinci grup balığı tek başına yakalamaya yarayan ve onu çeşitli hilelerle yakalayan avdır.

THEAİTETOS: Nasıl? İkiyi birbirinden neye göre ayırılıyor?

YABANCI: Birinci gruptakilerde balık yakalamak için kullanılan yöntemlere doğal kapan adını veririz.

THEAİTETOS: Çok haklısın.

YABANCI: Büyük sepet, ağ, tuzak, sazdan yapılmış sepet ve buna benzer aletlere başka bir isim verebilir miyiz?

THEAİTETOS: Asla.

YABANCI: Bu şekildeki avlanmaya ya kapan avı diyeceğiz ya da başka bir isim vereceğiz.

THEAİTETOS: Doğru.

YABANCI: Oltta ve zıpkınla yapılan av ayrı bir türdür. Buna da vuran ya da yaralayan av diyebiliriz, belki de daha güzel bir isim bulabiliriz.

THEAİTETOS: İsmın bir önemi yok, boşuna uğraşmayalım. Bu isim yeterli.

YABANCI: Yaralayan av geceleri ateş ışığında yapılırsa, balıkçılar ona ateşle balık avı ismini verirler.

THEAİTETOS: Haklısın.

YABANCI: Zıpkının ucuna oltta takılarak gündüz yapılan ava da oltayla balık avı denir.

THEAİTETOS: Doğru böyle deriz.

YABANCI: Öte yandan zıpkının ucuna iğne takılarak yapılan avda balığa alt kısımdan vurursak o zaman zıpkın kullanmamız gerekir. Buna da zıpkınla balık avı deriz.

THEAİTETOS: Evet, kimileri bu ismi kullanır.

YABANCI: Diğer kısımları sadece bir bölüm oluşturur.

THEAİTETOS: Hangi bölüm?

YABANCI: Bu bölümdeki özel silah oltadır. Balığa vurma şekli zıpkının tersidir. Oltta, zıpkında olduğu gibi, balığın herhangi bir yerine öylesine saplanmaz. Balığı başından ya da ağzından yakalayıp sopa ya da sazla aşağıdan yukarı çekerek suyun üstüne çıkarır, Theaitetos! Böylesine balık avına ne isim verelim?

THEAİTETOS: Bence biraz önce aradığımızı şimdi bulduk.

YABANCI: Oltayla balık avlama konusunda sadece ismi açısından değil, tanımını açısından da anlaştık. Bir sanata bütün olarak baktığımızda yarısının kazanma, kazanmanın yansının yakalama, yarısının avlama, bunun yansının canlı avı yarısının su avı, bunun yarısının balık avı, yarısının yaralayarak balık avı, yarısının oltayla balık avı olduğunu gördük. Son bölüm ismini oltayı yukarı doğru çekme yönteminden almıştır. Bu bizim aradığımız şeydir ve oltayla balık avı ismini alır.^[35]

THEAİTETOS: Çok net bir şekilde gösterdin.

YABANCI: Şimdi bu yöntemi kullanarak Sofistin ne olduğunu bulmaya çalışalım.

THEAİTETOS: Tamam deneyelim,

YABANCI: Öncelikle şunu inceliyorduk: Oltacı bilgisiz midir yoksa onun sanatı mı vardır?

THEAİTETOS: Evet, bunu inceliyorduk.

YABANCI: Peki, Sofist bilgisiz midir yoksa Sofistlikte usta mıdır?

THEAİTETOS: Sanatı vardır, ancak ne söylemek istediğini anlıyorum. Böylesine ünlü bir ismi taşıyan insanın bir mesleği olması gerekir.

YABANCI: Bu durumda onun bir sanatı olduğunu söyleyeceğiz.

THEAİTETOS: Ama hangi sanat?

YABANCI: Tanrılar aşkına! Bu iki insan arasındaki akrabalığı unuttuk mu?

THEAİTETOS: Hangi iki insan?

YABANCI: Oltacı ve Sofist.

THEAİTETOS: Nasıl?

YABANCI: Avcılar arasındaki akrabalık. Bence her ikisi de avcıdır.

THEAİTETOS: Oltacı belli ama Sofist nasıl bir avcı?

YABANCI: Canlı avını ikiye ayırmıştık. Bir grupta yüzenleri diğer grupta yürüyenleri avlamak vardı.

THEAİTETOS: Tamam.

YABANCI: Birinci grupta suda yaşayan yüzen canlılardan söz ettik. Yürüyenler grubunu ise bölmedik ama içinde çok sayıda grup olduğunu söyledik.

THEAİTETOS: Haklısın.

YABANCI: Şimdiye dek kazanmak ortak amacıyla oltacı ve Sofist aynı yoldan ilerlediler.

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: Ancak canlı avıyla birlikte artık yolları farklı. Birisi nehre, denize ya da göle giderken, diğeri buralarda avlanıyor.

THEAİTETOS: Doğru.

YABANCI: Sofist ise toprak, para ve gençlerle dolu başka nehirlere, daha doğru bir ifadeyle çayırlara gidiyor. Burada otlayanlar onun için güzel bir av olacaklar.

THEAİTETOS: Anlamadım.

YABANCI: Yürüyen hayvan avı temelde ikiye ayrılır.

THEAİTETOS: Nedir bunlar?

YABANCI: Evcil ve yabani hayvanların avlanması.

THEAİTETOS: Evcil olanlar da mı avlanıyorlar?

YABANCI: Eğer insan evcil hayvansa, sorunun yanıtı evet olur. Şimdi istediğin fikri kabul et. Eğer istersen insan evcil hayvan olmayıp yabani olsun, istersen onun evcil hayvan olduğunu kabul et. Bu fikirlerden hangisini beğendiysen onu kabul et.

THEAİTETOS: Tamam insan evcil bir hayvandır ve insanın avlanması diye bir şey vardır.

YABANCI: Evcil hayvan avı da ikiye ayrılır.

THEAİTETOS: Hangi açıdan?

YABANCI: Köle avcılığı, hırsızlık ve zalimlik ve bu yolu takip edenleri bir kabul edip, buna zorla yapılan av diyelim.

THEAİTETOS: Tamam.

YABANCI: Bir de mahkemelerde, halkın önünde yapılan konuşmaların ve diğer konuşmaların hepsini bir kabul edip, buna da ikna sanatı diyelim.

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: Fakat ikna sanatını da ikiye ayırmak gerekir.

THEAİTETOS: Nasıl?

YABANCI: Kişilere ve halka yönelik olanlar.

THEAİTETOS: Bu durumda her ikisinden de ayrı birer bölüm olsun.

YABANCI: Kişi avı kazanç ya da hile yoluyla yapılır, değil mi?

THEAİTETOS: Anlamadım.

YABANCI: Sanırım henüz aşk avına dikkat etmedin.

THEAİTETOS: Dikkat etseydim ne olurdu?

YABANCI: Bu avın hediye olmadan yürümediğini görürdün.

THEAİTETOS: Haklısın.

YABANCI: Bu durumda aşk sanatı ile ayrı bir bölüm oluşturmak gerekir.

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: Ancak konuşmada bir çıkar sağlamak için hazzı yem gibi kullanmak, hoşla gitmede onun kendinden başka bir şey aramak söz konusuysa, buna yüzüne gülme ya da dalkavukluk

etme sanatı deriz.

THEAİTETOS: Tabii başka bir şey denemez.

YABANCI: Öte yandan konuşmalarda erdemden başka bir şey aramadığını söyleyerek parayı önceden almak şeklindeki ava da başka bir isim vermek gerekmez mi?

THEAİTETOS: Haklısın.

YABANCI: Peki, hangi ismi vereceğiz?

THEAİTETOS: Bence Sofist adını vereceğiz, burası çok açık. Böylece avcıya yakışacak bir isim bulduğumu sanıyorum.

YABANCI: Theaitetos! Buraya kadar yaptığımız konuşmaya bakarsak şunu görüyoruz. Sofistlik mal kazanma sanatında, avda, canlı kara hayvanı, evcil hayvan, insan, tek insan avında, eğitim görünümü altında parayla yapılan takastan oluşan çıkarıcılık ve zengin ve asil çocuklarının peşinden koşmaktır.^[36]

THEAİTETOS: Çok haklısın.

YABANCI: Bir başka nokta da şu: Aradığımız sanat basit bir konu değil. O, öylesine çok yönlü ve büyük bir sanatın icracısıdır ki, bu sanatın şimdiye kadar tanımladığımız şeklini değil de başka bir uydurma şeklini sunar.

THEAİTETOS: Anlayamadım!

YABANCI: Kazanma sanatının iki türüne av ve takas diyelim.

THEAİTETOS: Tamam.

YABANCI: Takasın da iki türü vardır, birincisi direkt olarak yapılan takas, ikincisi ticaret takası.

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: Ticaret takasının da iki bölümü olduğunu söyleyelim.

THEAİTETOS: Bu bölümler neler?

YABANCI: Birinde üretenin satışı yapması, diğerinde ise başka bir insandan alıp satması söz konusu olur.

THEAİTETOS: Haklısın.

YABANCI: Ayrıca ticaretin neredeyse yarısı kentin içinde yapılır, buna küçük ticaret demiyor muyuz?

THEAİTETOS: Evet böyle deriz.

YABANCI: Bir şey alıp satarak kent kent dolaşmaya tüccarlık denir, değil mi?

THEAİTETOS: Doğru.

YABANCI: Tüccarlıkta da bir bölünme var mı? Yani hem bedeninin hem de ruhunun işine yarayan ve para karşılığında satılan şeyler var mıdır?

THEAİTETOS: Neden bahsediyorsun?

YABANCI: Belki de bilemediğimiz kısım ruha ait olan kısım, çünkü diğerinin apaçık ortada olduğunu zannediyorum.

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: Bu durumda kent kent sırtta taşınarak, bir yerlere götürülerek satılan, müzik, resim, büyü, ciddi ya da eğlence için yapılan, ruh için taşınan ve satılan mallara da yiyecek ve içecek kadar tüccarlık içinde yer vermeliyiz.

THEAİTETOS: Buna bir itirazım yok.

YABANCI: Bilgi satanlara, kent kent dolaşıp para ya da takas karşılığında onu satanlara da aynı ismi mi vereceksin?

THEAİTETOS: Elbette.

YABANCI: Ruha yönelik bu maddelerin satılmasına haklı olarak gösteri sanatı diyebilir miyiz? Bu ise diğerinden daha az komik olmamasına karşın bilgi satıcısı olduğundan, onun yaptığı işe uygun bir isim vermemiz gerekmez mi?

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: Bu durumda bilgi tüccarlarında ilgili sanata bağlı olarak isim bulmalıyız. Erdemle ilgilenenin de ayrı bir ismi olacaktır.

THEAİTETOS: Tamam.

YABANCI: Birinci gruba uygun olanı sanat tüccarlığı. İkincisini sen bul!

THEAİTETOS: Aradığımız şeye o çok bilinen sofistlik demekten başka çaremiz yok.

YABANCI: O halde şimdi sözlerimize bir bakalım: Sofistlik, kazancın, takasın, ticaret takasının, tüccarlığın / ruh tüccarlığının, erdem hakkında konuşma ve öğretim alışverişinin bir parçası.

THEAİTETOS: Çok haklısın.

YABANCI: Sofistliğin üçüncü kısmına bakalım. Bir başka kente gidip burada erdem dersleri satan ve yapan kişiye tüccardan başka bir isim verilmez diye düşünüyorum.

THEAİTETOS: Elbette.

YABANCI: Bu durumda takas, ticaret takası, kazanç, ister üretenin satması isterse ikinci elden satış olsun, dersler hakkında bir ticaret söz konusuysa, bu sofistliktir.^[37]

THEAİTETOS: Tamam.

YABANCI: O halde aradığımız şeyi bunun gibi bir şeye benzetip benzetemeyeceğimize bakalım.

THEAİTETOS: Nasıl?

YABANCI: Kazanma sanatı bölümleri arasında savaş da vardı.

THEAİTETOS: Hatırlıyorum.

YABANCI: Bu durumda savaşı ikiye bölmek yanlış olmaz.

THEAİTETOS: Nasıl böleceksin?

YABANCI: Biri rekabet, diğeri kavga.

THEAİTETOS: Tamam.

YABANCI: Savaşın göğüs göğse dövüşmeye karşılık gelen kısmının kavga gibi bir adla adlandırılması yerinde olabilir.

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: Theaitetos, sence sözcüklerle kanıtların birbiriyle savaşması durumuna da tartışmadan başka bir isim verebilir miyiz?

THEAİTETOS: Hayır.

YABANCI: Şimdi tartışmayı da ikiye bölelim.

THEAİTETOS: Nasıl?

YABANCI: Birinde uzun bir konuşmaya karşı kanıtlarla dolu bir uzun konuşma vardır. Adil ve adaletsiz olanla ilgili söz konusu kamusal münakaşaya hukuk tartışması deriz.

THEAİTETOS: Tamam.

YABANCI: Ancak soru ve cevap yönteminin kullanıldığı, özel tartışmaya münazara demez miyiz?

THEAİTETOS: Evet öyle deriz.

YABANCI: İçinde iş anlaşmalarının olduğu ve öylesine, herhangi bir sanat olmadan yapılmasına karşın, yine de tartışma içinde yer alan türün de bir ismi olması gerekir. Bunun özelliğini konuşmamızda net bir şekilde görüyoruz. Ancak bizden öncekiler ona özel bir isim vermemişlerdi, bizim de vermemize gerek yok.

THEAİTETOS: Haklısın, gerçekten de çok önemsiz ve oldukça farklı bir şey.

YABANCI: Ancak beceriyle yönetilen ve kendiliğinden doğru ya da yanlış giden tartışmalara eristik adı verilmez mi?

THEAITEOS: Elbette, başka bir isim söz konusu olamaz.

YABANCI: insanı zenginleştiren ve fakirleştiren eristik türleri vardır.

THEAİTETOS: Haklısın.

YABANCI: Onlara ne isim vermek gerektiğine bakalım.

THEAİTETOS: Tamam.

YABANCI: İnsan böyle bir şeyden aldığı zevk yüzünden tüm işini gücünü bırakıyorsa ve sözlerinden onu dinleyenler hiçbir zevk almıyorlarsa, sanırım ona geveze derler.

THEAİTETOS: Evet, onun adı budur.

YABANCI: Bu işten para kazanan sanatın ismini de sen bul.

THEAİTETOS: Bu kez yanılmayacağımı düşünerek, peşinde koştuğumuz sihirbaz sofistin bu olduğunu söyleyebilirim. Dördüncü defa onu karşımızda buluyoruz.

YABANCI: Yani Sofist eristik, münakaşacı, tartışmacı, kavgacı, savaşçı, çıkar ve para getiren türden.

THEAİTETOS: Çok haklısın.^{38}

YABANCI: Bu hayvanın kararsız ve değişken olduğunu söyleyenlerin, atasözündeki "onu tek elle yakalayamazsın" lafının ne kadar doğru olduğunu görüyor musun?

THEAİTETOS: O halde onu iki elimizle yakalamak gerekir.

YABANCI: Tabii ki. Bu yolda iz sürerek elimizden geldiğince onu yakalamalıyız. Sence ev işlerini gösteren sözcükler var mıdır?

THEAİTETOS: Hem de çok sayıdadırlar. Ancak sen bu sözcüklerden hangileriyle ilgileniyorsun?

YABANCI: Süzme, kalburdan geçirip eleme, buğdayı savurup tanelerini ayırma, ayıklama gibi sözcüklerle.

THEAİTETOS: Başka?

YABANCI: Pamuk atmak, ayırmak ya da argaç atmak ve buna benzer işler. Sanatların bunlarla dolu olduğunu biliyoruz.

THEAİTETOS: Bunlarla neyi göstermek istiyorsun? Neyin hazırlığı yapıyorsun?

YABANCI: Bunların hepsi de bölmeye yönelik kelimelerdir.

THAAITETOS: Tamam.

YABANCI: Bence bunların hepsi bir sanata aittir.

THEAİTETOS: Hangi sanat?

YABANCI: Ayırma sanatı.

THEAİTETOS: Tamam.

YABANCI: Onu herhangi bir açıdan ikiye bölüp bölemeyeceğimizi incele.

THEAİTETOS: Acele etme, bu kadar çabuk yapamam.

YABANCI: Ama kastettiğim şey iyi ve kötüyü ya da benzer olmayanları ayırmak gibi bir şey.

THEAİTETOS: Tamam şimdi anladım.

YABANCI: Son kısım için bir isim bilmiyorum. Fakat ilkinde iyiyi alıp kötüyü atıyorduk. Onun ismini biliyorum.

THEAİTETOS: Nedir bu isim?

YABANCI: Sanırım herkes böylesine ayıklamalara arındırma adını verir.

THEAİTETOS: Evet böyle derler.

YABANCI: Arındırmadaki ikiliği görüyor musun?

THEAİTETOS: Şu an görmüyorum, belki düşününce görürüm.

YABANCI: Nesnelerdeki arındırma veya temizleme şekillerinin bir isim altında toplanması gerekir.

THEAİTETOS: Hangi isimde toplanmalıdır?

YABANCI: Canlılarda antrenman ve tıbbâ özgü arındırma sayesinde yapılan içten temizleme ve isimleri ne kadar büyük olursa olsun hamamcılıktan yöntem öğrenen dıştan temizleme. Cansızlarda ise çırpıcılık ya da genel olarak cilacılık ve ona benzer komik isimli işler.

THEAİTETOS: Gerçekten de komik isimler.

YABANCI: Theaitetos, evet, çok komik. Ancak konuşma yöntemi, ilacın ya da süngerin temizleme yetisinden daha güçlü bir yöntem diye herhangi birisini umursamazlık edemeyiz. Aslında bu yöntem tüm sanatları keskin bir zekâ elde etmek için inceler, aralarındaki benzer ve benzer olmayan noktaları bulmaya çalışır. Bu nedenle de hepsine eşit değer verir. Benzerlikleri incelediğinde, birisini diğerinden daha komik bulmaz. Komutanlık sanatının av sanatını bir öldürme sanatından daha iyi tanıttığını da iddia etmez. Hatta ilk düşüncede sadece kendisiyle övünme görür. Senin canlı ve cansızları temizleyenlere ne isim vermek gerektiği konusundaki görüşlerine şu şekilde yaklaşır: Hangi ismin daha hoş olduğuyla ilgilenmez, sadece ruhu arındıranı, ruhtan başka bir şeyi temizleyenden ayırmak ve onu yeni gruba dahil etmekle uğraşır. Niyetine bakarsak şimdi de şöyle yapacaktır: Düşünce ile ilgili temizliği bulmak ve diğerlerinden ayırmak.

THEAİTETOS: Tamam iki ayrı tür arındırma olduğunu kabul ediyorum. Biri ruha diğeri nesnelere yöneliktir ve bu ikisi birbirinden tamamen ayrıdır.

YABANCI: Güzel! O halde artık söyleyeceğim şeye ve yapacağım yeni bölümlemeye dikkat et.

THEAİTETOS: Hangi yolu kullanırsan kullan, sana yardımcı olmaya çalışacağım.

YABANCI: Erdemin ruhtaki kötülükten ayrı bir şey olduğunu kabul ediyoruz, değil mi?

THEAİTETOS: Elbette.

YABANCI: Arındırmak ise kötüyü çıkarıp, geri kalanları korumaktır.

THEAİTETOS: Haklısın.

YABANCI: Bu durumda ruhtaki kötülüğü atmaya yarayan her şeye arındırma demek doğru olur, değil mi?

THEAİTETOS: Doğru.

YABANCI: Ruhta kötülük iki şekilde olur.

THEAİTETOS: Nedir bunlar?

YABANCI: Biri bedendeki hastalığın diğeri de çirkinliğin karşıtıdır.

THEAİTETOS: Anlamadım.

YABANCI: Anlaşılan hastalık ve huysuzluğun eşdeğer olduklarını fark etmiyorsun.

THEAİTETOS: Ne diyeceğimden emin değilim.

YABANCI: O halde geçimsizlik demek, doğada birbirlerine düşman olan ahengin kesilmesi dışında başka bir şey midir?

THEAİTETOS: Hayır görmüyorum.

YABANCI: Çirkinlikte de cinsinin biçimsizliğini gösteren ölçsüzlükten başka bir şey var mıdır?

THEAİTETOS: Hayır.

YABANCI: Bu durumda kötülerin ruhunda kanaat ve arzu, cesaret, zevk ve akıl ile acının genel uyumsuzluğunu görmüyor muyuz?

THEAİTETOS: Görüyoruz.

YABANCI: Ayrıca sanırım, bunların özlerinde de bir geçimsizlik vardır.

THEAİTETOS: Tabii ki.

YABANCI: Yani kötülüğün ruhun bir geçimsizliği ya da hastalığı olduğunu söylersek doğru konuşmuş olacağız.

THEAİTETOS: Burası çok açık.

YABANCI: Peki, hareketli olan bir şeyin bir hedefe ulaşmaya çalışırken başarısızlığa uğradığı her seferinde, onun başarısızlığının hedefe olan uygunsuzluğuyla paralel olduğunu söyleyebilir miyiz?

THEAİTETOS: Tabii, bu uygunsuzluktan kaynaklanır.

YABANCI: Lâkin ruhun kendi isteğiyle bilgisiz olmadığını biliyoruz.

THEAİTETOS: Tabii ki.

YABANCI: Bilgisizlik kendisini hakikat yoluna atan ve bu atılma sırasında yolundan sapan ruhun durumudur. Buna da sapma diyebiliriz.

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: Şunu doğru kabul edelim: Akılsız ruh, çirkin ve ölçsüzdür.

THEAİTETOS: Haklı görünüyorsun.

YABANCI: Buradan şöyle bir sonuca varabiliriz: Ruhta iki tür sıkıntı vardır. Birincisi açıkça hastalıktır ve insanlar da ona kötülük adını verirler.

THEAİTETOS: Doğru.

YABANCI: İnsanlar diğerine de bilgisizlik adını verirler ancak bunun bir hastalık olduğunu açıkça söylemezler.

THEAİTETOS: Az önce sana pek de fazla inanmıyordum. Ancak şimdi ruhta iki tür bozukluk olduğunu kabul ediyorum. Korkaklık, aşırılık, adaletsizlik bir hastalıktır. Çok çeşitli bilgisizlik türlerine de çirkinlik demeliyiz.

YABANCI: Bedendeki bu iki sıkıntıya karşı tedavi bulunmamış mıdır?

THEAİTETOS: Hangileri?

YABANCI: Çirkinliğe karşı antrenman, hastalığa karşı da hekimlik.

THEAİTETOS: Haklı gibisin.

YABANCI: O halde ölçsüzlük, adaletsizlik, zalimlik ve korkaklığa karşı en uygun şey, cezadır.

THEAİTETOS: İnsanların düşüncelerine bakarsak, öyledir diyebiliriz.

YABANCI: Her türlü bilgisizliğe karşı eğitimden başka bir çare var mıdır?

THEAİTETOS: Yoktur.

YABANCI: Peki, eğitimde tek bir tür mü yoksa çok sayıda tür mü vardır? Konuyu düşün.

THEAİTETOS: Ben de öyle yapıyorum.

YABANCI: En kısa yoldan şöyle çözebiliriz.

THEAİTETOS: Nasıl?

YABANCI: Bilgisizliği ikiye bölüp bölemeyeceğimize bir bakalım. Eğer bilgisizlik çiftse, eğitim de ona uygun olarak çift olmak zorunda olacaktır.

THEAİTETOS: Böyle çözebilir miyiz?

YABANCI: Bence diğer bilgisizliklerin hepsine yetecek şekilde çok büyük ve yenilmez bir bilgisizlik vardır.

THEAİTETOS: Nedir?

YABANCI: Bilmediğini bildiğini zannetmek. Sanırım hata yapmamızın nedeni de bu.

THEAİTETOS: Haklısın.

YABANCI: Buna tam anlamıyla bilgisizlik denir.

THEAİTETOS: Tamam.

YABANCI: Peki, bizi bundan kurtaracak eğitime ne denir?

THEAİTETOS: Yabancı! Bence diğerleri sanat eğitimidir, bu ise eğitimidir.

YABANCI: Theaitetos, hemen hemen tüm Yunanlılar aynı şeyi söylüyorlar. Sence bu bir bütün müdür? Yoksa onu da bölüp isimlendirmeli miyiz? Bu konuyu incele!

THEAİTETOS: Tamam inceleyelim.

YABANCI: Sanırım, bu noktada bölmenin nereden yapılacağını buldum.

THEAİTETOS: Nereden yapılacak?

YABANCI: Sözle eğitim konusunda karşımıza çıkan ilk yol zorlu ancak ikinci daha kolay gibi görünüyor.

THEAİTETOS: Neymiş bu yollar?

YABANCI: Birincisi, babalarımızın oğulları için kullandıkları eski yöntem. Bugün çok sayıda baba, oğulları hata yaptığında bu yöntemi kullanır. Birincisi azarlama, İkincisi tatlı dille konuşmadır. Bu türe nasihat demek yerinde olacaktır.

THEAİTETOS: Haklısın.

YABANCI: Diğer yönteme geçelim. Birinci yöntemin tersine kimileri uzun süre düşündükten sonra şöyle bir sonuca varmış görünüyorlar: Her türlü bilgisizlik istemeden olur. Kendisinin bildiğini söyleyen, yapabileceğini söyleyen insan artık bu konu hakkında öğrenmek istemeyecektir. Bu nedenle nasihat yoluyla yapılan eğitimin hem çok çaba istediği hem de pek fazla işe yaramadığı söylenir.

THEAİTETOS: Doğru bir söz.

YABANCI: Böylece boş bir hayalden kurtulmak için ona karşı yeni bir yöntem kullanıyorlar.

THEAİTETOS: Nedir bu yöntem?

YABANCI: Bu insanlar eğittikleri insana bazı sorular sorarlar. Uygun bir yanıt verdiğini sanmasına rağmen, aslında değersiz bir şey söyleyen insanların fikirlerinin değersizliğini gösterirler. Ardından hepsini birden eleştirirler, öğrencileri birbirleriyle karşılaştırırlar ve en sonunda da birbirlerinin düşüncelerini çürüttüklerini gösterirler. Bunu görenler kendilerine kızarlar ve öğretmenlerini daha fazla dinlemeye başlarlar. Böyle davranarak kendi kibirlerini bilemiş olurlar. Böylesine bir temizlemeyle dinleyiciler en büyük keyfi, hastalar devamlı yararı elde ederler. Bu yöntemi kullananlar hekimlerin şu düşüncesinden hareketle yola çıkarlar: "Bedenin verilen yiyeceklerden yararlanması için içindeki engellerden kurtulması gerekir." Ruh hakkında da aynı şeyi düşünürler. Ruh, bilgisizliğinin çürütülmesine alışanın, bu yöntemle kendinden utanıp öğrenmesini engelleyen tüm engelleri kaldıranın, bildiğinden ya da bilmediğinden emin oluncaya kadar, kendisine öğretilen bilgidan yararlanması hiçbir şekilde söz konusu olmaz.

THEAİTETOS: Bu yöntemin çok iyi ve akıllıca olduğu kesin.

YABANCI: Theaitetos, temizleme işinde en önemli konunun çürütme olduğunu görüyorsun. Bunun dışında kalmak, ismin Dareios^[39] da olsa, insanın en büyük lekelerinden temizlenmemesi anlamına geleceği için, gerçek mutluluğa ulaşmak isteyen insanların önündeki esas engelin en büyük temizlik ve güzelliğe ihtiyaç duyan yanlarında bilgisizlik ve çirkinliği saklamak olduğunu söylememiz için elimizde çok sayıda neden var.

THEAİTETOS: Burası kesin.

YABANCI: Peki, bu sanatı icra edenlere ne demeli? Onlara Sofist demek bence yanlış olacaktır.

THEAİTETOS: Neden?

YABANCI: Böyle dersek Sofistlerin değerini yükseltiriz.

THEAİTETOS: Tamam ama şimdi bahsettiklerimizle aralarında ciddi anlamda benzerlik var.

YABANCI: Haklısın, ama bu benzerlik kurtla köpek, yabani ve evcil hayvan arasındaki benzerliğe benziyor. Ama insan gittiği yoldan emin olmak istiyorsa, benzerliklere karşı çok uyanık olması gerekir. Çünkü burada insan çok kaygan bir zemin üzerinde hareket eder. Durum böyle olsa bile şimdilik ona Sofist diyelim. Zira insan yeterince uyanık olursa, küçük şeyler üzerine kavga olmaz.

THEAİTETOS: Haklı görünüyorsun.

YABANCI: Şimdi ayıklama sanatının altında temizleme sanatını inceleyelim. Bunun altında ruhu arındırmaya yönelik sanata bir tarafa koyup, sonra da ruh arındırmada öğretimle

eğitimi birbirinden ayıralım. Öte yandan boş bilgelikten söz ederken, eğitim sırasında kullanılan öylesine bir çürütme yöntemi gördük ki, bunda asıl bir soydan olan Sofistliği tespit ediyoruz.^[40]

THEAİTETOS: Tamam bu ismi kullanalım, ancak bir sürü yüzden söz etmiştik. Buna şaşırıyorum. Kesin konuşmak istersem Sofisti nasıl tanımlamam gerekir?

YABANCI: Sıkıntını anlıyorum. Ancak şimdi yaptığımız araştırmadan kurtulma noktasında onun uğradığı sıkıntı da az buz bir güçlük değildir. "Peşinde olan herkesi aldatmak kolay değildir" şeklindeki atasözü boşuna söylenmemiştir. O halde, şimdi onu sıkıştırmanın, her zamankinden daha çok zamanıdır.

THEAİTETOS: Doğru.

YABANCI: O halde, bu noktada duralım ve şimdiye dek neler söylediğimize bakalım. Sofistin kaç yüzünü gördük? Öncelikle kendi çıkarı için gençlerin peşinden koşan bir avcı gibi görmüştük onu.

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: Daha sonra ruhun beslenmesiyle ilgili bir bilgi tüccarı olarak gördük.

THEAİTETOS: Doğru.

YABANCI: Üçüncü durumda o, aynı şeyleri satan perakende satıcı olarak görünmüştü.

THEAİTETOS: Dördüncü olarak da, biz onu kendi ürettiği bilgilerin satıcısı olarak gördük.

YABANCI: Doğru hatırlıyorsun. Beşinci yüzünü ben hatırlatayım. Kavga sanatında ustaydı, söz üzerinden yarışma sanatının ustasıydı. Tartışmayı kendisi için sanat haline getirmişti.

THEAİTETOS: Doğru söylüyorsun.

YABANCI: Sofistin altıncı görünüşü ikircikli bir görünüştü. Ama biz yine de onu ruhu bilgiye ulaşmasına engel olan fikirlerden temizleyen bir arıtcı yerine koymuştuk.

THEAİTETOS: Haklısın.

YABANCI: Çok sayıda şeyin bilgisine sahip, pek çok sanatın ustası gibi görünen bir insanın tek bir sanatın adıyla çağırılması, yanıltıcı bir görünüş meydana getiriyor. Bu, herhangi bir sanatı icra ederken, onu çok çeşitli şekillerde ortaya koyan bir kimsenin bütün bu farklı biçimlerin ortak noktasını bulup çıkarma gücüne sahip olmamasından kaynaklanan bir durumdur. Böyle biri doğallıkla, bir değil, birçok isimle adlandırılır. Sen de aynı görüşte misin?

THEAİTETOS: Bence de, bu çok doğru bir düşünce.

YABANCI: Yapmamız gereken şey, bunun bizim başımıza da gelmemesi için, tembellik etmeden araştırmamıza devam etmek. Öncelikle Sofistin tanımına geri dönelim. Bence başka bir tanım daha onu çok iyi bir biçimde anlatıyor.

THEAİTETOS: Nedir bu?

YABANCI: Sofistin çekışmeci olduğunu söylemiştik, değil mi?^{41}

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: Buradan onların diğer insanlara da aynı sanatı öğrettiği sonucuna varmaz mıyız?

THEAİTETOS: Tabii ki.

YABANCI: Peki, bu insanlar hangi konularla ilgili rekabetçi kimseler yetiştiriyorlar? şu noktaya bakalım: Acaba Sofistler insanların pek de incelemedikleri ilahi konular hakkında tartişmacılar yetiştiriyorlar mı?

THEAİTETOS: En azından bunu yaptıkları söyleniyor.

YABANCI: Yeryüzü ve gökyüzü olayları hakkında bir şeyler öğretiliyorlar mı?

THEAİTETOS: Tabii ki.

YABANCI: Peki, özel toplantılarda varoluş ya da varlıkla ilgili konularda beceriyle tartiştiklerini ve görüşlerini diğer insanlara öğrettiklerini görüyor muyuz?

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: Tamam. şimdi de şu soruma yanıt ver: Kanunlar ve devlet işleri konusunda iyi çekışmeciler de yetiştirmeye çalışıyorlar, değil mi?

THEAİTETOS: Böyle yapmasalardı kimse onları dinlemezdi.

YABANCI: Sanatlar hakkında tartişmak gerekirse, her sanat ustasının kendi sanatıyla ilgili olarak tartişırken hemen hemen ne gibi kanıtlar öne süreceği herkesçe bilinir. Çünkü kitaplar bu kanıtlarla doludur ve öğrenmek isteyen herkes oradan öğrenebilir.

THEAİTETOS: Bence Protagoras'ın^{42} antrenman ve diğer sanatlar hakkında yazdıklarından söz ediyorsun.

YABANCI: Hem ondan hem de diğer kitaplardan söz ediyorum. Ancak çekışme sanatının asıl özelliği herhangi bir konu hakkında her an tartişmaya girebilecek durumda olmak, değil mi?

THEAİTETOS: Anlaşılan hemen hemen hiçbir şey gözünden kaçmıyor.

YABANCI: Genç dostum! Tanrılar aşkına bana yanıt ver! Sence bu mümkün müdür? Biz yaşlıların gözleri paslıdır, ama siz gençler bunu daha keskin bir gözle görüyorsunuzdur.

THEAİTETOS: Ne diyorsun? Söylediğin şeyi anlamıyorum.

YABANCI: Sorum şu: Bir insan her şeyi bilebilir mi?

THEAİTETOS: Ah sevgili misafirim! Bilseydi insan topluluğu gerçekten de mutlu olurdu.

YABANCI: O halde nasıl olur da bilmeyen birisi bilen birisinin düşüncesini çürüterek mantıklı

bir şey söyler?

THEAİTETOS: Böyle bir şey olamaz.

YABANCI: Peki, o zaman Sofistliğe bu önemli gücü kim veriyor?

THEAİTETOS: Hangi gücü?

YABANCI: Bu insanlar gençlere tüm konularda herkesten daha fazla bilgili olanın kendileri olduğunu göstermek için ne yapıyorlar? Bence bu açık bir şekilde ortada: Eğer tartışmalarda haklı olmasaydılar ya da gençlere haklı görünmeseydiler, tartışmalar sayesinde ünlerini artırmasaydılar, söylediğin gibi hiç kimse bu çekişme sanatını öğrenmek için onlara para vermezdi.

THEAİTETOS: Haklısın.

YABANCI: Yani, kendi istekleriyle geliyorlar, değil mi?

THEAİTETOS: Elbette.

YABANCI: Tartıştıkları tüm konularda kendilerine ait bilgileri var gibi görünüyorlar, değil mi?

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: Ve her konuda tartışıyorlar, değil mi?

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: Öğrencilerine her şeyi biliyorlarmış gibi görünüyorlar, değil mi?

THEAİTETOS: Elbette.

YABANCI: Hem de gerçekte böyle olmamasına rağmen. Çünkü her şeyin bilinemeyeceğini öğrendik.

THEAİTETOS: Haklısın.

YABANCI: Öyleyse, Sofist, her konuda, gerçek değil de, kendisini meşhur eden sözde bir bilgiye sahiptir.^[43]

THEAİTETOS: Çok haklısın, sanırım bu insanlar hakkında söylenebilecek en doğru söz budur.

YABANCI: Onlarla ilgili daha açık bir örneği inceleyelim.

THEAİTETOS: Hangisini?

YABANCI: Söyleyeceğim şeye dikkat et! Bu sayede yanıt verebilirsin.

THEAİTETOS: Ne yanıtı!

YABANCI: Sadece bir sanatla her şeyi sadece çürütmek ya da söylemek değil aynı zamanda yapmayı ve ortaya çıkarmayı bildiğini söyleyen...

THEAİTETOS: Her şeyden kastın ne?

YABANCI: Açıklamamızın nedeni senin anlayamadığın şey. Çünkü benim her şeyden kastettiğim şeyi anlamamış gibisin.

THEAİTETOS: Söylediğinden bir şey anlamıyorum.

YABANCI: Ben her şey dediğimde benden, senden, bizim dışımızdaki her şeyden, ağaçlardan, hayvanlardan bahsediyorum.

THEAİTETOS: Nasıl?

YABANCI: Beni, seni ve doğan her şeyi vücuda getirebileceğini iddia eden insan...

THEAİTETOS: Vücuda getirmekten kastın ne? Sanırım çiftçiden bahsetmiyorsun. Çünkü bu adam canlılara kadar her şeyi vücuda getiriyor.

YABANCI: Evet. Hatta deniz, yeryüzü, gökyüzü, tanrılar ve diğer şeyleri de yaratırlar. Hem de bunları büyük bir çabuklukla vücuda getirdikten sonra çok az para karşılığında verirler.

THEAİTETOS: Ciddi değilsin, alay ediyorsun.

YABANCI: Neden olmasın? Bir insan her şeyi bildiğini ve bunu çok az bir şey karşılığında öğretebileceğini söylese, bu bir oyun olmaz mı?

THEAİTETOS: Sanırım oyundur.

YABANCI: Oyunun taklit dışında daha ince bir şeklini biliyor musun?

THEAİTETOS: Hayır. Çünkü her şeyin temeli olan bu şey hem çok karmaşık, hem de çok değişkendir.

YABANCI: Bir sanatla her şeyi ortaya çıkarabilen bir insanın aslında sadece gerçeğin taklidini yapabildiğini biliyoruz. Sahip olduğu ressamlık sanatıyla son derece saf genç adamlara resimleri uzaktan gösterir ve bununla gösterdiği şeyin aslını yapacağını iddia eder.

THEAİTETOS: Çok haklısın.

YABANCI: Bu durumda gerçeklikten uzaktaki gençlere sihirli sözler söyleyen, türlü türlü hikâyeler uyduran ve duyduklarının doğru olduğunu söyleyen bir insanın konuyu diğer insanlardan daha iyi bildiğini gösteren bir söz sanatı yok mudur?

THEAİTETOS: Tabii ki olabilir.

YABANCI: Bu yaşlarda bu konuşmaları dinleyenlerin çoğunun yıllar geçtikçe, gerçeklerle karşılaştığında ve konular daha ayrıntılı bir biçimde incelendiği zaman görüşlerini değiştirmesi, büyüğü küçük, kolayı zor görmesi gerekmez mi? Böylece kelimelerdeki uydurma gerçeklikler, asıl gerçeklerin önünde kaybolmayacaklar mı?

THEAİTETOS: Benim yaşımda bir insanın anlayabileceği kadarıyla evet. Ancak ben henüz bu

nesnelerin gerçeğinden uzaktayım.

YABANCI: İşte burada bulunan bizler seni tecrübe sıkıntısından kurtararak mümkün olduğunca gerçeğin yanma götürmeye çalışacağız. Şimdiden çalışmaya başladık bile. Sofist konusuna geri dönelim. Şu soruma yanıt ver: O, sadece taklit yapabilen bir sihirbaz mıdır yoksa onun tartıştığı konularda bilgi sahibi olduğuna inanacak mıyız?

THEAİTETOS: Artık bu konuda bir kuşkumuz kalmadı yabancı. Daha önceden söylediklerimize göre o şimdiden oyuna katılanların yanında yer alıyor.^[44]

YABANCI: O halde ona sihirbaz ve taklitçi diyeceğiz.

THEAİTETOS: Elbette.

YABANCI: Şimdi şu hayvanı yakalayalım. Bak! Ağın içine düşürdük bile. Düşünceyle avları böyle yakalarsın. Sanırım avımız ağdan kurtulamayacak.

THEAİTETOS: Hangi ağdan?

YABANCI: Sihirbazlar kategorisinde yer almaktan.

THEAİTETOS: Ben de aynı görüşteyim.

YABANCI: Artık karar verdik. Görünüş üreten sanatı bölümlere ayıracağız ve Sofisti bulduğumuzda bize karşı koyarsa, bizi kralın gönderdiğini söyleyerek avımızın ne olduğunu belirtip onu krala göndereceğiz. Taklidin diğer bölümlerinden bir yerlerde saklanırsa, onun peşinden gidip saklanabileceği her bölümü bölerek parçalamamız gerekir. Böylece hem parçalarda hem de bütünde böylesine sistematik bir takipten kurtulmakla övünemeyecek.

THEAİTETOS: Çok haklısın, aynen böyle davranmamız gerekir.

YABANCI: Bu ana kadar yaptığımız şekilde bölmeye devam ettiğimizde, iki taklit türü olduğunu görüyorum. Aradığımızı bu ikisinden hangi bölümde bulabiliriz? İşte henüz bulamadığımız kısım budur.

THEAİTETOS: Sanırım önce bu iki kısmın isimlerini söyleyerek, onları birbirinden ayıracaksındır.

YABANCI: İlk kısım kopya sanatıdır. En iyi kopyanın taklidi mükemmelleştirmek adına uzunluk, en ve derinliğin tam ölçülerinin alınmasıyla ve diğer parçalara uygun renklerin verilmesiyle yapılan tür olduğunu söylemeliyim.

THEAİTETOS: İyi de tüm taklitler böyle yapılmaz mı?

YABANCI: Heykel ya da resim yapmak isteyenler dışındakiler söz konusu olduğunda, büyük oranda soruya "hayır" diye yanıt vermeliyim. Eğer bunlar güzellikleri gerçek boyutlarda taklit etselerdi üst kısımları çok küçük, alt kısımları çok büyük olarak görürdük. Çünkü ilkini yakından, İkincileri uzaktan görüyoruz.

THEAİTETOS: Haklısın.

YABANCI: Sanatçılar gerçeğin dışına çıkıp doğru ölçüler yerine yanıltıcı ölçüler kullanmazlar mı?

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: Bu durumda örneği sadık bir biçimde taklit edene kopya demek gerekmez mi?

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: Taklit sanatının bu bölümüne de biraz önce dediğimiz gibi kopya sanatı adını vermek uygun olmaz mı?

THEAİTETOS: Tamam.

YABANCI: Doğru ancak başka yerden bakan ve çok güzel bir biçimde taklit edilmiş olmasına rağmen kopyadaki aslına tıpatıp uygunluğu kaybeden şeye ne diyeceğiz? Bir şeyi kopya olmamasına rağmen, kopya gibi gösterene aldatıcı görünüş^[45] demeyecek miyiz?

THEAİTETOS: Elbette.

YABANCI: Resim ve taklidin büyük kısmı bu şekildedir, değil mi?

THEAİTETOS: Tabii ki.

YABANCI: Kopya yerine aldatıcı görünüş yaratana sanat için uydurma sanatı demek gerekmez mi?

THEAİTETOS: Gerekir.

YABANCI: Yani görünüş üreten sanatın iki türü kopya ve uydurma sanatlarıdır.

THEAİTETOS: Tamam.^[46]

YABANCI: Sofistin hangi bölüme dahil olduğu konusunda henüz net bir çözüm bulamadım. Sofist elbette ki başarılıdır. Onu kolayca yakalamak söz konusu değildir. Şimdi de yine bizi zor duruma sokacak bir yerlere girdi.

THEAİTETOS: Sanırım, dediğin gibi.

YABANCI: Bunu kabul etmeni sağlayan şey yapılacak işin zorluğu mu? Yoksa konuşmanın gidişi ve akıcılığı nedeniyle mi söylediğim şeyi hemen kolayca kabul ediyorsun?

THEAİTETOS: Ne demek istedin? Niye bunu sordun?

YABANCI: Mutlu genç adam! Gördüğün gibi son derece zor bir olay karşısındayız. Var olmamasına rağmen varmış gibi görünme, doğru olmayan bir şey söyleme benzeri konular dün olduğu gibi bugün de zorlu konulardır. Yanlışın gerçek olduğunu saçmalamadan söylemek ya da düşünmek için ne gibi bir söz bulunabilir? Theaitetos, konu gerçekten de çok zorlu!

THEAİTETOS: Neden?

YABANCI: Böylesine bir söz yokluğu var sayabilir, çünkü bu şart olmadan yanlış mümkün olamaz. Oysa yüce Parmenides, zamanında bizim gibi çocuklara hem şiirleri hem de dersleriyle bu düşüncenin yanlışlığını göstermişti:

"Bu -var olmayan şeylerin var oldukları- hiçbir zaman kanıtlanamayacak; sen araştırmada düşünceni bu yoldan uzak tut!"

Gördüğün gibi en açık sözler ondan gelmişti. Ancak konuyu biraz incelediğimizde, gerçek net bir biçimde anlaşılacak. Söyleyeceğin başka bir şey yoksa, öncelikle iddiayı inceleyelim.^[47]

THEAİTETOS: Nasıl istersen! Tartışmayı yönetmek konusunda ustasın. İstedığın yerden yürü, ben peşinden geleceğim.

YABANCI: O halde başlayalım. "Mutlak anlamda var olmayan" ifadesini dile getirme cesaretinde olacak mıyız?

THEAİTETOS: Elbette.

YABANCI: Konu iyice incelendikten sonra bizi dinleyenlerden birisi, yokluk isminin bu tartışma ve oyuna kendini kaptırmadan, hangi nesneye verileceğine karar verecek olsun. Dinleyicilerimiz hangi nesneye bu ismi verecektir? Bu nesne açıklamalarla nasıl tanımlanacaktır?

THEAİTETOS: Zor bir soru sordun. Hele benim gibi birisi için, bu sorunun yanıtlanmasına imkân yoktur.

YABANCI: Ama şundan eminiz: Var olan için var olmayan denilemez.

THEAİTETOS: Böyle bir şey olabilir mi?

YABANCI: Var olmayan var olan için denemiyorsa, bir şey için de denemez.

THEAİTETOS: Bu nasıl olabilir?

YABANCI: Bir şey ifadesini var olan bir şey için kullanıyoruz. Gerçekten de bir şey ifadesini, her şeyden yalıtılmış olarak, salt kendi başına kullanamayız, değil mi?

THEAİTETOS: Tabii, olmaz.

YABANCI: Öte yandan bir şey demekle belli bir şey demek arasında bir fark olmadığını da kabul edeceksindir.

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: Senin de gördüğün şekilde bir şey, tıpkı bazı şeylerin iki ya da daha fazla şeye karşılık gelmesi gibi, bir şeyi temsil eder.

THEAİTETOS: Bunu kabul ediyorum.

YABANCI: Buradan bir şey olmayandan söz etmenin şu ya da bu şekilde hiçbir şeyden söz etmek olduğu çıkar.

THEAİTETOS: Elbette.

YABANCI: Böyle bir insanın hiçbir şeyden söz ediyor olsa bile, bir şey söylemekte olduğunu kabul edemeyiz. Tam aksine onun var olmayan bir şey dediği zaman, hiçbir şey söylemediğini öne sürmeliyiz, değil mi?

THEAİTETOS: Böyle yaparsak, konunun zorluğu ortadan kalkacaktır.

YABANCI: Sabırlı ol! Henüz bitmedi. Bundan sonraki güçlük hepsinden daha zorlu olanı. Çünkü bu zorluk asıl ilkenin içinde yer alıyor.

THEAİTETOS: Ne demek istedin? Düşünceyi doğrudan ifade et.

YABANCI: Bir şey var olduğu zaman, sanıyorum, ona var olan bir başka şey de yüklenebilir.

THEAİTETOS: Tabii ki.

YABANCI: Ancak var olan bir şeyin hiçbir varoluşu olmayana yüklenmesi mümkün müdür?

THEAİTETOS: Böyle bir şey olamaz.

YABANCI: Var olan şeyler arasına sayıya da dahil ederiz, değil mi?

THEAİTETOS: Evet, bir şey var olursa, sayının var olması gerekir.

YABANCI: Öyleyse, sayıca çokluk ya da birliği, var olmayana yüklemeye çalışmayalım.

THEAİTETOS: Sanırım bunu yaparsak, düşüncemizle çeliştiği için, yanlış davranmış oluruz.

YABANCI: Fakat insan sayıyı kullanmadan, nasıl olur da var olmayan şey ya da şeylerden söz edebilir? Bu, nasıl kavranabilir?

THEAİTETOS: Düşünceni söyler misin?

YABANCI: Yokluktan bahsettiğimizde sayısal çokluktan söz etmiyor muyuz?

THEAİTETOS: Tabii ki.

YABANCI: Var olmayan bir şeyden söz ettiğimiz zaman da, ona birlik yüklüyoruz, değil mi?

THEAİTETOS: Yüklüyoruz.

YABANCI: Ama var olan bir şeyi var olmayana bağlamanın anlamsız olduğunu söylüyoruz.

THEAİTETOS: Çok doğru bir...

YABANCI: Bu durumda tek başına var olmayanı konuşmak, söylemek, düşünmek şansımız yoktur. Tam aksine bunun konuşulamaz, söylenemez, düşünülemez olduğunu görüyor musun?

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: Sence biraz önce en büyük zorluktan bahsedeceğimi söylerken hata mı yaptım?

THEAİTETOS: Neden? Henüz bahsetmediğin bir zorluk daha mı var?

YABANCI: Genç adam! Daha önceden yokluğun var olmadığını söyleyenlerin ne kadar zorda kaldıklarını görmedik mi? Bir şeyin var olmadığını söylemek büyük çelişkilere düşmek anlamına gelecektir.

THEAİTETOS: Ne söylemek istedin? Daha açık söyler misin?

YABANCI: Çok açıkça anlatabileceğimi sanmıyorum. Biraz önce var olmayanın ne birliği ne de çokluğu olamayacağını söyledim. Bunu söylerken de ondan bir şey diye söz ediyorum. Var olmayan bir şey diyorum. Söylemek istediğimi anlıyor musun?

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: Bitmedi! Biraz önce yokluğun söylenemez, konuşulamaz olduğunu söylemiştim. Beni dinliyor musun?

THEAİTETOS: Tabii ki dinliyorum.

YABANCI: Onun için varlık demek, benim önceki sözlerimi çürütmek değil midir?

THEAİTETOS: Haklı görünüyorsun.

YABANCI: Onun için bir şey ifadesini kullanmak, onda birlik görmek değil mi?

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: Ondan dile getirilemeyen, söylenemeyen, kendisinden söz edilemeyen bir şey diye söz ederken, bununla bir varlıktan bahsediyordum.

THEAİTETOS: Evet öyle yapıyordun.

YABANCI: Artık kesin konuşmak gerekirse, var olmayanı bir ya da çok olarak tanımlamak ya da ondan bahsetmek doğru değildir diyoruz. Çünkü bir isim bile onu birlik içine koyuyor.

THEAİTETOS: Kesinlikle doğru.

YABANCI: Peki, o halde kendimden söz etmek neye yarar? Her zaman olduğu şekilde var olmayana ilişkin bu konuşmada yenildiğime göre neye yarar? Bu yüzden var olmayanla ilgili güzel sözler söylememi beklemeyelim. Bunun yerine sen konuş.

THEAİTETOS: Söylemek istediğini anlayamadım.

YABANCI: Tamam. Genç olduğun kadar cesur da ol! Tüm gücünle var olmayan için varlık, birlik, sayısal çokluk gibi kavramlar kullanmaksızın onunla ilgili doğru bir şeyler söylemeye çalış.

THEAİTETOS: Senin yapamadığın bir işe kalkışırsam, cesur olmak bir tarafa komik duruma düşerim.^{48}

YABANCI: Tamam, istersen ikimiz de bunu denemeyelim. Ancak avımızı yakalayabilecek güçte birisini bulana kadar Sofistin yine tüm kurnazlığını kullanarak bir sığmağa kaçtığını söyleyelim.

THEAİTETOS: Çok haklısın.

YABANCI: Sofistin her şeyin aldatıcı görünüşlerini yapan bir sanat sahibi olduğunu söylersek bize vereceği karşılık kolaylaşacaktır. Hemen sözümüzü bize çevirecek ve kendisinin aldatıcı görünüş üreticisi olduğunu söylediğimizde görünüşten ne anladığımızı soracaktır. Theaitetos, bu adama bir yanıt vermeliyiz!

THEAİTETOS: Elbette. Sudaki ve aynadaki görüntüler, boyanmış ve oyulmuş görünüşler gibi şeylerle ona yanıt vereceğiz.

YABANCI: Theaitetos! Senin hiç Sofist görmediğin belli.

THEAİTETOS: Neden?

YABANCI: O sanki gözü kapalı ya da gözü olmayan birisiymiş gibi görünecek.

THEAİTETOS: Nasıl? Nasıl?

YABANCI: Ona bu türden bir yanıt vermeye kalkıştığında, yani aynada görülen elin yoğurmasıyla şekil alan şeyden söz edersen kalkıp gören insanlar için verdiği örnekle alay edecektir. Ayna, su, göz gibi şeyleri bilmiyormuş gibi davranacak ve sana bu örneklerden ne gibi bir sonuca ulaşmak gerektiğini soracaktır.

THEAİTETOS: Nasıl olacak?

YABANCI: Çok sayıda olmalarına karşın tek bir isim kullandığın, yani hepsine birden görünüş dediğin için onlar arasında ortak olanın ne olduğunu soracaktır. Şimdi kendin geri gitmeden düşmanı geri gönder.

THEAİTETOS: Görünüşü nasıl tanımlayacağız? Kopyası çıkarılan gerçeğin bir başka benzeri demez miyiz?

YABANCI: Senin kendisinin benzeri olduğunu söylediğin şey gerçek mi? Benzerden neyi kastediyorsun?

THEAİTETOS: Gerçek değil ama ona benzeyen.

YABANCI: Ancak gerçek dediğin şey, elbette ki var olan bir şey değil mi?

THEAİTETOS: Tabii ki.

YABANCI: Gerçek olmayanla da gerçek olanın karşıtından söz ediyorsun, değil mi?

THEAİTETOS: Kuşkusuz.

YABANCI: Öyleyse, benzer olanla da, onu gerçek olmayan bir şey olarak adlandıracaksan, gerçek bir varoluşa sahip olmayı kastediyorsun.

THEAİTETOS: Ancak onun bir varoluşu var.

YABANCI: Ama sanırım sana göre gerçek olmayan bir varoluş.

THEAİTETOS: Gerçek olana benzemesine rağmen yine de hayır.

YABANCI: Demek ki o, gerçek bir varoluşa sahip olmadığına göre, gerçekte bir kopya adını verdiğimiz şeydir.

THEAİTETOS: Eğer böyle olursa, varlıkla yokluk iç içe girebilir.

YABANCI: Evet, gerçekten de garip bir biçimde iç içe girer. Şimdi bizim Sofist böylesine bir bağlama ile var olmayanın bir şekilde var olduğunu, bunu istemememize rağmen, bize kabul ettirdi.

THEAİTETOS: Evet bunu çok iyi anlıyorum.

YABANCI: Peki, bunun sanatına ne diyeceğiz? Kendi kendimizle çelişmemek adına ona ne diyeceğiz?

THEAİTETOS: Ne demek istedin? Neyi söylemekten korkuyorsun?

YABANCI: Onun aldatıcı görünüşle aldattığını ve bu sanatın bir kandırma sanatı olduğunu söylediğimiz zaman, zihinlerimizin onun sanatıyla etkisiyle yanlış olanı düşündüğünü mü söylüyor olacağız yoksa başka bir şey mi söyleyeceğiz?

THEAİTETOS: Bunun dışında başka ne diyebiliriz?

YABANCI: Yanlış düşünme, yine var olan şeylere karşıt olan şeyleri düşünme olacaktır.

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: Yani sence yanlış düşünmek var olmayan şeyleri düşünmek anlamına gelir.

THEAİTETOS: Elbette.

YABANCI: Bu, var olmayan şeylerin var olmadıklarını mı, yoksa var olmayan şeylerin bir şekilde var olduklarını mı düşünmek anlamına gelir?

THEAİTETOS: En azından var olmayan şeylerin belli bir ölçüde var olduklarını düşünme anlamına gelir. Ufacık bir yanlışın bile olması isteniyorsa, dediğim gibi olmalıdır.

YABANCI: Tamam. Ve aynı zamanda kesinlikle var olan şeylerin hiçbir şekilde var olmadıklarını düşünmektir, değil mi?

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: Bu da yanlış olacak, değil mi?

THEAİTETOS: Tabii ki bu da yanlış olacak.

YABANCI: Bence önermeye de aynı nedenden dolayı, yani var olana var olmayan, var olmayana var dediğini için yanlış denecektir.

THEAİTETOS: Tabii, aksi söz konusu olamaz.

YABANCI: Başka bir şey göremiyorum. Ancak Sofist bunu tanımayacaktır. Ne de olsa onun gibi sağduyulu bir insana var olmayanın konuşulamaz, söylenemez, düşünülemez olduğu önceden söylenmişti. Theaitetos! Sofistin şimdi ne diyeceğini tahmin edebiliyor muyuz?

THEAİTETOS: Bizi daha önce söylediğimizin tersini söylemekle suçlayacaktır. Düşüncede ve önerme de yanlışın olduğunu söylemiştik. Fakat bu durum önermede varlığa sahip olanı var olmayana yüklemeyi getiriyor. Oysa biz bunun imkânsız olduğunu daha önceden söylemiştik.

YABANCI: İyi hatırladın. Şimdi artık Sofiste ne yapacağımızı sormanın zamanı. Çünkü onun sanatının sihircilik olduğunu öne sürdüğümüz takdirde kendisini daha iyi inceleyeceğimizi söyleyerek çok sayıda itiraz ve zorluğu karşımızda bulduk.

THEAİTETOS: Çok haklısın.

YABANCI: Bu itiraz ve zorlukların çok azına bakabildik. Oysa böyle sonsuz sayıda itiraz ve zorluk var.

THEAİTETOS: O halde Sofist yakalanamayacak.

YABANCI: Ne! Artık işi bırakacak kadar cesaretimizi kaybettik mi?

THEAİTETOS: Ne kadar zor olsa da ben o görüşte değilim.

YABANCI: O halde sana güvenebilirim. Sen de benim gibi böylesine zorlu bir tartışmadan elde edeceğimiz çok az şeyle yetineceksin, değil mi?

THEAİTETOS: Bundan nasıl kuşkulanırsın?

YABANCI: Senden daha büyük bir isteğim olacak.

THEAİTETOS: Nedir?

YABANCI: Bana sanki bir baba katiliymişim gibi bakma.

THEAİTETOS: Ne demek istiyorsun?

YABANCI: Şunu: Kendimizi savunabilmek adına babamız Parmenides'in sözlerini tartışmak ve varlıkla yokluğun hangi açıdan var olduklarını, var olanın da hangi bakımdan yok olduğunu mutlaka ispatlamamız gerekir.

THEAİTETOS: Tartışmayı buraya taşımamız gerektiği açık.

YABANCI: Bundan daha net başka bir şey olamaz! Söylendiği gibi kör için bile açık. Bu konu çürütülmeden ya da ispatlanmadan yanlış önermelerden, düşüncelerden, suretlerden, kopyalardan, taklit veya aldatıcı görünüşlerden bahsedilemez. Ayrıca bunlarla uğraşılan sanatlardan da komik çelişkilere düşmeden söz edilemez.

THEAİTETOS: Çok haklısın.

YABANCI: Bu nedenle ya babamızın sözlerine saldırmalıyız ya da bu konuda bir şey yapamayacağımızı itiraf ederek dediklerini doğru kabul etmeliyiz.

THEAİTETOS: Ne olursa olsun, hiçbir engel bizi yıldırmamalı.

YABANCI: Üçüncü bir isteğim daha olacak.

THEAİTETOS: Söyle.

YABANCI: Daha önceden babamın sözünü çürütmenin benim gücümün üstünde bir şey olduğunu söylemiştim. Bu, halen geçerli.

THEAİTETOS: Bunu söylemiştin.

YABANCI: Bana söylediklerimden dolayı çelişkiye düşen ve mantıksız birisi gözüyle bakma. Eğer şimdi onun sözlerini çürütürsek, buna senin hatırın için karar vereceğiz.

THEAİTETOS: Bu işe girdiğinde en azından benim senin sınırları aştığın görüşünde olmayacağımdan emin olabilirsin. Bundan korkuyorsan, hiç çekinme.

YABANCI: Tamam devam ediyorum. Ancak böylesine tehlikeli bir konuşmaya nereden başlayacağız? Genç adam! Bence şöyle bir yolu benimsemeliyiz.

THEAİTETOS: Nasıl bir yol?

YABANCI: Öncelikle çok açık olduğunu düşündüğümüz şeyleri incelemek ve onları yeterince iyi bir biçimde anladığımız kabulü üzerinde, kolayca ulaşılmış sonuçlar hakkında karanlık bir nokta kalıp kalmadığına bakmak.

THEAİTETOS: Söylemek istediğini daha açıkça söyle.

YABANCI: Bence bu işlere girenler, Parmenides ve onunla birlikte ne kadar fazla sayıda varlık olduğunu anlatma işini fazla uzatmadan anlatıyorlar.

THEAİTETOS: Nasıl?

YABANCI: Bence hepsi sanki çocuklara anlatır gibi masal anlatıyorlar. Birisinin görüşüne göre kimi zaman dost olup kimi zaman kavga eden, bizleri düğünlerine, çocuklarının doğumlarına, torunlarının beslenmelerine davet eden üç tür varlık vardır. Bir başkası iki varlık vardır diyor. Kuru ve yaş, sıcak ve soğuk, bunları bir arada yaşatıyor ve gerektiği şekilde evlendiriyor. Ksenophanes^[49] ve Elealılar bütündeki birliği görmelerine karşın masallara devam ediyorlar. İyonyalı ve Sicilyalı bazı Musalar iki iddiayı birleştirmeye

kalkışıyorlar, Yani varlığın hem bir hem çok sayıda olduğunu, düşmanlık ve dostluğun onları bir arada tuttuğunu belirtiyorlar. Bu Musalar'ın en güçlüleri şöyle diyor: Aralarındaki anlaşmazlık sürekli bir uyumdur. Sesi daha yumuşak olanlar yaşamın sertliğini yumuşatırlar: Bütün kimi zaman birdir ve Aphrodite'in etkisi altında uyum içindedir. Kimi zamansa çok sayıda şey, birilerinin anlaşmazlığı altında kendi kendine düşman olur. Bunların hangileri doğru hangileri yanlıştır? Bu konuda karar verebilmek zor. Bu kadar eski ve ünlü insan hakkında ağır eleştirilerde bulunmak kolay değil. Ancak küstahlık yapmadan şunu söyleyebiliriz:

THEAİTETOS: Neyi?

YABANCI: Şunu: Onlar, gözlerini halka indirmeyi düşünmedi, insanların konuşmalarında onları anlayıp anlayamadıklarına hiç dikkat etmediler. Herkes konuşmasına buna göre devam etti.

THEAİTETOS: Ne demek istiyorsun?

YABANCI: Birisi varlığın bir ya da çok, tek ya da çift olduğunu, ya da başka bir şekilde olduğunu söylediği, başka birisi birleşme ya da dağılmadan söz ettiği, ardından da sıcaklığın soğuğa karışmasını anlattığı zaman, Theaitetos sen bu insanların söylediklerini anladın mı? Ben kendi adıma daha genç yaşta, şimdi anlayamadığım yokluk konusunu anladığımı düşünürdüm. Ancak bugün halen bu konuyu anlamakta ne kadar zorlandığımı görüyorsun.

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: Ruhumuz gerçeklik konusunda aynı şekilde karmaşık olabilir. Bu konuda hiç sıkıntı çekmeden söylenenleri arladığımızı, ancak gerçek olmayandan hiçbir şey anlamadığımızı söyleyen bizlerin her ikisi karşısında da aynı durumda olmamız çok muhtemeldir.^[50]

THEAİTETOS: Olabilir.

YABANCI: Bu durumda daha önceden söylediklerimizin hepsi hakkında aynı itirazı yapalım.

THEAİTETOS: Tamam.

YABANCI: Daha sonra istersen onları inceleriz. Ancak öncelikle en büyüğünü yani baştakini incelemeliyiz.

THEAİTETOS: Neyi kastediyorsun? Senin düşüncene göre gerçeklikten söz eden insanların ondan ne anladıklarını görmeleri için, onunla uğraşmaları gerekir.

YABANCI: Theaitetos! Hemen de düşüncemi anladın. Bence araştırmamızda şu yoldan gitmemiz gerekir: Onlar sanki karşımızdaymışlar gibi şunu soracağız. Siz bütünün sıcak ve soğuk gibi iki parçadan oluştuğunu söylüyorsunuz. Bize şu sorunun e yanıtım vermenizi rica ediyoruz. Hem çift vardır hem de onu oluşturanlardan her biri vardır denildiğinde, çift için kullanılan kelimedenden ne anlıyorsunuz? Gerçekten var olmakla neyi söylemek istiyorsunuz? Varlık iki ilkeye katılan üçüncü bir ilke midir? Bu durumda size göre bütün iki değil de üç

ilkeli midir? Çünkü ikisinin de aynı şekilde var olduklarını söylemek için, ikisinden birisi vardır demek bence yeterli olmaz. Bu durumda, iki değil de, sadece bir şey var olacaktır.

THEAİTETOS: Haklısın.

YABANCI: Bu durumda çift olana mı varlık diyeceğiz?

THEAİTETOS: Olabilir.

YABANCI: Bu durumda ikiye bir demiş oluyoruz.

THEAİTETOS: Çok haklısın.

YABANCI: Biz bu konuyu açıklayamadığımızı göre, varlığın ne olduğunu açıklamak size düşer. Eminim ki bu konular uzun zamandır alışkın olduğunuz şeylerdir. Şimdiye dek bu konuyu anlamadığımızı sanıyorduk, gördüğünüz gibi halen anlamıyoruz. Bu yüzden bizi aydınlığa kavuşturun ki, sözünüzü, anlamanın çok uzağında bulunduğumuz zaman, anladığımız vehmine kapılmayalım. Bu insanlara ve bütünü birden fazla olduğunu söyleyenlere soracağımız şey budur. Sen burada yanlış bir şey görüyor musun?^[51]

THEAİTETOS: Görmüyorum.

YABANCI: Tamam. Artık bütünü bir olduğunu söyleyenlerin varlıkla neyi kastettiklerini öğrenmek için elimizden geleni yapmamız gerekmez mi?

THEAİTETOS: Elbette.

YABANCI: Bu durumda şunun yanıtını vermeleri isteyelim: Onlara sadece bir varlık olup olmadığını sorduğumuzda bize "evet" diyeceklerdir, değil mi?

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: Peki, varlık isminden bir şey anlıyor muyuz?

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: Peki o, bir ile aynı şey midir? Bu durumda bir şey için iki isim kullanılmış olmuyor mu?

THEAİTETOS: Yabancı! Sence buna nasıl yanıt vereceklerdir?

YABANCI: Theaitetos! Bu düşünceyi ortaya atan kişinin, hem bu konuda hem de diğer konularda, çözümünü bulması çok zordur.

THEAİTETOS: Neden?

YABANCI: Bir şeyin var olduğunu kabul ettikten sonra, iki ismin varoluşunu kabul etmek saçma olur.

THEAİTETOS: Tabii ki.

YABANCI: Genel anlamda bir isim için vardır demek doğru olmayacaktır.

THEAİTETOS: Nasıl? Neden?

YABANCI: Öte yandan, o, ismin şeyden ayrı olduğunu kabul ederse, kesinlikle iki ayrı şeyden söz ediyor olacaktır.

THEAİTETOS: Tamam.

YABANCI: Ayrıca isim ve şeyi aynı kabul etmek ya onun herhangi bir şeyin ismi olmadığını söylemek ya da bir şeyin ismi olduğunu söylemektir. Ancak buradan ismin, başka hiçbir şeyin değil de, bir ismin ismi olduğu sonucu çıkar.

THEAİTETOS: Haklısın.

YABANCI: Bir olan sadece kendisinin birliğidir, o da bir ismin birliği olmak zorundadır.

THEAİTETOS: Tamam. [{52}](#)

YABANCI: Peki, bütüne ne diyeceğiz? Bütün var olan birle aynı şey mi yoksa ondan başka bir şey mi?

THEAİTETOS: Ayrı olduklarını söyleyenini gördün mü? Söyleyeceklerini zannediyor musun?

YABANCI: Bir olan, Parmenides'in söylediği gibi, "her tarafından yuvarlak bir küreye benzeyen, bir tarafı daha büyük ya da küçük olmadığından dolayı merkezden her yana doğru aynı güce sahip olan" bir bütünse, onun ortası ve sonu olması lazım gelir. Bundan dolayı, bölümleri de olması gerekir, değil mi?

THEAİTETOS: Haklısın.

YABANCI: Bu şekilde bölünen şeylerin parçaların toplamı olması, bu nedenden dolayı da birlik oluşturması ve sadece bütün ve toplam değil aynı zamanda bir olması gerekir.

THEAİTETOS: Elbette.

YABANCI: Ancak bu durumda onun bir olması da imkânsız olur, değil mi?

THEAİTETOS: Neden?

YABANCI: Çünkü gerçek anlamda bir olan mutlaka bölünemez olmalıdır.

THEAİTETOS: Tabii ki.

YABANCI: Çok sayıda bölümden oluşan bir, bu tanıma uygun olmayacaktır.

THEAİTETOS: Anladım.

YABANCI: Bu durumda böylesine bir birlik gösteren varlık aynı anda bir ve bütün olabilir mi? Yoksa varlığın bütün olduğunu söylemekten vazgeçmemiz mi gerekiyor?

THEAİTETOS: Zor bir soru sordun.

YABANCI: Elbette ki doğru söylüyorsun. Çünkü bu bağıntısız birlik gibi görünen varlık bir ile aynı olmayacaktır, bütün de birden daha büyük olacaktır.

THEAİTETOS: Tamam.

YABANCI: Şimdi varlığın birdeki birlik nedeniyle bütün olmadığım, bütünün de var olduğunu varsayalım. Bu durumda varlığın kendinden daha az olduğu ortaya çıkar.

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: Buna göre kendisini tamamlamayan varlık, varlık olmayacaktır.

THEAİTETOS: Doğru.

YABANCI: Bu durumda bütün birden daha büyük olacaktır, çünkü varlık ve bütünün ayrı özleri vardır.

THEAİTETOS: Haklısın.

YABANCI: Bütünün mutlak olarak var olmadığını kabul edersek bu kez varlık için aynı sonuçlar ortaya çıkacaktır. Varlık var olmadığı gibi hiçbir zaman da varlık olamayacaktır.

THEAİTETOS: Neden?

YABANCI: Her şey bir bütün haline gelerek var olur. Bu durumda bir ve bütün varlıklar arasında değilse, varlığın da gerçek olduğunu söyleyemeyiz.

THEAİTETOS: Çok doğru görünüyor.

YABANCI: Bitmedi! Bütün olmayanın niceliği olamaz. Çünkü herhangi bir niceliğe sahip olanın bütün olarak da niceliğe sahip olması gerekir.

THEAİTETOS: Elbette.

YABANCI: İşte bu nedenle varlığın bir ya da çift olduğunu söyleyen insan her iki durumda da çok sayıda problemle karşı karşıya kalacaktır.^{53}

THEAİTETOS: Şimdi ortaya çıkan sorunlardan bunu kolayca anlıyoruz. Gerçekten de birbiri ardından çok sayıda sorun doğuyor. Sorunların çözümlerindeki kuşku da gittikçe büyüyor.

YABANCI: Yokluk konusunda bir şeyler anlatan bu konulara şöyle bir baktık. Şimdilik bu kadarı yeterli. Başka insanlar açıklamalarında başka şeyler de iddia ediyorlar. Varlık gibi yokluğun da ne olduğunu söyleyebilmek kolay olmadığı için araştırmamızı tamamlamak gerekir, bu nedenle bu iddiaları inceleyelim.

THEAİTETOS: Tamam onlardan bahsedelim.

YABANCI: Bu insanların varlık üzerine sürüp gitmekte olan şiddetli tartışmaları, tanrılarla devlerin savaşıma benzer.

THEAİTETOS: Nasıl? Nasıl?

YABANCI: Kimi insanlar, kayaları ve meşe ağaçlarını avuçlarının içinde sıkarak görünmeyen her şeyi yere indirmeye çalışır. Çünkü onlar bir şeyi ancak böyle yakalayabileceklerine inanırlar. Sadece dokunulan şeylerin var olduğuna inanırlar. Cisim ve varlığı birbiriyle aynı kabul ederken, başka filozofların öne sürdüğü "cisim olmayan varlıkların da var olduğu" görüşünü şiddetle reddederler.

THEAİTETOS: Nasıl da korkunç insanlar! Böyle çok sayıda insanı ben de gördüm.

YABANCI: Düşmanlar bu tartışmada dikkatli bir biçimde beklerler ve gerçek varlığın akledilir ve cisimsiz formlar olduğunu ispatlamak için, savunmalarını görünmez bir yerin yukarılarında kurarlar. Birinci gruptakilerin övdükleri gerçek şeylerini ispatlarla parçalayıp varlık ismini ellerinden alarak onda sadece değişen bir var oluş olmasını isterler. Theaitetos, gördüğün gibi iki tarafın görüşleri arasında çok uzun zamandan bu yana devam eden bir tartışma var.

THEAİTETOS: Haklısın.

YABANCI: O halde iki tarafın savundukları görüşleri sırayla açıklamalarını isteyeceğiz.

THEAİTETOS: Bunu nasıl yapacağız?

YABANCI: Bu açıklamayı idealerin varlığını öne sürenlerden daha kolay bir şekilde alacağız. Çünkü bunlar daha yumuşak insanlardır. Oysa her şeyi zorla cisme bağlamak isteyenlerle bu, daha zor, hatta imkânsız bir şeydir. Onlara karşı şöyle davranmalıyız:

THEAİTETOS: Nasıl?

YABANCI: Mümkünse onları daha yumuşak bir hale getirmek gerekir. Ancak bunu yapamıyorsak o zaman da şimdikinden daha nazik yanıtlar verdiklerini düşünelim. Zaten bizi onların nasıl oldukları değil sadece hakikat ilgilendiriyor.

THEAİTETOS: Çok haklısın.

YABANCI: Şimdi söz dinleyecek bu insanlardan sana yanıt vermelerini iste.

THEAİTETOS: Tamam bunu yapacağım.

YABANCI: Öncelikle ölümlü bir canlıdan bahsettiklerinde, bundan varlık anlayıp anlamadıklarını soralım.

THEAİTETOS: Tabii ki bir varlık anlarlar.

YABANCI: Bu varlık onlara göre, kendisine bir ruh tarafından hayatiyet kazandırılmış bir beden değil midir?

THEAİTETOS: Tabii ki.

YABANCI: Yani, ruhu varlıklar arasına alıyorlar, değil mi?

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: Ruh için kimi zaman akıllı kimi zaman akılsız kimi zaman da adil demiyorlar mı?

THEAİTETOS: Evet bunu söylüyorlar.

YABANCI: Bu ruhun kendisinde mevcut olan adalete ya da karışıtına sahip olarak adil ya da adaletsiz olma durumuna geldiğini söylüyorlar, değil mi?

THEAİTETOS: Evet bunu da söylüyorlar.

YABANCI: Yine onlara göre herhangi bir nesnede var olmaya başlayan ya da artık var olmayacak olan her şey tam bir varlık olacaktır.

THEAİTETOS: Gerçekten de bunu söylüyorlar.

YABANCI: Eğer adalet, bilgelik, erdem ya da bunlara karşıt şeyler varsa ve bunlar ruhta bulunuyorlarsa, aralarında görülebilen ya da dokunulabilen bir şey var mıdır? Yoksa bunların hepsinin görünmez olduğunu mu söylüyorlar?

THEAİTETOS: Hiçbirine görülür demezler.

YABANCI: Görülmeyen şeylerin de bir cismi olduğunu söylerler mi?

THEAİTETOS: Bu konuda sadece yanıt vermekle kalmazlar; aynı zamanda ruhun bir cisim olduğunu söylerler. Bilgelik ve söz edilen diğer şeyler konusunda ise onların varlıklarını inkâr etmedikleri gibi, cisim olduklarını söylemekten de utanır ve çekinirler.

YABANCI: Theaitetos! Bu, onlardan bazılarının daha anlayışlı olduğunu gösteriyor. Çünkü bu insanlar arasında toprağa ekilenlerden hiç utanmayacak olanlar da var. Böyleleri tam aksine elleriyle tutamadıkları şeylerin var olmadığını inatla söyleyecekler.

THEAİTETOS: Tam da düşündükleri şeyi söylüyorsun.

YABANCI: O halde onları sorgulamaya devam edelim. Çünkü küçük de olsa cisim olmayan bir şeyi varlık olarak kabul etmeleri yeterli olur. Öte yandan cisim ya da cisim olmayan şeylerin var olduklarını söylemek için aralarında ne gibi bir ortak yan görüyorlar? Bunu anlatmak gerekir. Belki de bu konuda zorlanacaklardır. Zorlandıklarını varsayarak önerdiğimiz varlık tanımım kabul edip etmediklerine bir bak.

THEAİTETOS: Hangi tanımdan söz ediyorsun? Belki biliyorumdur, söyler misin?

YABANCI: Şunu söylüyorum: Doğası gereğince bir şey üzerine etkisi olan ya da çok önemsiz bir etki edenin etkisine maruz kalma gücünde olan şey gerçekten de vardır. O, böylesine bir güç bir kere bile görülse vardır. Varlığı tanımlayan birisi olarak varlığın güçten başka bir şey olmadığını söyleyebilirim.

THEAİTETOS: Yapacak daha iyi bir tanımlaman olmadığına göre bunu kabul edeceklerdir.

YABANCI: Belki de onlar gibi biz de daha sonradan fikrimizi değiştireceğiz, ancak şimdilik aynı görüşte olalım.

THEAİTETOS: Tamam. [{54}](#)

YABANCI: Şimdi de ideaların dostlarından söz edelim. Sen onların düşüncelerini söyle.

THEAİTETOS: Tamam.

YABANCI: Oluş ile varlığın birbirlerinden farklı şeyler olduklarını söylüyorsunuz, değil mi?

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: Oluşla bedenin hissetmesi sayesinde temas ediyoruz, oysa ruh gerçek varlıkla akıl yoluyla temas eder. Size göre gerçek varlık her zaman aynı kalırken, oluş her an değişmektedir, değil mi?

THEAİTETOS: Evet, bunu söylüyoruz.

YABANCI: Sevgili dostlarım! Bu temasa her iki durumda da hangi isimleri veriyorsunuz? Sakın ola ki biraz önce söylediğimiz anlam olmasın.

THEAİTETOS: Hangi anlamdan bahsediyorsun?

YABANCI: İki şey karşılaştığında ortaya çıkan bir güçle etki etme ya da etki almak. Theaitetos, belki bu türden bir yanıt anlayamazsın, ama ben anlarım, çünkü buna alışığım.

THEAİTETOS: Neymiş bu yanıt?

YABANCI: Onlar, biraz önce toprağın oğullarının varlık hakkında verdiği söylediğimiz yanıtı kabul etmezler.

THEAİTETOS: Neyi?

YABANCI: Varlıkları tanımlarken şunu kabul etmedik mi? Varlık kendisinde ufacık da olsa bir etkileme ya da etkilenme gücü olan şeydir.

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: Ancak bize şöyle yanıt veriyorlar: Oluş etkilemek ya da etkilenmek gücünü paylaşır, ancak onlara göre bu güçlerden hiçbiri varlığa uymaz.

THEAİTETOS: Peki, sence söylediklerinin bir anlamı var mı?

YABANCI: Sanırım var. Bence şöyle bir isteğimiz olmalı: Bize ruhun varlığını kabul edip etmediklerini açıkça söylesinler.

THEAİTETOS: Tabii ki bunu kabul ediyorlar.

YABANCI: Tamam. Bilmek ya da bilinmek sence bir etkileme midir yoksa etkilenme midir? Yoksa her ikisi midir? Belki de birisi etkileme diğeri etkilenmedir ya da her ikisi de etkileme veya etkilenme değildir.

THEAİTETOS: İkisinin birbiriyle bir ilgisi yoktur. Aksi durumda daha önceden söylediklerini

inkâr etmiş olurlar.

YABANCI: Tamam. Ancak yine de bilmek etkilemekse, bilinmek de etkilenmektir. Böyle bir sonuç doğacağını kabul edeceklerdir. Yine bu nedenle bilgi ve bilinen varlık, bilindiği sürece, değiştirilmek zorunda olacaktır. Çünkü etkilenmektedir, değişmez olan şeyde ise etkilenme olmaz, diyoruz.

THEAİTETOS: Haklısın.

YABANCI: Zeus hakkı için şuna yanıt ver: Hareketin, hayatın, ruh ve düşüncenin evrenin kalbinde olmadığına, varlığın yaşamadığına, düşünmediğine, tüm gücü ve kutsallığıyla akıldan yoksunmuş gibi hareket etmeden bir yerde durduğuna kolayca inanacak mıyız?

THEAİTETOS: Ah yabancı! Bunu kabul etsek ne kadar korkunç bir felsefeyi kabul etmiş olurduk.

YABANCI: Hayata yoksa akılı olduğunu kabul edecek miyiz?

THEAİTETOS: Nasıl edelim!

YABANCI: Varlık, bunlardan her ikisini de ihtiva ediyorsa, onun akıl ve hayatın bulunduğu ruha sahip olmadığını söyleyecek miyiz?

THEAİTETOS: Onlar, ruhta değilse varlığın neresinde olabilirler ki?

YABANCI: Bu durumda varlıkta akıl, hayat ve ruh olacaktır. Oysa varlık canlı olmadığında, hareket etmeksizin bulunduğu yerde kalır, değil mi?

THEAİTETOS: Bence bunlar saçma sapan şeyler.

YABANCI: O halde değişmenin ve değişenin varlığını tanımamız gerekir.

THEAİTETOS: Elbette.

YABANCI: Theaitetos, buradan şöyle bir sonuç çıkar: Her şeyden önce varlıklar değişmez olursa, hiçbir yerde ve hiçbir şeyle ilgili olarak akıl söz konusu olmaz.

THEAİTETOS: Doğru.

YABANCI: Her şeyin hareket ettiğini ve yer değiştirdiğini söylersek, bu kez akıl varlıklar arasından çıkar.

THEAİTETOS: Nasıl?

YABANCI: Sükûnet olmayan bir yerde bir durum ya da bir davranış her zaman aynı kalabilir mi?

THEAİTETOS: Kalamaz.

YABANCI: Bu koşullar olmadığında, aklın herhangi bir yerde var olduğunu ya da gerçekleştiğini görüyor musun?

THEAİTETOS: Görmüyorum.

YABANCI: Artık düşüncemize tüm gücüyle saldırması gereken kimse bilgi, düşünce ve aklı yok sayarak herhangi bir şey hakkında fikir yürüten kişidir.

THEAİTETOS: Elbette.

YABANCI: Bu durumda bir olanı, yani ideaların çok sayıda olduğunu söyleyenlerin bütününe değişmezliği hakkında söylediklerini reddetmek gerekir. Ayrıca varlığın her yana hareket edebileceğini söyleyenleri de dinlememek gerekir. Bu, diğer her şeyi bundan daha üstün tutana yakışan bir şeydir. Filozof iki şey birden isteyen çocuklar gibi davranmalıdır, varlık ve bütününe hem değişme halinde hem de durağan olduğunu kabul etmelidir.^[55]

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: Sence varlık tanımımız başarılı oldu mu?

THEAİTETOS: Kesinlikle.

YABANCI: Theaitetos! Sakın bu tanıma unutmayalım! Çünkü onu incelemenin ne kadar zor bir şey olduğunu birazdan anlayacağız.

THEAİTETOS: Ne oldu? Ne demek istedin?

YABANCI: Ey mutlu genç adam! Şimdi, varlık hakkında derin bir bilgisizliğin içinde olduğumuzu görmüyor musun? Oysa biz onun hakkında anlaşılır bir şey söylediğimizi zannediyorduk.

THEAİTETOS: Ben halen bu görüşteyim ve nerede hata yaptığımızı pek de anlayamıyorum.

YABANCI: Tamam şimdi, en son geldiğimiz yerle ilgili olarak, bizim eskiden bütününe sıcak ve soğuk olduğunu söyleyenlere neler sorduğumuzu hatırlayarak yaklaş. Bu soruların aynılarını bize sormak doğru olacak mıdır, buna bir bak.

THEAİTETOS: Neler sormuştuk, tekrarlar mısınız?

YABANCI: Tamam. O zamanlar onlara yaptığım gibi sana da sorular sorarak hatırlatmaya çalışacağım. Böylece konumuzda daha fazla ilerlemiş olacağız.

THEAİTETOS: Tamam.

YABANCI: Sence hareket ve sükûnet birbirlerine tamamen karşıt şeyler değil mi?

THEAİTETOS: Elbette.

YABANCI: İkisinin hem birlikte hem de ayrı ayrı gerçek olduklarını söylüyorsun değil mi?

THEAİTETOS: Evet böyle düşünüyorum.

YABANCI: Onların var olduklarını kabul ettiğin zaman, hem her ikisinin birden hem de ayrı ayrı hareket halinde olduklarını mı anlatmak istiyorsun?

THEAİTETOS: Hayır.

YABANCI: Öyleyse, her ikisinin de gerçek olduğunu söylerken, bunlardan her ikisinin de sükûnet içinde bulunduğunu söylemek istiyorsun!

THEAİTETOS: Böyle bir şey nasıl olur?

YABANCI: Demek ki hareket ve sükûnetin varlığın kapsamı içinde bulunduğunu düşünerek, varlığı ruhta bu ikisine katılan üçüncü şey olarak düşündün. Varlığın ortakları olduklarından dolayı onları varlık içinde topluyor ve her ikisinin de var olduklarını söylüyorsun.

THEAİTETOS: Hareket ve sükûnet varken varlığı da üçüncü bir şey olarak ayırmamız gerekecektir.

YABANCI: Yani varlık, hareket ve sükûnetin toplamı değil, onlardan başka bir şeydir.

THEAİTETOS: Öyle görünüyor.

YABANCI: Yani varlık, varlık olarak ne hareket halinde ne de sükûnet içindedir.

THEAİTETOS: Kesinlikle.

YABANCI: Bu durumda varlıkla ilgili net bir fikir elde etmek istiyorsak nereye bakmamız gerekir?

THEAİTETOS: Nereye?

YABANCI: Bu saatten sonra yenisini bulmak sanırım zor olacak. Çünkü hareket etmeyenin durağan olmaması ya da durağan olmayanın hareketsiz olmaması olacak iş mi? Gelgelelim, varlık bu iki durumun dışındaymış gibi göründü. Ne dersin bu olabilir mi?

THEAİTETOS: Bundan daha imkânsız bir şey olamaz.

YABANCI: Şimdi tam da bir hatıradan söz etme zamanı.

THEAİTETOS: Nedir?

YABANCI: Yoklukla ilgili olarak bizi sorguladıkları zaman, buna ne isim vereceğimizi sorduklarında zor durumda kalmıştık. Bunu hatırlıyor musun?

THEAİTETOS: Tabii ki.

YABANCI: Şimdi varlıkla ilgili olarak karşılaştığımız zorluk daha mı küçük?

THEAİTETOS: Yabancı! Bence bu kez daha büyük bir sorunla karşı karşıyayız.

YABANCI: O halde bu zorlu sorunu açıklamaya çalışalım. Varlık da yokluk da bizi bu kadar zor durumda bıraktığına göre, biri hakkında küçük de olsa bir ışık yandığını görürsek diğerinin de aydınlanabileceğini ümit edebiliriz. Eğer her ikisi de gözümüzden kaçarsa o zaman tartışmamıza en uygun geçidi bulmaya çalışırız.

THEAİTETOS: Tamam.^{56}

YABANCI: Peki, neden bir şeye çok sayıda isim veriyoruz? Artık bundan konuşalım!

THEAİTETOS: Evet, nasıl? Bir örnek verir misin?

YABANCI: İnsandan bahsederken ona birçok isim veriyoruz. Renk, şekil, boy, erdem ve kötülük yükleyebiliyoruz. Gerek bu gerekse de diğer sıfatları kullanırken, onun sadece insan olduğunu değil, fakat aynı zamanda iyi olduğunu ve başka özellikleri bulunduğunu da söylüyoruz. Diğer şeyler için de aynı durum geçerlidir. Hepsini önce tek bir şey olarak belirliyoruz, ardından çok sayıda özelliklerini sıralayıp onlara çok sayıda isim veriyoruz.

THEAİTETOS: Haklısın.

YABANCI: Böylelikle de gençlere ve okuldan yeni mezun olan yaşlılara^{57} güzel bir ziyafet sunmuş oluyoruz. Zira bu durumda bize herkes şöyle diyecektir: Çok sayıda olan, bir; bir olan da çok sayıda asla olamaz. Bu insanlar "insan iyidir" denmesini sevmezler, sadece "iyi iyidir", "insan insandır" onların hoşuna gider. Theaitetos, böylesine sözleri ciddiye alan ve çoğunlukla yaşlı, zayıf akıllı, bu türden sözlerden etkilenen ve büyük bir bilgelik sergilediğine inanan insanların sözüne kanan çok sayıda zavallı insan görmüştür.

THEAİTETOS: Doğru.

YABANCI: İki şeyi birbiriyle birleştirmemizin imkânsız olması gibi hareket ve sükûnetin birleşmesi de mi imkânsızdır? Nesnelere birbiriyle birleşemedikleri mantığından yola çıkarak onları sözlerimizde de mi aynı şekilde kullanmalıyız? Ya da karşılıklı bir birleşme olabileceğini düşünerek hepsini birbirlerine karıştırabilecek miyiz? Yoksa bazılarının birleşip bazılarının birleşemediğini mi söyleyeceğiz? Theaitetos, sence bu insanlar üç yoldan hangisini seçeceklerdir?^{58}

THEAİTETOS: Açıkçası buna verecek bir yanıtlım yok.

YABANCI: Tek tek her ihtimalden ne gibi sonuçlar doğacağına bakarak neden bunları incelemiyorsun?

THEAİTETOS: Güzel fikir.

YABANCI: İlk önce şöyle dediklerini varsayalım: Hiçbir şeyin hiçbir şeyle birleşme gücü yoktur. Bu, hareket ve sükûnetin varlıkla birleşemeyeceklerini söylemek olmaz mı?

THEAİTETOS: Elbette.

YABANCI: Bunlardan birisinin varlıkta payı olmadan var olması söz konusu olabilir mi?

THEAİTETOS: Olamaz.

YABANCI: Bu kabul üzerinde, öyleyse, bütünü hareket ettirenlerin düşünceleriyle, bütünün bir ve hareketsiz olduğunu söyleyenlerin fikirlerini ve varlıkların idealara göre sıralanıp asla

değişmediklerini söyleyenlerin düşüncesini yok ettik. Çünkü hem gerçekten hareket eden hem de sükûnet halinde olan bir varlıktan söz edildiğinde, onlara her şekilde bir varlık muamelesi yapılıyor.

THEAİTETOS: Doğru.

YABANCI: O, bundan başka, ister sayısız şeyden bir birlik ve bir birlikten sayısız bir çokluk meydana getirsinler ya da ister şeyleri sınırlı sayıdaki öğeye bölüp yine bu öğelerden kursunlar, bunların ister zaman için sırayla ortaya çıktıklarını ya da ister hep var olagelmekte olduklarını varsaysınlar, şeyleri belli bir zamanda bir araya getirip başka bir zamanda ayıran kimseleri de yere serecektir. Bütün bunların bir anlamı olması için, birbirlerine karışacak şeylerin olması gerekir.

THEAİTETOS: Doğru.

YABANCI: Bunlar arasında en komikleri de bir şeyin bir özelliğinden pay alanlara ayrı bir isim vermek istemeyecek kadar garipleşenlerdir.

THEAİTETOS: Nasıl?

YABANCI: Zira onlar varlık, ayrı, başka ve kendisinde sözlerini kullanmak zorundadırlar. Bu sözcükleri kullanmaktan veya onları önermelerinde birbirlerine bağlamaktan geri durmadıklarına göre, başka birisinin bunları çürütmesine gerek yoktur. Fakat söylendiği şekilde düşmanı ve çürütücüyü koymalarında taşıyıp, garip Eurykleia^{59} gibi kendi içinde konuşan sesleri beraberlerinde götürürler.^{60}

THEAİTETOS: Benzetmen çok doğru.

YABANCI: Bir de bütün nesnelere birbirleriyle birleşme gücünü verseydik acaba ne olurdu?

THEAİTETOS: Ben yanıt verebilirim.

YABANCI: Nasıl?

THEAİTETOS: Hareket ve sükûnet birleşseydi, hareket duracak olurdu, sükûnetin kendisi de hareket içinde olacakta.

YABANCI: Hareketin durması, sükûnetin de hareket halinde olması imkânsızdır.

THEAİTETOS: Kuşkusuz.

YABANCI: Bu durumda sadece üçüncü ihtimal geçerli olabilir.

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: Bu üçünden en azından birisi doğru olmalıdır: Her şey karşılıklı olarak karışır, hiçbir şey karışmaz ya da bazıları karışıp bazıları karışmaz.

THEAİTETOS: Elbette.

YABANCI: İlk ikisinin imkânsızlığını gördük.

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: O halde doğru söylemek isteyen sonuncuyu söylemek zorundadır.^{61}

THEAİTETOS: Elbette.

YABANCI: Bazı şeyler birleşiyor bazıları birleşmiyorsa, burada neredeyse harflere benzeyen bir şey vardır demektir. Çünkü harflerin bazıları birbirlerine uyar bazıları da uymaz.

THEAİTETOS: Doğru.

YABANCI: Ancak sesliler ve sessizler şu noktada net bir biçimde birbirlerinden ayrılırlar: Sesliler sessizlerin arasında bir bağ gibi dolanırlar. Böylece sesliler olmadan sessizler birleşemezler.

THEAİTETOS: Burası kesin.

YABANCI: Peki, herkes hangi harflerin birleşeceğini bilir mi? Yoksa onları uygun bir biçimde birleştirmek için bir sanat sahibi olmak gerekmez mi?

THEAİTETOS: Tabii ki gerekir.

YABANCI: Buna ne sanatı denir?

THEAİTETOS: Gramer sanatı.

YABANCI: İnce ve kalın sesler için de aynı şey geçerli değil midir? Hangilerinin birleşip hangilerinin birleşmediğini müzisyen bilir, bundan anlamayan da işin yabancısıdır, değil mi?

THEAİTETOS: Tabii ki.

YABANCI: Diğer sanatlarda da işi bilen ve bilmeyen arasında fark vardır.

THEAİTETOS: Doğru.

YABANCI: Kabul ettiğimiz gibi cinsler karşılıklı olarak karışabiliyorlarsa, kişi hangi cinslerin başka cinslerle uyuşup hangilerinin uyuşmadığını belirlemede, hepsinin arasına girip bağ kurmaya yarayan cinsler olup olmadığını tespit etmede ve yine bölmelerin nerelerde olduğunu, bütünlere karşılık gelen ve bölünmeden sorumlu olan başka türler bulunup bulunmadığını meydana çıkarmada başarılı olmak durumundaysa, tartışma yolunda yürürken yol gösterecek bir bilime ihtiyaç duyulmaz mı?^{62}

THEAİTETOS: Bilime, önemli bir bilime ihtiyaç olduğu açık.

YABANCI: Peki Theaitetos! Bu bilime ne isim vereceğiz? Zeus'un yardımıyla özgür insanların biliminden mi söz etmeye başladık? Sakın ola ki Sofisti ararken filozofu bulmuş olmayalım?

THEAİTETOS: Tam anlayamadım.

YABANCI: Türleri ayırmak, aynı formu birisi için alıp birisi için almamak diyalektik biliminin işi değil midir?

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: Bunu yapabilen bir insan her biri ayrı duran çok sayıda formdan her yöne yayılan tek bir formu, bir tek formun dışarıdan kapladığı, birbirlerinden farklı çok sayıda formun kendi birliğiyle bağını kesmeden bütüne yayılmış formu ve tamamen ayrı formları net bir biçimde ayırabilir. Bunu yapabilmek demek türler arasında hangi birleşmelerin olabildiğini, hangilerinin birleşemediğini, tür tür ayırmayı bilmek demektir.^[63]

THEAİTETOS: Elbette.

YABANCI: Ancak diyalektik yönünden bu üstünlüğü kendisine vereceğin yegâne kişi, kendisini doğruluğu ve her şeyiyle felsefeye adayan biri olmalıdır.

THEAİTETOS: Tabii başka birisine veremem.

YABANCI: Şimdi ya da daha sonra filozofu nerede ararsak bulacağımızı gördük. Onu tüm açıklığıyla görmek zordur. Ancak bu güçlük, Sofisti görmede söz konusu olan güçlükle aynı değildir.

THEAİTETOS: Neden?

YABANCI: Sofist, evinde gibi olduğu ve ustalığını hissettiği yokluğun karanlığına sığınır. Elimizden kurtulmasının nedeni bulunduğu yerin karanlığı. Haksız mıyım?

THEAİTETOS: Haklı görünüyorsun.

YABANCI: Filozof ise durmadan varlık üzerine düşünür ve bu alanda parlayan ışık nedeniyle onu görmek zor değildir. Çünkü sıradan ruhun gözleri ilahi olana bakacak güçte değildir.

THEAİTETOS: Bu da en az diğeri kadar doğru bir açıklama.

YABANCI: İstersen daha sonra filozofla ilgili daha fazla fikir sahibi oluruz. Ancak Sofisti tam anlamıyla incelemeyi bırakmayacağımızı zannediyorum.

THEAİTETOS: Tabii.

YABANCI: O halde, bazılarının hepsine birden yayılmasına ve her şeyle karışmasına karşı duran hiçbir şey yok iken, cinslerden bazılarının birbirleriyle birleşip bazılarının birleşmeyecekleri, bu birleşenlerden bir kısmının az sayıda cinsle buna mukabil diğer bazılarının daha büyük sayıda cinsle birleştiği üzerinde anlaştığımızı göre, gel argümanı şimdi söyleyeceğim şekilde devam ettirelim. Laf kalabalığında boğulmamak için konuşmamızı dallandırıp budaklandırmayacağız. Ancak en büyüklerinden bazılarını inceleyecek, her birinin öncelikle ne olduğunu ve daha sonrasında ne kadar birleşmeye

geldiğini anlayacağız. Bu sayede varlık ve yokluğu tam olarak anlayamasak bile, bu konuda elimizden geldiğince bir açıklama yapmış olacağız. Yokluğun gerçekten var olup olmadığını söyleyip söyleyemeyeceğimizi ve ondan zararsızca kurtulup kurtulamayacağımızı anlayacağız.

THEAİTETOS: Evet bunu yapmamız gerekir.

YABANCI: Şu ana kadar incelediklerimiz cinslerin en büyükleridir, yani varlık, hareket ve sükûnet.

THEAİTETOS: Evet bunlar çoğundan daha büyüktür.

YABANCI: Son ikisi birbirine karışmaz demiştik.

THEAİTETOS: Evet böyle dedik.

YABANCI: Ancak varlık her ikisiyle de birleşir, çünkü ikisi de vardır.

THEAİTETOS: Elbette.

YABANCI: Bu durumda üç cinsimiz var demektir.

THEAİTETOS: Çok doğru.

YABANCI: Bu üçlünün her biri diğer ikisinden farklı, kendi kendisiyle aynıdır.

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: Peki, aynı ve farklı sözleriyle ne demek istedik? Her zaman zorunlu olarak ilk üç cinsle karışık olsalar da, onlardan ayrı iki türden söz etmiyor muyuz? Bu durumda onlara üç değil de beş mi diyeceğiz? Belki de aynı ve farklı ilk üç cinsten başka birine bilmeden verdiğimiz bir isim midir?

THEAİTETOS: Olabilir.

YABANCI: Hareket de sükûnet de ne aynı ne de farklıdır.

THEAİTETOS: Neden?

YABANCI: Hareket ve sükûnet, her ikisi için de ortak olarak öne sürdüğümüz bir şey olmayacaktır.

THEAİTETOS: Niçin?

YABANCI: Çünkü hareket sükûnete, sükûnet de harekete geçer. Eğer bunlardan birisi ikisine birden katılırsa o zaman kendisini zorla kendi özüne karşıt bir hale sokar. Zira karşıtına ortak olur.

THEAİTETOS: Doğru.

YABANCI: Ancak her ikisi de hem aynılık hem de farklılıktan pay alır.

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: Bu durumda aynılık ya da farklılığın hareket ve sükûnet olmadığını söylememiz gerekir.

THEAİTETOS: Doğru.

YABANCI: Ancak aynılığa varlıkla aynı şeymiş gibi mi yaklaşacağız?

THEAİTETOS: Olabilir.

YABANCI: Varlık ile aynılık arasında anlam bakımından bir farklılık yoksa, hareket ve sükûnetin var olduğunu söylediğimiz zaman aslında aynı şey olduklarımız söylüyoruz, çünkü her ikisi de vardır.

THEAİTETOS: Böyle bir şey olamaz.

YABANCI: O zaman varlık ile aynılık bir değildir.

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: Peki, aynılığı dördüncü bir form olarak ilk üçüne ekleyecek miyiz?

THEAİTETOS: Tabii ki.

YABANCI: Peki, farklılığı ne yapacağız? Ona da beşinci form mu diyeceğiz? Yoksa varlığın onunla tek bir cins meydana getirdiğini mi söyleyeceğiz?

THEAİTETOS: Olabilir.

YABANCI: Varlıkların bazıları mutlak bazıları da görelidir değil mi?

THEAİTETOS: Elbette.

YABANCI: Farklılık her zaman görelidir değil mi?

THEAİTETOS: Tabii.

YABANCI: Varlık ve farklılık tamamen farklı şeyler olmasaydı, bu söz konusu olmazdı. Çünkü farklılık, varlık gibi iki formdan pay alsaydı, farklı şeyler sınıfı içinde, başka şeylerden bağımsız olarak kendinde farklı olan bir şey bulunurdu. Kesin olan bir şey varsa farklı her şey başka bir şeye göre farklıdır.

THEAİTETOS: Haklısın.

YABANCI: Bu durumda farklılığı da, özlerini incelemek üzere seçtiğimiz formların beşincisi olarak kabul etmemiz gerekir.

THEAİTETOS: Doğru.

YABANCI: Ayrıca onun tüm formlara yayıldığı da söylememiz gerekir. Çünkü her form kendi özünden dolayı değil fakat farklı olana ortaklığı yüzünden farklıdır.

THEAİTOS: Kesinlikle.

YABANCI: Şimdi hepsini teker teker inceleyerek bu beş form hakkında şunları söylemeliyiz.

THEAİTETOS: Neleri söylemeliyiz?

YABANCI: Öncelikle hareketi inceleyelim. Hareket, sükûnetten mutlak olarak farklı bir şeydir. Buna bir itirazın var mı?

THEAİTETOS: Hayır, itirazım yok.

YABANCI: Bu durumda hareket, sükûnet değildir.

THEAİTETOS: Hayır.

YABANCI: Ancak varlıktan pay aldığı için vardır da.

THEAİTETOS: Doğru.

YABANCI: Hareket aynılıktan farklıdır.

THEAİTETOS: Söylediğini doğru kabul ediyorum.

YABANCI: Yani, aynı değildir.

THEAİTETOS: Tabii ki.

YABANCI: Fakat aynı zamanda aynıdır, çünkü her şeyin aynılıkta payı vardır.

THEAİTETOS: Haklısın.

YABANCI: Bu durumda sakın bir şekilde şunu doğru kabul edelim: Hareket hem aynıdır hem de aynı değildir. Çünkü hem aynı hem de aynı olmadığım söylediğimizde, onu aynı anlamda kullanmıyoruz. Aynıdır diyoruz, çünkü aynılıkta payı olduğunu biliyoruz. Aynı olmadığım söylüyoruz, çünkü farklılıkta payı olduğunu biliyoruz. Bu pay alma işi onu aynıdan ayırıp, aynı olmayan ya da farklı yapmıştır. Bu nedenle biraz öncekinin tersine aynı değil derken haklı olmuş olacağız.

YABANCI: Hareket sükûnetten herhangi bir açıdan pay alsaydı harekete dingin bir şey denmesi yanlış olmazdı. Fakat o, sükûnetten hiçbir şekilde pay almaz.

THEAİTETOS: Almaz.

YABANCI: Onun, hem aynılıktan hem de farklılıktan pay aldığı için, hem aynı olduğunu hem de aynı olmadığım söylemek doğru olur.

THEAİTETOS: Bazı türlerin karışmaya uygun bazılarının da uygun olmadığı konusunda uyduğumuza göre, tamamıyla doğru.

YABANCI: Zaten bunu daha önceden söylemiştik, bunun cinslerin özüne uygun düştüğünü göstermiştik.

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: O halde yeniden başlayalım. Hareket aynıdan ve sükûnetten farklı olduğu gibi, farklıdan da farklıdır, değil mi?

THEAİTETOS: Sanırım.

YABANCI: O halde hareket, bir açıdan farklı değildir, ancak şimdiki düşüncemize göre de farklıdır.

THEAİTETOS: Haklısın.

YABANCI: Buradan ne sonuca varıyoruz? İncelemek istediğimiz cinslerin sayısı beşti. Şimdi hareket ilk üçünden farklı fakat dördüncüsünden farklı değildir, değil mi?

THEAİTETOS: Böyle bir şey olabilir mi? Açıkçası biraz önce ulaştığımız sayıdan daha düşüğünü kabul edemeyiz.

YABANCI: O halde görüşümüzde korkmadan ısrar edelim. Hareket ve varlık farklı şeylerdir.

THEAİTETOS: Yabancı! Gözümüzü kırpmadan bu görüşte ısrar edelim.

YABANCI: Bu durumda hareketin gerçekte var olmayan^{64} ve varlıktan pay aldığı için, var olan bir şey olduğu açıktır.

THEAİTETOS: Evet, açık.

YABANCI: Öyleyse, var olmayanın, sadece harekette değil diğer bütün cinslerde, var olması^{65} mümkündür. Bütün türlerde farklılığın özü onlardan her birisini varlıktan farklı kılıp var olmayan bir şey yapar. Bundan dolayı da hepsine haklı olarak bu açıdan yokluk ve varlıktan pay aldıkları için de varlık demeliyiz.

THEAİTETOS: Olabilir.

YABANCI: Bu durumda, cinste sonsuz sayıda yokluk vardır.

THEAİTETOS: Haklı gibisin.

YABANCI: Bu durumda varlığın kendisinin diğer cinslerden farklı olduğunu söyleyeceğiz.

THEAİTETOS: Elbette.

YABANCI: O halde, başka olan şeyler ne kadar var iseler varlık da aynı oranda yok demektir. Çünkü o, başkaları olmadığına göre, biricik bir varlık olarak kendisi olurken, bu sonsuz sayıdaki şeyler değildir.

THEAİTETOS: Söylediklerin gerçekten uzak şeyler değil.

YABANCI: Eğer cinslerin özlerinde karşılıklı bir ortaklık varsa, buna şaşırarak halimiz yok. Bunu kabul etmek istemeyenlerin ise bizim kanıtlarımızı çürütmeden önce, söylediklerimizi kendi lehlerine çevirmeleri gerekir.

THEAİTETOS: Tabii bunu istemekle haklısın.^{66}

YABANCI: İncelenmesi gereken bir şey daha var.

THEAİTETOS: Nedir?

YABANCI: Var olmayan, sadece var olanın karşıtı değil, aynı zamanda farklı olan bir şeydir.

THEAİTETOS: Nasıl?

YABANCI: Bir şeyin uzun olmadığını söylediğimizde, bununla eşit olanı kadar kısa olanı da anlatmak isteriz, değil mi?

THEAİTETOS: Kesinlikle

YABANCI: Var olmayan demek karşıt olmasa şöyle düşünmemiz gerekir: Var olmayan olmak bir kelimenin sonuna getirilen değil ya da olumsuz eklerinden farklı bir şeydir.

THEAİTETOS: Çok haklısın.

YABANCI: İstersen bir şeye daha bakalım.

THEAİTETOS: Söyle.

YABANCI: Farklı olanın özü de bence bilgi gibi parçalanmıştır.

THEAİTETOS: Nasıl?

YABANCI: Elbette ki bilgi de birdir ancak özel bir konuyla ilgilenmek için ondan ayrılan parçanın kendine özgü bir ismi vardır.

THEAİTETOS: Haklısın.

YABANCI: Aynı durum farklı olanın biricik doğasının parçaları için de geçerlidir.

THEAİTETOS: Olabilir de nasıl?

YABANCI: Farklı olanın güzel olana karşıt bir yönü var mı?

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: Onun bir ismi var mı? Yoksa ona bir isim vermiyor muyuz?

THEAİTETOS: Bir ismi vardır. Çünkü güzel olmadığını söylediğimiz her şey, güzelliğin özüne karşıttır.

YABANCI: Peki, sana bir sorum var.

THEAİTETOS: Nedir?

YABANCI: Güzel olmadığını söylediğin şeyin varlığı, onun bir türden ayrılıp var olan bir şeye karşıtlık içinde olması tarafından belirlenmez mi?

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: Bence, güzel olmadığı söylenen şey, bir varlığın başka bir varlığın karşıtı haline getirilmesidir.

THEAİTETOS: Çok haklısın.

YABANCI: Durum böyle olduğunda, güzel olmayan güzelden daha mı çok var olacaktır?

THEAİTETOS: Hayır.

YABANCI: Buradan hareketle büyük olmayanın da en az büyük olan kadar var olduğunu söylemek gerekir.

THEAİTETOS: Doğru.

YABANCI: Bu durumda adil olmayan da adil olan ile aynı sırada olmalıdır. Çünkü ikisinden birisi diğerinden daha fazla var değildir.

THEAİTETOS: Elbette.

YABANCI: Eğer farklı olanın özü de varlıklar arasındaysa, diğerleri için de aynı şeyi söylememiz gerekir. O varsa, bölümleri de herhangi bir şey gibi mutlaka var olacaktır.

THEAİTETOS: Kesinlikle.

YABANCI: Bu durumda farklı olanın özünden bir bölüm ve varlığın özünden bir bölüm karşılaştığında, bu karşıtlığın da diğerleri kadar bir varlık olduğu söylenebilir. Çünkü bu bir karşıtı değil aynı zamanda varlıktan başka bir şeyi de gösteriyordur.

THEAİTETOS: Burası açık.

YABANCI: Peki, buna ne isim vereceğiz?

THEAİTETOS: Elbette ki yokluk diyeceğiz, Sofistten dolayı aradığımız yokluk ismini vereceğiz.

YABANCI: Bu durumda söylediğim gibi yokluk da var olmak bakımından diğerleri gibidir. Nasıl ki büyük olan büyük, güzel olan da güzel ise, aynı şey uzun olmayan ve güzel olmayan için de geçerlidir. Bu durumda yokluğun da bir varlığı, kendisine has bir özü olduğunu, yine bir cins olarak eskiden olduğu gibi şimdi de var olduğunu korkmadan söylemek gerekmez mi? Theaitetos! Bu konuda bir kuşkun var mı?

THEAİTETOS: Hayır, herhangi bir kuşkun yok.

YABANCI: Gördüğün gibi Parmenides'e karşılık verdik ve onun geçilmesini istemediği sınırları aştık.

THEAİTETOS: Nasıl?

YABANCI: Bize yasakladığı bir alanda araştırma yaparak yanlışlarını gösterdik.

THEAİTETOS: Nasıl oldu?

YABANCI: Yanılmıyorsam şöyle diyordu: "Var olmayanı asla var edemezsin, bu yüzden düşünceni bu araştırma yolundan uzak tut."

THEAİTETOS: Doğru hatırladın.

YABANCI: Biz sadece var olmayan şeylerin var olduğunu göstermedik, aynı zamanda yokluğun gerçek karakterini gün ışığına çıkardık. Farklı olanın özünün var olduğunu, karşılıklı ilişkilerle diğer varlıklar arasında yayıldığını gösterdik. Ardından da onun var olanla karşıtlık içinde bulunan her parçası için, gerçekte var olmayan olduğunu dile getirdik.

THEAİTETOS: Yabancı! Burada gerçeği söyledik.

YABANCI: Öyleyse, var olmayanın var olduğunu söylediğimiz için, yokluğun var olduğunu söylediğimiz iddia edilmesin sakın! Biz bu türlü bir karşıtlığa uzun zamandır inanmıyoruz. Onun var ya da yok olduğunu, anlaşılır ya da anlaşılmaz olduğunu bilmek bizi ilgilendirmiyor. Biraz önce yaptığımız yokluk tanımının yanlışlığını ya çürüterek gösterebiliriz ya da bizim şu sözlerimizi kabul etsinler: Cinsler arasında karşılıklı olarak bir karışma vardır. Varlık ve Farklılık cinslerine hepsine ve bu arada birbirlerine yayılırlar. Farklılık varlıktan pay aldığı için vardır, fakat kendisinden de pay aldığı için, varlık olmayıp farklıdır. Varlıktan farklı olduğuna göre, onun var olmayan bir şey olması mümkündür. Yine, farklılıkta bir parçaya sahip olan varlık, geri kalan bütün cinslerden farklıdır. Hepsinden farklı olduğunda, tek başına onların hiçbiri olmadığı gibi toplamları da değildir. Bu nedenle varlık birçok kez var olmayandır, farklı olanlar ise ayrı ayrı da olsa hep berabere de olsa, birçok bakımdan hem vardır hem de yoktur.^[67]

THEAİTETOS: Haklısın.

YABANCI: Bu karşıtlığa inanmıyorlarsa konuyu incelesinler ve bizden daha iyisini söylesinler. Ancak kanıtları dilediği yere çekerek zorlu bir icatta bulunduğunu iddia etmek, harcanan emeğe değmeyecek boş bir uğraştır. Kanıtlarımızla bunu gösterdik. Bunda ne bir icat ne de bir güç vardır. Güzel olan ve asıl zorlayıcı olan şey şudur:

THEAİTETOS: Nedir?

YABANCI: Daha önceden de söylemiştim: Herkesin söyleyebileceği bu türden saçma sapan lafları bir yana bırakıp araştırmanın gidişini incelemek ve bu konuşma ister farklı olanın aynı olduğunu, isterse aynı olanın farklı olduğunu savunsun, her iki fikre göre de açıklamadaki yola ve düşünceye göre tartışmayı bilmek gerekir. Doğru eleştiri, mutlak olarak aynı olanın farklı, farklı olanın aynı, uzunun kısa, benzer olanın benzemez olduğunu göstermek ve bu türden ispatlarla eğlenmek değildir. Bu sadece ilk tartışmada aceleyle alınan bir meyvedir.

THEAİTETOS: Elbette.

YABANCI: Sevgili dostum! Her şeyi her şeyden ayırmaya çalışmak sadece ahengi bozmak değil aynı zamanda Musalar'dan ve felsefeden haberdar olmamak demektir.

THEAİTETOS: Neden?

YABANCI: Her şeyi her şeyden soyutlamak, her tür konuşmayı kökünden yok etmektir, çünkü konuşma ideaların birbirleriyle örülmelerinden doğar.^{68}

THEAİTETOS: Haklısın.

YABANCI: Biraz önce bu insanlarla savaşmanın ve onları ideaların birbirleriyle karışmasına izin vermeye zorlamanın ne kadar doğru olduğunu görüyor musun?

THEAİTETOS: Neden?

YABANCI: Konuşmayı varlığın cinslerinde saklamak için. Konuşmanın olmaması demek felsefenin olmaması demek olurdu. Bu, en büyük kayıptır. Bu yüzden birlikte konuşmanın tanımını yapmamız gerekir. Sözün varlığı olmadığını söyleyerek bizi sözsüz bırakmaya kalkıştırlarsa hiçbir şey hakkında konuşamaz oluruz. Hiçbir şeyin mutlak olarak başka bir şeyle karışmadığını söyleseydik o zaman sözsüz kalırdık.

THEAİTETOS: Doğru söylüyorsun. Ancak neden konuşmayı tanımlamamız gerekiyor? Bunu anlamadım.

YABANCI: Beni izlersen anlayacaksın. Belki bu düşünceler sana daha kolayca anlatacaktır.

THEAİTETOS: Hangi düşünceler?

YABANCI: Yokluğun da diğerleri gibi bir cins olduğunu ve tüm varlıklara yayıldığına görmüştük.

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: Şimdi onun düşünce ve konuşmaya da karışıp karışmadığına bakalım.

THEAİTETOS: Neden?

YABANCI: Eğer karışmıyorsa her şey mutlaka doğrudur, karışıyorsa yanlış fikir ve yanlış söz ortaya çıkar. Düşüncede ve sözde yanlışın ortaya çıkmasına neden olan şey, var olmayı düşünmek ve söylemektir.

THEAİTETOS: Haklısın.

YABANCI: Şimdi yanlış olan yerde aldanma da vardır.

THEAİTETOS: Doğru.

YABANCI: Eğer bir yerde aldanma varsa, orada her şey hayaller, kopyalar ve rüyalarla doludur.

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: Sofistin buraya kaçtığını, ama yanlışın mutlak olarak var olmadığını söylemiştik. Hiçbir insan yokluğu düşünmez ya da söyleyemezdi. Çünkü var olmayanın varlıkta hiçbir

açıdan payı olamazdı.

THEAİTETOS: Doğru söylüyorsun.

YABANCI: Artık var olmayanın varlığa katıldığını gördük, bu nedenle o, bunu muhtemelen silah olarak kullanamaz. Belki de bazılarının yokluktan pay aldıklarını, bazılarının almadıklarını ve düşünce ve konuşmanın pay almayan şeyler arasında olduğunu söyleyerek karşı koyacaktır. Bu kez herhalde düşünce ve konuşmanın yoklukta payı olmadığını söyleyerek, hayal ve uydurma sanatlarının var olmadığını tüm gücüyle savunacaktır. Biz de Sofisti tam buraya koyuyorduk. Böylesine bir ortaklık olmazsa yanlış da var olmaz, işte bu nedenle konuşma, düşünce ve görünüşün ne olduğunu düzgün bir biçimde incelemek gerekir. Bu nokta açıklığa kavuştuktan sonra yoklukla ortaklıkları bulunur ve yanlışın var olduğu ortaya konulur. Yanlışın olduğu bir kere gösterildikten sonra, yapılan şikayete hak vermek suretiyle Sofisti yanlışın içine hapsedebiliriz. Bunu yapmazsak serbest kalır ve onu bu kez başka bir cinsten aramaya devam ederiz.

THEAİTETOS: Yabancı! Gördüğün gibi Sofist hakkında başta söylediğimiz sözler hep doğru çıkıyor. O gerçekten de zor bir cins. Karşımıza sürekli olarak yeni sorunlar çıkarıyor. Her sorun onu yakalamadan önce aşılması gereken bir kaledir. Yokluğun olmadığını söyleyerek önümüze koyduğu kaleyi aştığımızda hemen başka bir sorun ortaya çıkardı. Bu kez yanlışın hem düşünce hem de sözde olduğunu göstermek gerekiyor. Fakat muhtemelen bundan sonra da yeni bir problem ortaya çıkacak, onun ardından başka bir sorun gelecektir. Anladığım kadarıyla bu işin sonu asla gelmeyecek.

YABANCI: Theaitetos, ileriye doğru atılan adım ne kadar küçük olursa olsun yine cesurca yolumuza devam etmemiz gerekir. Bu engeller benim de cesaretimi kırıyor, ancak bir adım bile ileri atmazsak eğer sadece gerilemiş olacağız. Atasözüne göre böylesi bir kahraman kaleyi ele geçirince artık çok geç olacaktır. Eğer bu ispatı yaptıysak aşılması en zor engeli aştık demektir, bundan sonrası daha kolay ve daha az önemde olacaktır.

THEAİTETOS: Tamam.

YABANCI: Biraz önce söylediğimiz gibi düşünce ve konuşmanın yoklukla ilişkilerinin olup olmadığını, yoksa ikisinin de doğru olup kendilerinde yanlışlık bulunmadığını ortaya koyalım.

THEAİTETOS: Olur.

YABANCI: Sözcükleri de, formlar ve harflerden bahsettiğimiz gibi, inceleyelim. Sanki aradığımız şeyi burada bulacakmışız gibi geliyor.

THEAİTETOS: Sözcükler^[69] hakkında ne soracaksın?

YABANCI: Hepsi birbirine uyar mı yoksa kimileri uyar kimileri uymaz mı?

THEAİTETOS: İkinci söylediğinin doğru olduğu açık, bazıları uyar bazıları uymaz.

YABANCI: Belki de şöyle bir şeyi kastediyorsun: Birbiri ardından söylendikleri zaman bir şeyi gösteren sözcükler anlamlıdır. Oysa hiçbir anlam olmadan ardı ardına sıralananlar birbirlerine uymazlar.

THEAİTETOS: Ne demek istedin?

YABANCI: Evet dediğinde aklında olanı anlatmak istedim. Varlığı sesle göstermek için iki işaretimiz var.

THEAİTETOS: Hangi işaretler?

YABANCI: İsim ve fiiller.

THEAİTETOS: Neden böyle bir bölümlenmeye gittin?

YABANCI: İşi gösterene fiil deriz.

THEAİTETOS: Tamam.

YABANCI: İşi yapanlara da isim deriz.

THEAİTETOS: Haklısın.

YABANCI: Fiil olmadan sadece isimlerle ya da isim olmadan sadece fiillerle söz olmaz.

THEAİTETOS: Bunu bilmiyordum,

YABANCI: Biraz önce evet derken başka bir şey düşündüğün apaçık ortada. Ben de aynı şeyi söylemek istiyorum. İsim ve fiilleri art arda sıralayarak sözü ortaya çıkaramazsın.

THEAİTETOS: Nasıl?

YABANCI: Örneğin yürüyor, koşuyor, uyuyor gibi bir işi gösteren fiilleri arka arkaya sıraladığında sözü elde edemezsin.

THEAİTETOS: Elbette.

YABANCI: Aslan, geyik, at ve iş yapanları gösteren isimleri sıralayalım. Bunlardan da bir ifade/önerme ortaya çıkmayacaktır. Çünkü isimlerle fiilleri birbirlerine karıştırmadıkça, sanki bir iş yapılmıyormuş havası vardır, bunlar bir varlık ya da yokluk göstermezler. Ancak her iki grup kombine olduğunda aralarında uygunluk olur. Birleşmeyle de önerme ortaya çıkar, bu tüm sözlerin ilki ve en kısa olanıdır.

THEAİTETOS: Ne demek istedin?

YABANCI: "İnsan öğrenir", buna bir örnek değil midir?

THEAİTETOS: Bence evet.

YABANCI: Bu önermede var olan, var olmakta olan, var olmuş olan ya da var olacak olan şeylere yönelik bir bilgi vardır. O, yalnızca bir şeyi adlandırmaz, fakat fiilleri isimlerle

birleştirerek seni bir yere götürür. Bu yüzden, onun yalnızca bir Şeyi adlandırdığını değil, fakat aynı zamanda bir Şeyi dile getirdiğini söyleriz ve önermeyle kast ettiğimiz Şey budur.

THEAİTETOS: Doğru.

YABANCI: Nasıl ki bazı Şeyler birbirleriyle uyuşuyor, bazıları uyuşmuyorsa, aynı Şey konuşmanın işaretleri için de geçerlidir. Bazıları birbirleriyle uyuşmazlar, fakat birbirleriyle uyuşan bazıları bir önerme meydana getirirler.

THEAİTETOS: Çok haklısın.

YABANCI: Bir Şey daha var.

THEAİTETOS: Nedir?

YABANCI: Önerme sadece bir Şey zerine olduğu takdirde bir söz olur.

THEAİTETOS: Tabii ki.

YABANCI: Ayrıca bir niteliği^{70} de olmalıdır, değil mi?

THEAİTETOS: Aksini nasıl düşünebiliriz!

YABANCI: Peki, o zaman tekrar kendimize bakalım.

THEAİTETOS: Tamam.

YABANCI: Öyleyse, bir isim ve bir fiil aracılığıyla bir Şey ve bir eylemi bir araya getiren bir önerme kuracağım. Sen de bana söylediğim Şeyin ne hakkında olduğunu söyleyeceksin.

THEAİTETOS: Mümkün olduğunca dediğini yapmaya çalışacağım.

YABANCI: "Theaitetos oturuyor" nermesi uzun bir önerme midir?

THEAİTETOS: Hayır, hatta çok da kısadır.

YABANCI: O, kimin hakkındadır? Bunu söylemen gerekir.

THEAİTETOS: Elbette, benim.

YABANCI: Peki ya bu?

THEAİTETOS: O ne?

YABANCI: Şu an konuştuğum "Theaitetos uçuyor."

THEAİTETOS: Yine sadece bir yanıt var, yine benimle ilgilidir.

YABANCI: Ancak bu önermelerin bir niteliği olduğunu da söylüyoruz.

THEAİTETOS: Tabii ki.

YABANCI: Hangisine hangi niteliği vereceğiz?

THEAİTETOS: Birisi doğru diğeri yanlış diyebiliriz.

YABANCI: Doğru olan senin hakkında olanı olduğu gibi söyleyen önermedir.

THEAİTETOS: Mutlaka.

YABANCI: Yanlış olan senin hakkında var olan şeylerden farklı bir şey söyler.

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: Yani var olmayana var der.

THEAİTETOS: Hemen hemen böyledir.

YABANCI: O halde var olan bir şeyden söz ediyor ancak senin hakkında var olandan başka bir şey söylüyor demektir. Bu durumda şu sonuç çıkar: Her şeyin çevresinde çok sayıda varlık ve çok sayıda yokluk vardır.

THEAİTETOS: Tabii ki.

YABANCI: Bu nedenle seninle ilgili olarak söylediğim ikinci ifade çok kısadır.

THEAİTETOS: Evet böyle bir sonuca ulaşımtık.

YABANCI: Ayrıca bu önerme, bir şey hakkındadır.

THEAİTETOS: Doğru.

YABANCI: Senin hakkında olmasa bile, başka bir şey hakkındadır.

THEAİTETOS: Haklısın.

YABANCI: Eğer bir şey hakkında olmasaydı, zaten söylenmezdi. Bir kişi ya da bir şey hakkında olmayan bir önerme olmaz.

THEAİTETOS: Çok doğru.

YABANCI: Böylelikle, senin hakkında aynı olanı farklı, var olmayanı var olarak söyleyen isim ve fiillerin birleşimi yanlış bir önerme meydana getirir.

YABANCI: Öyleyse düşünce, yargı, görünüş ya da buna benzer şeylerin, ruhlarımızda yanlış olabileceği gibi doğru şeyler de olabilecekleri açıkça ortaya çıkmıyor mu?

THEAİTETOS: Nasıl?

YABANCI: Onların ne olduklarını ve birbirlerinden nasıl ayrıldıklarını anlatmama izin verirsen daha kolayca anlayacaksın.

THEAİTETOS: Tamam anlat.

YABANCI: Düşünce ve konuşma aynı şeydir. Ruhun kendi kendine içten yaptığı konuşmaya düşünce deriz.

THEAİTETOS: Haklısın.

YABANCI: Bunu ağızdan yaymaya konuşma deriz.

THEAİTETOS: Doğru.

YABANCI: Ayrıca konuşmada şu da vardır:

THEAİTETOS: Ne vardır?

YABANCI: Evet ya da hayır demek.

THEAİTETOS: Haklısın.

YABANCI: Bu durum ruhta sessizce olsaydı, buna yargı dışında başka bir şey diyebilir miydin?

THEAİTETOS: Başka ne diyebilirim ki!

YABANCI: Ancak tam tersi söz konusu olduğunda, yargı kendiliğinden değil de algı tarafından ortaya çıkarılırsa, bu ruh haline görünme denemez mi?

THEAİTETOS: Buna da başka bir isim bulamayız.

YABANCI: Eğer konuştuğumuz gibi doğru ve yanlış sözler varsa, ruhun kendi kendine konuşması olan düşünce, düşüncenin sonucu olan yargı ve algı ve yargının birleşmesi olan görünmeyi birbirinden ayırdık demektir. Sözle akraba olan bu şeylerin kimilerinin doğru kimilerinin yanlış olması gerekir.

THEAİTETOS: Elbette.

YABANCI: Yargı ve önermenin yanlışlığını beklenenden daha erken bulduğumuzun farkında mısın? Oysa bir süre önce bunu araştırmanın boşuna çaba harcamak olduğunu düşünmüştük.

THEAİTETOS: Evet bunun farkındayım.

YABANCI: Bu durumda diğer şeyler için umutsuzluğa kapılmayalım. Bu noktayı anladığımıza göre, bölmelere daha önceden yaptığımız gibi devam edelim.

THEAİTETOS: Hangi bölmelere?

YABANCI: Görüntü üreten sanatı ikiye ayırmıştık. Birine kopyalar, diğerine aldatıcı görünüşler yaratma sanatı demiştik.

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: Sofistin hangi kısımda olacağına karar verememiştik.

THEAİTETOS: Haklısın.

YABANCI: Bu konuda kararsızlık yaşarken, hiçbir yerde, hiçbir açıdan yanlış olmadığını söylerken, kopyanın, hayalin, görünüşün var olmadığını herkesin önünde herkese karşı

savunan bir argüman ortaya çıkınca da büyük şaşkınlık yaşamıştık.

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: Şimdi yanlış önermeyle yanlış yargının var olduğunu ortaya koyduğumuza göre, gerçek şeylerin taklidinin mümkün olduğunu ve buradan da aldatma sanatının ortaya çıkabileceğini söyleyebiliriz.

THEAİTETOS: Söylediğin şey gerçekten de olabilir.

YABANCI: Ayrıca Sofistin bu gruplardan birine dahil olduğunu da söylemiştik.

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: Bu durumda yine elimizdeki cinsi ikiye bölüp devam edelim. Sofisti başkalarıyla ortak olarak sahip olduğu tüm özelliklerden soyup geride sadece ona özgü olan doğayı bırakıncaya kadar, onun pay aldığı karakteristikleri üzerinde duralım. Böylelikle kendi özünü açıkça ortaya koyduktan sonra, bu yolla en yakın akrabalarını tanıyabiliriz.

THEAİTETOS: Tamam.

YABANCI: Bölme işine oluşturma ve kazanma sanatlarıyla başlamamış mıydık?

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: Kazanma sanatını av, kavga, ticaret ve buna benzer şeylere böldüğümüzde, Sofisti bir an için de olsa görmedik mi?

THEAİTETOS: Tam da onu gördük.

YABANCI: Şimdi Sofisti taklit sanatına hapsettiğimize göre üretici sanatı da ikiye bölmemiz gerekir. Çünkü taklit de bir çeşit üretim olmakla beraber, bu gerçek kopyalar değil de görüntü üretiminden meydana gelir. Doğru değil mi?

THEAİTETOS: Çok haklısın.

YABANCI: Bu durumda üretim sanatını ikiye bölmekle başlayalım.

THEAİTETOS: Nasıl?

YABANCI: Tanrı ve insan tarafından üretilenler.

THEAİTETOS: Yine anlamadım.

YABANCI: İlk başta söylediğimizi tekrarlayalım. Daha önceden üretimi var olamayanı varlığa getirme gücü olarak tanımlamıştık.

YABANCI: Bütün canlı hayvanların, yeryüzünde tohumlarıyla ortaya çıkan bitkilerin, toprağın içinde eriyen ya da erimeyen cansızların, önceleri var olmadıklarını fakat daha sonra tanrı tarafından ortaya çıkarıldıklarını söylemeyecek miyiz? Yoksa herkesin inandığı ve söylediği şeyi mi söyleyeceğiz?

THEAİTETOS: Nasıl?

YABANCI: Onların doğarım eseri olduğu ve kendiliğinden gelişip hiçbir düşünceden yardım almayan bir nedenle vücuda geldikleri düşüncesini kast ediyorum. Yoksa onların bilgi ve sanatla iş gören tanrının eseri olup ilahi bilgi tarafından ortaya çıkarıldıklarını mı söyleyeceğiz?

THEAİTETOS: Belki yaşımdan dolayı çok fikir değiştiriyor olabilirim. Ancak senin bu yaratılışların ilahi bir nedenden kaynaklandıklarına inandığını görüyorum ve seninle aynı düşüncedeyim.

YABANCI: Theaitetos! Doğru düşünüyorsun. Gelecekte başka şekilde düşüneceğine inansaydım şimdi argümanlarıma zorlama argümanlar ekleyerek senin düşünceni değiştirmeye çalışırdım. Oysa ki seni iyi tartıyorum, argümanların işaret ettiği yere doğru kendiliğinden gidiyorsun. Bu nedenle senin düşünceni değiştirmek için çaba harcamayacağım. Çünkü zaman kaybı olur. Sadece şunu söyleyeceğim: Doğa eseri denilen şeyler tanrının eseridir, insanların bunlardan oluşturdukları eserler ise insan eseridir. Buna göre iki türlü üretim söz konusudur. Birincisi insan işi, ikincisi ise tanrı işidir.

THEAİTETOS: Doğru.

YABANCI: Bunları da şimdi kendi aralarında ikiye böl.

THEAİTETOS: Nasıl?

YABANCI: Örneğin üretimi enlemesine böldükten sonra şimdi de uzunlamasına böl.

THEAİTETOS: Tamam.

YABANCI: Artık elimizde ikisi insan işi, ikisi tanrı işi olmak üzere toplam dört bölüm var.

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: İlk yönde yeniden bölersek her ana kısımdan gerçekleri ortaya koyan birer bölüm ortaya çıkar. Diğer ikişer bölüm ise görüntülere yöneliktir. Gördüğün gibi üretim yine ikiye ayrıldı.

THEAİTETOS: Bunu daha ayrıntılı anlatır mısınız?

YABANCI: Biz ve diğer tüm canlılar, ateş, su ve aynı cinsten maddeler ve onları oluşturan maddeler, bunların hepsinin kendi varlığı olduğunu biliyoruz. Hepsi tanrı tarafından vücuda getirilen şeylerdir değil mi?

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: Daha sonra bunların her birinin gerçekleri değil de görüntüleri vardır. Bu görüntüler de tanrı tarafından ortaya çıkarılmışlardır.

THEAİTETOS: Hangi görüntüler?

YABANCI: Uykuda gördüklerimiz, gündüz karşımıza çıkanlar, ateşin karanlıktaki gölgesi, parlak ve düz zeminlerde aynı noktada, birisi yabancı olmak üzere iki ışığın çakışmasından ortaya çıkan görüntü. Bunlar her zaman görüntünün tersine bir durum ortaya çıkaran aldatıcı görünüşlerdir.

THEAİTETOS: İşte tanrı işi! Birisi özgün örnek ve ona her durumda eşlik eden görüntü.

YABANCI: Peki, insan sanatına ne diyeceğiz? İnsan sanatı duvarcının sanatı sayesinde gerçek evi yapar, resim sanatıyla ise uyanık gözlere insan elinden çıkma bir düş olarak bambaşka bir ev yaratmaz mı?

THEAİTETOS: Tabii ki.

YABANCI: Üretici sanatın eserleri çifttir. Her zaman da çift olarak devam eder. Bir tarafta bir gerçeği bir diğer tarafta da onun hayalini oluşturmak vardır.

THEAİTETOS: Artık daha iyi anlıyorum. Üretim sanatında iki çift vardır ve onlar da kendi aralarında ikiye ayrılırlar. Birincisi tanrının, İkincisi insanın üretimi. Gerçeği ve hayali yaratmak.

YABANCI: Yanlışın gerçekten de yanlış olduğu ve doğasına uygun bir biçimde varlıklar arasında bulunduğu ispatlanınca, görüntü üretmenin de kopyalama ve aldatıcı görünüşler yaratma olmak üzere, iki cinsi olduğunu hatırlayalım.

THEAİTETOS: Evet böyle bir sonuca varmıştık.

YABANCI: Artık ispat kısmını tamamladık. Bu eserleri birbirlerinden farklı iki tür olarak kabul etmekte haklıyız.

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: O halde aldatıcı görünüşler üreten kısmı da ikiye bölelim.

THEAİTETOS: Nasıl?

YABANCI: Birinde aldatıcı görünüş aletler aracılığıyla yaratılırken, İkincide uydurma yapan kişi kendisini araç olarak kullanır.

THEAİTETOS: Anlayamadım!

YABANCI: Bir insan sana benzemek için kendi bedeninden, sesinden yararlanıyorsa, bu benzetme sanatına taklit adını veririz.

THEAİTETOS: Tamam.

YABANCI: Bu bölüm taklit kısmında kalsın. Diğerini de birliğe getirmek ve kendisine uygun bir isim vermek işini diğer insanlara bırakıp, ondan şimdilik vazgeçelim.

THEAİTETOS: Tamam birini inceleyip diğerine boş verelim.

YABANCI: Theaitetos! Ancak yine de birinci bölümü ikiye bölmemiz gerekir. Nedenine bak!

THEAİTETOS: Neden?

YABANCI: Kimileri bilerek kimileri de bilmeden taklit ederler. Bu noktada bilgi ve bilgisizlikten daha geniş bir bölme ilkesi bulabilir miyiz?

THEAİTETOS: Hayır.

YABANCI: Biraz önceki örneğimizdeki taklit bilen insanın yaptığı taklitti. Senin biçimini ve karakterini taklit etmek isteyen onu bilendir.

THEAİTETOS: Doğru.

YABANCI: Peki, adalet ve erdem ideası hakkında ne söyleyeceğiz? Onların ideasını bilmemelerine rağmen, bu erdemler hakkında birtakım sanıların sahibi olarak, onları işlerinde ve sözlerinde mümkün olduğunca taklit ederek kendilerinde varmış gibi göstermeye çalışan çok sayıda insan yok mudur?

THEAİTETOS: Tabii ki vardır.

YABANCI: Adil olmadan adil görünmeyi başarmak yönünden onların hepsi de başarısız mıdır yoksa tersi mi geçerlidir?

THEAİTETOS: Tersisi geçerli.

YABANCI: Artık karşımızda bilmeyen ve bilen olmak üzere iki taklitçi var.

THEAİTETOS: Evet.

YABANCI: Durum böyleyken onların her birine uygun hangi ismi bulabiliriz? Elbette, bunu yapmak zor. Çünkü bizden öncekiler türlere göre ayırma işinde kökleşmiş bir tembelliğin köleleriydiler. Bu konuda çok az şey biliyorlardı. Bu nedenle de böyle bir işe kalkışmadılar. İşte bu yüzden elimizde çok sayıda kaynak yok. Şimdi söyleyeceklerimiz biraz cüretkâr görünse de onları birbirlerinden ayırabilmek için sanıya dayanana boş taklit, bilgiye dayanana da tanışıklık yoluyla taklit diyelim.

THEAİTETOS: Tamam.

YABANCI: İhtiyacımız olan birincisi, çünkü Sofistin bilen değil taklit eden grubunda olduğunu biliyoruz.

THEAİTETOS: Kesinlikle.

YABANCI: Şimdi boş taklitçiyi, tıpkı bir demir parçasını saf demir mi yoksa içinde halen saman çöpü kalmış mı diye araştırdığımız gibi araştıralım.

THEAİTETOS: Olur.

YABANCI: Onun birçok yerinde saman çöpü var. Taklitçilerden biri de saftır, bir konuda

sanıların sahibidir onun da bilgi olduğunu zanneder. Diğeriyse sahipmiş gibi görüldüğü bilginin gerçekte bilgisizlik olduğu konusunda en küçük bir kuşkuya yol açmayacak şekilde deneyimli biridir.

THEAİTETOS: Dediğin gibi iki çeşit de vardır.

YABANCI: Bunlardan birine samimi taklitçi, diğerine alaycı taklitçi diyelim.

THEAİTETOS: Olabilir.

YABANCI: Alaycı taklit bir mi yoksa iki midir?

THEAİTETOS: Onun için...

YABANCI: İki tür insan görüyorum. Birinci gruptakiler halk meclislerinde herkesin karşısında uzun konuşmalar yaparlar, ikinci gruptakiler özel toplantılarda, sözlerini çeşitli ispatlarla bölerek dinleyicisini kendisiyle çekişmeye zorlar.

THEAİTETOS: Çok haklısın.

YABANCI: Bu durumda uzun konuşan kimdir? Devlet adamı mı demagog mu?

THEAİTETOS: Halk hatibi.

YABANCI: Diğerine ne diyeceğiz? Bilge mi Sofist mi?

THEAİTETOS: Bilge diyemeyiz, çünkü bilmediğini anladık. Bilgeyi taklit ettiğine göre, buna uygun bir isim olmalıdır. Şunu söyleyebileceğimizi düşünüyorum: Karşımızda, bütün varlığıyla Sofist var.

YABANCI: O halde daha önceden yaptığımız gibi, bu tanımın niteliklerini düğümleyerek zinciri kapatacağız.

THEAİTETOS: Bence de.

YABANCI: Bu durumda sözcüklerden oluşan bir gölge oyunu sunan çelişki yaratma sanatı, kendisi aldatıcı görünüş yaratma cinsinden olan boş taklitçiliğin alaycı türünden gelir; aldatıcı görünüş yaratma ise, kendisi ilahi değil de insani olan üretimin bir parçası olarak ayırt edilebilen görüntü yaratma sanatından çıkar. Bunu söyleyerek tamamen gerçeği söylemiş oluyoruz.

THEAİTETOS: Doğru.

- {1} Zeller, E., *Grek Felsefesi Tarihi*, Çev. A. Aydoğan, Say Yayınlan, 2004, İstanbul, s. 164.
- {2} Diogenes Laertios, *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri*, Çev. C. Şentuna, III 5, YKY, İstanbul, 2002.
- {3} Platon, *Mektuplar* 324b.
- {4} Diogenes Laertios, *a.g.e.*, III 6.
- {5} Bkz., Coplestone, F., *A History of Greek Philosophy*, Burns Oates and Washbourne Ltd., London, 5th edit., s. 130.
- {6} Taylor, A. E., *Plato, The Man and His Work*, Methuen, London, 7th ed. 1977, s. 5.
- {7} Diogenes Laertios, *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri*, III 56-62.
- {8} 1 Bkz., *Sofist* 217a-b.
- {9} Bkz., *Sofist* 216a-218d.
- {10} Bkz., *Sofist* 218b-221c.
- {11} Bkz., F. M. Cornford, *Platon'un Bilgi Kuramı: Metne Eşlik Eden Bir Yorumla Birlikte Theaitetos ve Sofist adlı Diyalogları* (çev. A. Cevizci) Gündoğan Yayınlan, Ankara, 1989, s. 338.
- {12} Bkz., F. M. Cornford, *age.*, s. 340.
- {13} Bkz., *Sofist* 221c-237a.
- {14} Bkz., *Sofist* 226a-231b.
- {15} Bkz., *Sofist* 221c-223b.
- {16} Bkz., *Sofist* 223c-224e.
- {17} Bkz., *Sofist* 224e-226a.
- {18} Bkz., *Sofist* 231b-237a.
- {19} Bkz., *Sofist* 237b-249d.
- {20} Bkz., *Sofist* 237b-239c.
- {21} Bkz., *Sofist* 239c-242b.
- {22} Bkz., *Sofist* 242b-244b.
- {23} Bkz., *Sofist* 244b-245e.
- {24} Bkz., *Sofist* 245e-249d.
- {25} Bkz., *Sofist* 260a-268c.
- {26} Bkz., *Sofist* 249e-250e.
- {27} Bkz., *Sofist* 259d-264b.
- {28} Çeviride, *Plato: Theaitetus, Sophist*, (Loeb Classical Library, No. 168) künyeli eser temel alınmıştır. Yunanca isimlerin yazımlarında orijinalleri muhafaza edilmiş, sadece Yunanistan, Atina gibi Türkçeye yerleşmiş olan kelimeler, okunuşun akıcılığım kaybetmemesi adına Türkçeleştirilerek verilmiştir.
- {29} İtalya'nın batı kıyılarında yer alan bir Yunan kolonisi.
- {30} Theodoros'un burada Yabancıyla ilgili olarak yaptığı değerdendirmeler, birazdan açıklıkla görüleceği üzere, önemli ölçüde doğru olmak durumundadır. O, tıpkı Parmenides'in *Parmenides* adlı diyalogda Sokrates'in yerini almasına benzer şekilde, burada eski diyalogların başkişisi olan Sokrates'in yerine geçen kişidir. Tartışma veya konuşma yöntemi olarak, Sofistik retoriği olduğu kadar Eleacı eristiği de reddederek, Sokratik-Platonik diyalektiği benimsemesi, onun Elea Okulu'nun yapıcı kanadına mensup ve hakikati arayan biri olduğunu göstermektedir.
- {31} Filozof, Sofist ve devlet adamı, Platon'un her biri için bir diyalog kaleme almaya karar verdiği üç ayrı insan tipi veya meslek

erbabını temsil etmektedir. Sofist, bu diyalogun konusunu oluşturur. Gerçekten de daha bu giriş bölümünden itibaren, diyalogun amacının Sofisti tanımlamak olduğu açıklıkla ifade edilir. Devlet Adamı ise, Sofist'ten hemen sonra kaleme alınacak olan aynı adlı diyalogun konusu olmak durumundadır. Bununla birlikte, filozofu ele alan, onu tanımlamaya yönelik *Filozof* adlı bir eser, bilindiği kadarıyla Platon tarafından kaleme alınmamıştır. Oysa Platon böyle bir esere pek çok yerde gönderme yapar veya onu en azından ima eder. Söz gelimi, bu diyalogda (253e'de), Yabancı diyalektikle ilgili betimlemenin hemen ardından şunları söyler: "Onu ararsak eğer, filozofu şimdi ve daha sonra, bunun gibi bir bölgede bulacağız."

{32} Sokrates üç ayrı hitap ya da tartışma yöntemine gönderme yapmaktadır. Bunlardan birincisi, retorikle veya hitabetle meşgul olan, söz gelimi Sofistlerin benimsediği türden kesintisiz bir monoloğa tekabül etmektedir. İkincisi, usta bir diyalektikçinin esas itibarıyla kendi seriminden oluşurken, karşısındaki genç muhatabından istediği türden kısa yanıtları, "evet" ve "hayır" yanıtlarını aldığı yöntemdir. Üçüncüsü yanıtlayanın da, salt istenen "evet", "hayır" yanıtlarını vermek yerine, tartışmaya ciddi bir biçimde katkı yaptığı karşılıklı bir tartışma veya muhabbetten oluşur. Elealı veya Elea felsefesini benimsemiş biri olarak yabancıların eserinin bundan sonraki ana bölümünde yöntem olarak üçüncüsünü tercih etmesi veya benimsemesi, Elealı diyalektik ile Sokratik-Platonik diyalektik arasındaki yakınlığa işaret etmek bakımından önem taşır. *Bkz., F. M. Cornford, Platon'un Bilgi Kuramı: Metne Eşlik Eden Bir Yorumla Birlikte Theaitetos ve Sofist adlı diyalogları*, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1989, s. 307.

{33} Burası, elinizdeki diyalogun, yani *Sofist*'in *Parmenides* ile *Theaitetos*'tan sonra gelen bir eser olduğunun önemli bir emaresi ya da göstergesini sunar. *Parmenides*, İdealar teorisiyle ilgili neredeyse aşılmaz birtakım güçlükleri ortaya koymuş ve okuyucuya söz konusu teori olmadan yol almanın mümkün olup olmadığı sorusunu sordurma cihetine gitmişti. *Theaitetos*'un işte bu temel üzerinde bilginin İdealar olmadan tanımlanıp tanımlanamayacağı sorusuna bir yanıt vermek amacıyla kaleme alınmış olduğu söylenebilir. Yanıt, olumsuz olmak durumundadır. Bunu bize en iyi anlatan şey de, burada geçen tür sözcüğüdür. Gerçekten de "tür" sözcüğüyle birlikte, *Theaitetos*'un kendisiyle sınırlanmış olduğu duyuşal dünyayı aşip İdealar dünyasına gireriz. Buna göre artık bilgiye ulaşmak için tartışmacıların zihinlerinde kendisine ilişkin olarak belli bir fikre sahip oldukları şey ya da konuyu tanımlamanın ve bunu bir nesne tanımıyla yapmanın kaçınılmaz olduğu ilk kez bu kadar açık seçik olarak ifade edilir. Söz konusu şey, bireysel ve somut bir şey olmayıp, bir türdür; nitekim tanımlanması amaçlanan Sofist, bir birey olmak yerine bir türdür ve ona dair *logos* ya da tanım, türün doğası veya özünü verecek olan bir tanım türü olarak, cins ve türsel ayırım yoluyla gerçekleştirilecek olan nesne tanımıdır. Nesne tanımına ise ancak eserin bundan sonraki sayfalarında, 218d-236c arasında hayata geçirilecek olan yeni bir diyalektik türü olarak, Toplama ve Bölme yöntemi yoluyla varılır. *Bkz., F. M. Cornford, age., ss. 312-313.*

{34} Burası eserin 216'da başlayan Giriş bölümünün son satırına tekabül etmektedir.

{35} 218d-221c arasında kalan bu bölüm, daha sonra Sofisti tanımlamaya yönelik yedi bölmeye temel teşkil edecek şekilde, söz konusu tanımlamada kullanılacak yöntemin bir örnek üzerinden açıklanması amacıyla oluşturulmuş bir bölümdür. Yöntem meşhur Toplama ve Bölme yöntemidir. Yöntemle ilgili olarak *Phaedros* 265d'de, toplamının veya tek bir İdeanın altında toplanması gereken geniş kapsamlı terimlere, yani türlere ilişkin bir incelemenin bölmeden önce geldiğini söyleyen Platon, burada yöntem hakkında hiçbir kural vermez. Avcıyı veya olta ile balık tutan kişiyi tanımlayan söz konusu bölmede, olta ile balık tutma bir av veya avlama türü olduğundan, bölmeye doğal olarak avcılık veya avlamayla başlanması gerekir. Fakat yabancı işe daha geriden, sanatla başlar. Buna göre sanat, kendisine sonradan 226b'de ayıklama / arıtma sanatı eklenecek şekilde, kazanma amacına yönelik sanat ile üretici sanat olarak ikiye ayrılır. Bu son paragrafta da tekrarlandığı gibi, kazanmaya yönelik sanatlar, takas yoluyla ve yakalamaya dönük sanat şeklinde ikiye ayrılırken, yakalama amacına dönük sanat avlama ve savaşmaya dönük sanat olarak ikiye ayrılır. Buradan yedi, ama esas olarak altı farklı Sofist tanımı çıkartılacaktır. Buna göre avlama bölmesine karşılık gelen Sofist bağlamında, buradan bir ücret karşılığı tutulmuş bir ava, paralı delikanlı avcısı olarak Sofist tanımına ulaşılacaktır. Öte yandan takas yoluyla kazanma sanatı sırasıyla malumat tüccarı, bilgiyi perakende bir şekilde satan tüccar ve nihayet malumat üreticisi ve sabası olarak Sofist tanımına götürecektir. Savaş veya savaşarak avlama söz konusu olduğunda, didişimci biri veya eristikle uğraşan kişi olarak Sofiste, üretici sanatlar

bağlamında da temelsiz bir bilgelik kibri ya da görüntüsü yaratan kişi olarak Sofist tanımına ulaşılacaktır. *Bkz., F. M. Cornford, age., ss. 313-315.*

{36} 221c-223c arasındaki bu bölüm, Sofisti bir avcı olarak tanımlayan ilk bölme karşılık gelmektedir. Sofisti insanları avlayan kişi olarak gösteren bu bölmede, öncelikle insanların avlanmasının ya zor kullanmak suretiyle ya da retorik veya ikna sanatı yoluyla olduğu ifade edilir. Sofist, açıktır ki bunlardan ikinci kategori içinde yer alır ve burada *Gorgias*'ın retorisi "ikna üreten sanat" olarak tanımlamasına dayanılır, İkinci aşamada, Sofistin kişilere sunduğu retorik örnekleri politikacının halk kitlelerine yönelik hitabetinden ayırt edilir. Üçüncü aşamada, sözde erdem öğreten Sofistin bunun karşılığında öğrencilerinden talep ettiği ücret gündeme getirilir. O, nihayet yemi haz olan bir asalakla karşılaştırılır.

{37} 223c-224e arasında Sofistle ilgili üç bölme yer verilir. Sofist burada, bir önceki bölmenin avcısından farklı bir biçimde, bu kez satıcı olarak karakterize edilir. Satıcılığın yöntemleri arasındaki farklılık, yani kendi ürettiği malları satan üretici veya imalatçının satıcılığı, perakende satıcılık ve mallarını kentten kente dolaşarak satan tüccarın satıcılığı arasındaki ayrım, hiç kuşku yok ki önemli olmakla birlikte, satılan mal ya da ürünlerin niteliğine ilişkin açıklamayla kıyaslandığında bütün önemini yitirir. Buna göre kentten kente dolaşarak satıcılık yapan Sofistin tüccarlığı, bir bilgi tüccarlığı olmak durumundadır. Yani Sofist, bedeni değil de, ruhu besleyen ürünler satar. Bölmelerde önce ressam, oyun yazarı, müzisyen benzeri sanatçılarla bir araya getirilen veya sınıflanan Sofistin satılacak malları bilgiden, ama esas erdem bilgisinden oluşur. Sofistin, burada, bütün bunlar dışında en fazla vurgulanan özelliği, bir önceki bölmenin avlamasına alternatif olarak getirilen "takas yoluyla kazanma" genel başlığı altında "para alma"dır. Buna göre Sofist erdem öğretmenliği veya bilgi satıcılığının karşılığında para alan biridir. Bu özellik, elbette Sofistlerle ilgili olarak en fazla eleştiri konusu yapılan, onların Sokrates ve Platon tarafından aşağılanmalarına neden olan bir özellik olmak durumundadır. Bununla birlikte Sokrates ve Platon, Sofistlerin verdikleri öğretmenlik hizmetinin veya yaptıkları öğretmenliğin karşılığında ücret almalarına karşı çıkıyor değillerdir. Onların esas karşı çıktıkları ve burada Platon tarafından sıklıkla vurgulanan şey, ahlak veya erdem öğretme karşılığında para almalarıdır. *Bkz., F. M. Cornford, age., ss. 320-321.*

{38} 224e-226a arasında kalan bu bölüm, Sofisti tanımlayan beşinci bölme olup, bir kez daha kazanmaya yönelik sanat türünden türetilir. Bu türün ayırt edici özelliği, "avlama" ya da "satıcılık" olmayıp kavga ve çekişmedir (*agoristike*). Buna göre, önce kavga dostça rekabet ya da yarışmadan, sonra da lafzi bir çekişme görünümü altında ortaya çıkan kavga ya da rekabet olarak fiziki dövüşün şiddetinden ayrılır. Bundan sonra, mahkemelerde sergilenen hitabete tekabül eden adalet ve adaletsizlik konusunda kalabalık bir topluluğun önünde yapılan uzun konuşmalar, soru ve yanıtların mütevazı mübadelesinden oluşan özel tartışma ya da muhabbetten ayırt edilir. Son ayrım, gündelik hayatın gelişigüzel ve hileden azade tartışmalarıyla belli bir ustalığa dayanılarak veya sanatın kurallarına uygun bir tarzda yapılan tartışma olarak eristik arasındadır. Bu noktada artık Sofistlik eristiğe eşitlenir. Eristik, hakikate veya belli bir konuda doğru sonuç ya da bilgiye ulaşmanın bir aracı olarak değil de, kendi içinde bir amaç olarak görülen, sadece tartışmayı kazanmayı amaçlayan, kurnazlığa dayalı akıl yürütme ve tartışma şeklini tanımlar. Eristiği antik Yunan'da geliştirip uygulayan iki okul, Sofistler ile Megara okuludur. Platon Sofistleri Megaralılardan ayırmak için, bölmenin son alt bölmesi veya ayrımında, onları ücret alan, paralarını istifleyen kimseler olarak adlandırır. Onun isim vermeden gönderme yaptığı Megaralılann eristiği, sadece kendilerinin haz aldığı, fakat sıradan dinleyiciye hiçbir haz vermeyen bir üslupla sürdürülen tartışma veya eristik türü anlamında gevezelik olarak adlandırılır. *Bkz., F. M. Cornford, age., ss. 321-324.*

{39} MÖ 546-489 yılları arasında yaşamış Pers Kralı.

{40} 226a-231b arasında kalan bu bölümün, Sofistle ilgili altıncı bölme karşılık gelmekle birlikte, Sofistin veya Sofistliğin tanımlanmasıyla hiçbir ilişkisi olmadığı söylenebilir. Çünkü o, esas itibarıyla Sokrates'in felsefi tartışmalarında uyguladığı çürütme yöntemi olarak *elenkhosu*, onun kathartik yöntemini açıklama, Sofistlerin eristiğinden ayırma amacına dönük olmak durumundadır. Bu yüzden, burada daha önceki bölmelerde gözlenen eleştiri, ironi veya taşlamadan iz yoktur, Sokratik yöntem kendisine beslenen ciddi bir sempatiyle anlatılır. Söz konusu ruhsal arındırma veya *katharsis* yöntemi, ruhu bilgiye giden yolda engelleyen temelsiz kibirden arındıran bir yöntem olarak sunulur.

Bölme, kendisiyle başladığı ve kendisinden önce gelen bir toplamayla açılır. Buna göre ev işleriyle, yani eleme, süzgeçten geçirme, ayıklama benzeri işlerle ilgili kısa bir incelemenin ardından ayırma sanatıyla ilgili genel bir fikre ulaşılır. Genel veya bölünecek cins karşılık gelen söz konusu sanat, açıktır ki daha önceki bölmelerin üretime veya kazanmaya dönük

sanatlarından ayrılır. Söz gelimi Sofisti paralı delikanlıları avlayan, bilgi satarak para kazanan veya tartışmada, hakikate ulaşmaya değil de, sadece zafer kazanmaya yönelmiş kişi olarak betimlemeyi mümkün kılan tanım ya da açıklamalar, kazanma sanatı üzerinden pozitif bir biçimde ortaya konmuştu. Oysa arındırma veya temizleme amacına dönük ayırıcı sanatlar, işlevleri negatif olan sanatlardır.

İşte bu temel üzerinde bölünen ayırıcı sanatlarda, benzer şeylerin birbirlerinden ayrılmaları elbette dikkate alınmaz. Bunun da nedeni bölmenin, yaptığı sözde ve sonuçsuz tartışmalarla ve muhataplarına yönelttiği ince alay veya ironiyle halkın veya pek çok insanın gözünde Sofistten ayrılmaz olan Sokrates'in yöntemi, yani kötü olanı uzaklaştırıp iyi olanı alıkoyan arıtma türü üzerinde yoğunlaşmasıdır. Buna göre arındırmanın bir türü, beden eğitimi veya antrenman ile tıp tarafından gerçekleştirilen içsel temizlikler ve bağırsakların müshil ile temizlenmesi de dahil olmak üzere, cansız şeylerle canlı vücutların temizlenmesinden oluşur. Diğeri ise manevi bir temizlik türü olarak ruhtan kötülüğü uzaklaştıran arındırma türüdür.

Beden eğitimi, tıp ve felsefe benzeri disiplin ve sanatları işte bu çerçevede içinde arındırma gibi olumsuz bir kavram üzerinden ele alma cihetine giden bölmede, bedensel arındırmanın iki türüyle manevi *katharsism* iki türü arasında bir analogi kurulur. Buna göre manevi *katharsisin* iki türünden biri bedeni hastalıktan arındıran tıp, diğeri onu çirkinlikten kurtaran beden eğitimi üzerinden ifade edilir. Ruhta gerçekleştirilen *katharsis* veya arındırma ise onu kötülükten kurtaran ceza ve bilgisizlikten kurtaran eğitim yoluyla gerçekleşir. Burada sözü edilen şey, ruhu anlayamaz ve öğrenemez hale getiren temelsiz bir bilgelik kibrinden kurtarma olarak negatif bir biçimde anlaşılan moral eğitim ya da Sokratik çürütme yöntemidir. *Bkz., F. M. Cornford, age., ss. 326-329.*

{41} Sofist pek çok kılık altında veya farklı görünüşte ortaya çıkmış, çeşitli yön ya da görünüşleriyle tanıtılmış olmakla birlikte, Theaitetos'un 231c'de ifade etmiş olduğu üzere, onun gerçek doğası veya özü ortaya konmuş değildir. Buna göre Sofiste şimdiye avcı, satıcı, tüccar benzeri isimler verilmiş, yani o, birçok sanatın adıyla çağırılmıştır. Oysa Sofistlik tek bir sanata karşılık gelen tek bir addir. Bundan dolayı Platon, şimdiye kadar sayılan bütün sanatlara ortak olan ve Sofistliğin, farklı görünüşlerinden ziyade, özünü verecek olan yönü aramak gerektiğini bildirir. *Bkz., F. M. Cornford, Plüton'un Bilgi Kuramı, ss. 345-346.*

Öte yandan, daha önce beşinci bölmede (225b) gündeme gelen çekişmecilikle anlatılmak istenen şey, bir tartışma ya da münakaşayı ihtilaf yaratmak suretiyle veya daha ziyade akla aykırı (*antilogikos*) akıl yürütmeler üzerinden kazanmayı amaçlama tutumu veya becerisidir. O, Platon tarafından felsefi tartışma sanatına bütünüyle karşıt bir sanat ya da beceri olarak, hatip veya konuşmacının seçimine göre şeylerin belli bir zamanda doğru, başka bir zamanda yanlış görünmesini sağlayan bir araç ya da sanat diye değerlendirilir. Bu sanat, Platon tarafından, açıktır ki, tamamen retoriğe ağırlık veren Sofistleri, birinci bölmenin avcılarıyla ikna üreticilerini, ikinci, üçüncü ve dördüncü bölmelerin ruhu besleyen ürünlerin satıcıları olarak görülen sahte erdem öğretmenlerini kapsayacak şekilde geniş tutulur. O, gerçekte insanları bir konuyu gerçekte bir şey bilmeden tartışmaya muktedir hale getiren bir tartışma tekniğidir. Sofist işte teknik ya da sanatı öğreten kişi olmak durumundadır.

{42} MÖ 481-420 yılları arasında yaşamış olan Protagoras, Sofistlerin en önemli isimlerinden biridir.

{43} Tartışmada ulaşılan bu son nokta itibarıyla, Sofisti tanımlayan ayırt edici özelliğe biraz daha yaklaşılmış olur. Buna göre, Sofist, Sokrates'in katartik yönteminin temin ettiği eğitim türünün öğrenciyi kendisinden kurtarmaya çalıştığı "temelsiz bilgelik kibrini" eristik üzerinden öğrencide tesis etmeye çalışan bir sahte eğitimci olarak sunulur. O, çok daha önemlisi kendi bilgeliğiyle ilgili olarak yanlış bir görünüş yaratma gücüne sahip bulunan, gerçek şeylerin görünüşünü yaratan bir illüzyonist olmak durumundadır. Diyalog, şimdi onun bu görünüş yaratma gücü üzerinden ilerleyecektir.

{44} Geline bu son noktada, Sofistin bir vücuda getirici ya da yaratıcı olduğu sonucuna erişilmiştir. Bu, Sofisti tanımlamaya yönelik altı bölmeden sonra, başlangıçta sanatlar kategorisi içinde ilk ele alınan, fakat kazanmaya yönelik sanatlara ağırlık verilmesi nedeniyle bir kenara bırakılan üretici sanata yeniden dönüldüğü anlamına gelir. Çünkü Platon'un bakış açısından para kazanma Sofistliğin en temel veya ayırt edici özelliği değildir. Sofist onun gözünde artık bir yaratıcıdır veya üretici sanatlar kategorisi içinde, yanılsamaların veya aidatla görünüşlerin yaratıcısı olmak durumundadır. Şimdi üretici sanatları bölmeye yönelecek olan Platon, buraya giden yolda bir ara adım olarak, görüntü yaratma cinsiyle başlayıp, 235a-236c arasında kalan bölümde, taklit ya da görüntü yaratmayı iki ayrı türe bölme cihetine gidecektir. *Bkz., P. M. Cornford, age., s.*

{45} Grekçe sözcük, uydurma veya fantezi anlamlarına gelebilen *phantasmadır*. Bu şekilde *phantasmalar* yaratan sanata o, *phantastike* adını verir.

{46} Burada Sofisti tanımlama amacına yönelik bölmeler sona erer. Bu noktada anlaşılması gereken en önemli husus, görünüşlerin neden veya hangi gerekçeyle taklitler ve aldatıcı görünüşler olarak ikiye ayrıldığı hususudur. Bu bağlamda, karşımıza iki alternatif cevap ihtimali çıkar. Bunlardan birinci alternatif, söz konusu bölmenin, diyalogun bundan sonraki bölümünde ele alınacak ve Platon'a büyük ölçüde Parmenides'ten miras kalmış olan problemler açısından, belli ölçüler içinde bir temel oluşturabilmesi ihtimaline işaret eder. İkinci alternatif ise, Sofistliğin, ontolojik ve epistemolojik açıdan, *Devlet*'in meşhur Bölünmüş Çizgi Analogisinde ortaya konan bilim ve sanatlar sınıflamasını tamamlayacak şekilde nihai olarak tanımlanmasıdır. Bunlardan her ikisi de muhtemel olmakla birlikte, biraz daha ağır basan, diyalogun adının *Sofist* olmasından hareketle, İkincisidir. Buna göre *Devlet*, bilimlerle sanatları, konuları ve her birinde söz konusu olan bilme veya üretimde zihin halinin açıklığı üzerinden dört ayrı kategoriye ayırmıştı. Birinci kategoride doğrudan doğruya ideaları konu alan diyalektik ya da felsefe (*noesis*), ikinci kategoride matematiksel ideaları konu alan matematiksel bilimler (*dianoia*), üçüncüsünde ise ideaların taklit ya da kopyaları olan varlıkları yani görünüşleri konu alan veya üreten sanatlar (*pistis*) bulunmaktaydı. En aşağı kategoride ise *eikasia* başlığı altında, taklitlerin taklitlerini, görünüşün görünüşünü veya kopyanın kopyasını yaratan veya bilmeye yönelen sanatlar bulunmaktaydı. Orada sınıflamaya dahil edilmeyen Sofistlik, burada aldatıcı görünüşler yaratan, öğrencide bilmediği halde bildiği izlenimi veya temelsiz bir bilgelik kibri meydana getiren bir sanat türü olarak gerçek yerine oturtulur.

{47} Platon 236c-237b arasındaki bu bölümde, kendisine veya Yunan felsefesine Parmenides tarafından miras bırakılan meşhur problemi veya temel metafiziksel problem ekseninde formüle edilebilen üç ayrı problemi ortaya koyar. Bunlar sırasıyla, görünüş veya oluş meselesi olarak ifade edebileceğimiz "gerçekte var olmadan görünme" problemi, epistemolojik problem olarak tanımlayabileceğimiz "doğru olmayan bir şeyi düşünme" problemi ve nihayet mantıksal problem olarak tanımlayabileceğimiz "olumsuz yargı ya da önerme" problemidir. Parmenides değişmeyle birlikte, oluş ya da görünüş dünyasının varlığını inkâr ederek, sadece bir olan mutlak varlığın var olduğunu, dolayısıyla yokluğun düşünülemediğini öne sürmüştü. Oysa Platon İdealar dünyasından meydana gelen mutlak varlık ile mutlak yokluk arasına değişmenin hüküm sürdüğü bir oluş ya da görünüş dünyası getirir. Bu alan, hem varlıktan hem de yokluktan pay alan bir dünya olarak görünüş ya da oluş dünyasıdır. Bu temel üzerinde Platon'un burada gündeme getirdiği problem, "görünmez, fakat akledilir olan gerçekliklerin duyu yoluyla algılanabilir görünüşlerinin nasıl olup da var olabileceği" problemidir. Hem varlıktan hem de yokluktan pay alan şeyler olarak görünüşlerin nasıl olup da var oldukları söylenebilir? Önce problemi ortaya koyacak olan Platon bu probleme bir çözüm getirebilmek amacıyla 237b-251a arasındaki bölümde varlığı gerçeklik ve görünüş dünyası olarak ikiye ayıracaktır. O, bu bölümün ardından 251a-259d arasında kalan bölümde olumlu ve olumsuz önermeler konusunu ele alacak, 259b-264b arasındaki bölümde ise yanlış yargı ve önerme meselesi üzerinde duracaktır.

{48} Şimdiye kadar, Platon'un varlık felsefesinde üç ana bölmeden biri olarak hiçbir şekilde var olmayan ya da mutlak yokluk, Parmenides üzerinden, onun söylediği her şey olumlanarak ortaya konmuştur. Şimdi, yokluk konusu tamamen bir tarafa bırakılarak, 239c-242b arasındaki bölümde, mutlak yokluk ile tam gerçeklik arasında kalan *eidolon* ya da görünüş dünyasına geçilecektir. Platon burada iki soru, sırasıyla "bir şeyin var olması, fakat bütünüyle gerçek olmamasının nasıl mümkün olduğu" sorusuyla "yanlış önerme veya yanlış inanan nasıl açıklanabileceği" sorularına bir yarat getirmeye çalışacaktır. *Bkz.*, F. M. Cornford, *age.*, s. 383.

{49} MÖ 570-480 yılları arasında yaşamış Kolophonlu düşünür.

{50} Platon, burada yani 242c-243c arasındaki bölümde, Sokrates öncesi doğa filozoflarını sınıflar. Sınıflaması hiç kuşku yok ki, eksik veya yanıltıcı olabilir. Bununla birlikte, mevcut sınıflamanın 245e-246e arasında gündeme gelecek ve doğa filozoflarını "tanrılarla devler arasındaki savaş" başlığı altında materyalistlerle idealistler olarak ikiye bölecek sınıflamaya temel oluşturduğu açıktır. Buna göre bir tarafta birden fazla gerçek şeyin var olduğunu öne süren plüralistler ve diğer tarafta tek bir gerçekliğin varoluşunu öne süren Parmenides vardır. Ama asıl sınıflama bir ya da daha çok maddi ilkedden hareketle bir

doğal dünyanın varoluşunu kabul eden materyalistler ile doğa dünyasının varoluşunu yadsıyan Parmenides arasındadır.

{51} Önce materyalistleri ele alan Platon, burada, yani 243c-244b arasında kalan bölümde, onlara iki şeyin, söz gelimi sıcak ve soğukun var olduğunu söyledikleri zaman, varlık ya da gerçeklik sözcüğüyle ne anlatmak istediklerini sorar. Onun kendisine göre varlık, sıcak ve soğuktan ayrı, üçüncü bir terim olup onların anlamlarından farklı bir anlama sahiptir. Başka bir deyişle, varlık, sıcak ve soğukun kendisinden pay aldıkları, pay aldıkları için var oldukları bir idea olmak durumundadır. Materyalistler, bunu kabul etmedikleri takdirde, bir ikilem içinde kalırlar. Birinci alternatifte, varlığın anlamı söz gelimi sıcakın anlamıyla özdeşleştirilirse, bu durumda soğuk, sıcakla özdeş olmadığı için, var olmayacaktır, ikinci alternatifte ise, varlık sıcak-ve-soğukun anlamıyla özdeşleştirilirse, bu durumda iki parçadan oluşan bir gerçek varlık olacak ve iki gerçek şey olmayacaktır. Bu ise varlığın sıcak ve soğukun anlamından ayrı bir anlama sahip olması gerektiğine işaret eder. Bu anlam nedir? Platon, en azından şimdilik bu soruya materyalistler tarafından verilecek bir yanıtın olmadığını düşünerek, çokluğun varoluşunu öne süren materyalistleri bir tarafa bırakarak, tek bir varlık ya da gerçekliğin varoluşunu öne süren Parmenides'i eleştirmeye geçer.

{52} Platon'un Parmenides'e yönelik eleştirisi de aynı temel üzerinde ve kendi idealar kuramının kaçınılmazlığını gösterecek şekilde gelişir. Buna göre Platon eleştirisinde, Parmenides'in de tıpkı materyalistler veya natüralistler gibi, kendi Bir olan gerçek varlığıyla, bu varlığın kendilerinden pay aldığı Varlık ve Birlik idealarını birbirinden ayıramadığını ve dolayısıyla bu iki ideanın gerçekliğini tanımadan Bir olan gerçek varlığını öne süremeyeceğini göstermek ister. *Bkz., F. M. Comford, a.g.e., s. 409.*

{53} Burada Parmenides'e yönelik eleştiriler iki husus etrafında toplanır. Onun bir olan gerçek varlık üzerine olan öğretisi, oluş ve değişme dünyasını tümünden atlar. Bu öğreti ikinci olarak da kendisiyle aynı kalmak anlamında Parmenidesçi birliğin bütün özelliklerini taşıyan ideaların çokluğundan meydana gelen idealar dünyasını da tümünden imkânsız hâle getirir. Platon Parmenides'i de eleştirdikten sonra büyük resme, bir bütün olarak materyalistlerle idealistler arasındaki kavgaya geçecektir.

{54} Materyalistlerle idealistler arasındaki savaşa hasredilmiş bu bölümün bir parçasını oluşturan 246e-248a arasındaki alt bölümde, Platon materyalistlerin varlık görüşlerini ele alır ve onlar açısından gerçekten var olanın bir özelliğini ortaya koyar. Bu özellik de güç ya da *dunamistir*. Buna göre materyalistin elle tutulabilir cismin varlığına veya mekân içinde bir yer işgal eden maddenin gerçekliğine inanırken dayandığı temel, cisim ya da maddenin bir *dunamise*, yani dokunma duyusunu etkileme özelliğine sahip olmasıdır.

{55} Platon 248a-249d arasında kalan bu bölümde, önce gerçekten var olanın değişmez olduğunu söyleyen idealistlerin gerçekliğin değişen bazı şeylerin varoluşunu da kabul etmeleri gerektiğine işaret eder. Buna göre, gerçeklik sadece değişmez olan varlıklardan meydana gelirse, idrak ve bilginin varlığından söz edilemez. O, yine aynı temel üzerinde bilginin gerçekliğin, Herakleitosçulann söylediği gibi, sadece sürekli olarak değişmekte olan şeylerden oluşması durumunda da imkânsız olacağını gözler önüne serer. Buradan çıkartılması gereken sonuç, açıktır: Varlık ya da bir bütün olarak gerçeklik, değişmez varlıklar yanında değişen şeyleri de ihtiva etmek durumundadır.

Platon çıkarttığı bu sonucun ideaların dostları tarafından kabul edildiğini söyler. İdeaların dostları, Pythagorasçılarla başlayıp Elealılar üzerinden Platon'a kadar uzanan bir gelenek içinde, esas olarak Platon ve izleyicileri tarafından temsil edilir. Yani ideaların dostları, genel anlamda idealist olmakla birlikte, gerçekliğin sadece mutlak birlikten veya değişmez varlıktan meydana geldiğini ileri süren Parmenides veya Elea Okulu filozoflarından ayrılır. İdeaların, Platon ve öğrencilerine karşılık gelen dostları, şu üç noktada farklı bir görüş benimserler. 1) Oluş ile varlık arasında bir ayırım yapıp, bu ikisinden iki ayrı varlık kategorisi olarak söz ederler. 2) İdeaların dostları, değişmezliği varlığın temel ya da özsel özelliği olarak öne sürerken, değişimin oluşun ayırt edici özelliği olduğunu kabul ederler. 3) Onlar, iki ayrı varlık kategorisini gündeme getirmelerine paralel olarak, iki ayrı bilgi ya da biliş tarzının olduğunu iddia ederler. Buna göre insan değişme içinde oluş dünyasını, hissetme veya duyu yoluyla, oysa gerçek varlık dünyasını akıl yoluyla bilir.

{56} Platon sadece yokluğun değil, fakat varlığın tanımlanmasının da güç olduğunu öne sürmekle beraber, en azından varlığa ve duysal dünyaya bir açıklama getirebilme noktasında, mutlak yokluk ile değişmez varlığa ek olarak, değişen bir oluş dünyasının varlığını öne sürerek önemli bir açılım sağlamış durumdadır. O, metafiziksel probleme bir çözüm getirdikten sonra, mantıksal probleme "olumsuz yargı ve önerme problemine" geçer. 251a-259d arasındaki bu uzun bölümde, Platon,

başta idealaların karışımı, diyalektiğin özü ve felsefi tartışmanın mahiyeti de dahil olmak üzere, ilintili pek çok konuyu ele alacaktır.

Onun yeni konuya geçişi zor olmaz. Buna göre, Yabancı üzerinden "(var)dır" ve "(var) değildir" terimlerinin geçtiği önermeleri ele almak gerektiğini ileri süren Platon, bunun hareket ve sükûnetten ikisinin birden nasıl var olabileceğiyle varlığın kendisinin hareket ya da sükûnet içinde olan bir şey olamayacağını göstermek açısından gerekli olduğunu dile getirir. Bu yüzden var olan şeyleri adlandırmanın ve ifade etmenin bir yolu olarak önermelere geçilir.

{57} Platon yorumcuları, "okuldan yeni mezun olmuş" veya "öğrenmeye oldukça ileri bir yaşta başlamış yaşlı adam" ifadesiyle doğrudan doğruya onun kendisine ve idealar kuramına "şu atı görüyorum, fakat genel olarak atlığı veya atın kendisini göremiyorum diyerek itiraz etmiş olan kinik Antisthes'e gönderme yaptığı konusunda fikir birliği içindedirler. *Bkz., F. M. Cornford, age., s. 468.*

Antisthenes'in ideaların dışsal bir karşılıkları olmadığı, salt ağızdan çıkan sesler oldukları veya zihindeki kavramlara tekabül ettikleri görüşüyle nominalizmin ilk ve en önemli temsilcisi olduğu kabul edilir. O, bununla da kalmayıp, pasajdan da anlaşılacağı üzere, nominalizmini mantıksal sonucuna kadar taşımıştı; idealar zihin dışında kendilerine karşılık gelen birtakım gerçekliklerin bulunmadığı kavramlar, salt zihinsel kendilikler iseler, o zaman bütün idealar aynı ölçüde geçerli ve haklılandırılabilir olup, çelişkiye ve doğru-yanlış ayırımına yer kalmaz. Bu yüzden o, "söylediğimiz her ne ise, doğrudur, çünkü konuştuğumuz takdirde, bir şey söyleriz, bir şey söylediğimiz zaman, var olanı söyleriz, ve var olanı söylediğimiz takdirde de, doğruyu söylemiş oluruz" demektedir. *Bkz., P. E. More, Hellenistic Philosophies, Princeton, Princeton University Press, 1923, s. 69.*

{58} Birleşme terimi için, Grekçe "*koinonia*" sözcüğü kullanılmaktadır. Bununla anlatılmak istenen, elbette "İnsan iyidir" benzeri olumlu bir önermede iki idea bir araya getirildiği veya birbirine bağlandığı zaman söz konusu olan şeydir. Buna göre, iki idea birbirine bir şekilde bağlandığı zaman, onların "karışma"ya muktedir oldukları, "birleştikleri", birbirlerine "uygun düştükleri", birbirlerini "kabul ettikleri" veya "aldıkları" ya da birbirlerinden "pay aldıkları" söylenir. Söz konusu birleşme veya bir araya gelmenin karşısı ise bölmedir (*diairesis*) Biz., F. M. Cornford, *age., s. 468.*

{59} Odysseus'un sütünesi.

{60} Platon, birinci alternatif olarak ideaların birbirleriyle birleşmesi ya da karışmasının, onların birbirlerinden pay almalarının imkânsız olması alternatifini ele aldı. Durum böyle olduğunda, tek tek her öge ya da basit unsur yalnızca adlandırılabilir, fakat onun var olduğu veya hareket ettiği söylenemez. Aynı şekilde, idealar da birbirlerinden yalıtılmış hale gelecekleri için, "Hareket vardır", "Sükûnet vardır" veya "Hareket Sükûnet değildir" benzeri önermelerin anlamsız oldukları ortaya çıkar. Bu alternatifi, saçmalığı veya akla aykırılığı dolayısıyla hızlıca eleyen Yabancı, daha sonra ikinci alternatifi elemeye geçer. *Bkz., F. M. Cornford, age., s. 476-477.*

{61} Platon, söz konusu üç alternatiften birisini, bazı ideaların birbiriyle karışıp, bazılarının birbirleriyle hiçbir şekilde birleşmeyeceği alternatifini, bilgiyi ve felsefi tartışmayı mümkün kılan yegâne alternatif olarak kabul eder. Bu, elbette Platon'da bilginin konusunu meydana getiren tümeler veya idealarla ilgili bazı olumlu önermelerle birtakım olumsuz önermelerin doğru olduğu anlamına gelir. Varlıkla ilgili nihai hakikati ifade eden bu doğru önermeler, Platon açısından, tamamen idealarla ilgili olan diyalektik argümanların belirlediği felsefi söylemin ana dokusunu oluştururlar. Platon, bundan sonra söz konusu dokunun mahiyetini, yine Yabancı'nın marifetiyle ve konuşmayla müzikteki seslerin dokusuyla ilişkilendirerek açıklamaya geçer.

{62} Platon, Yabancı'nın büyük bir önem arz eden bu son konuşmasıyla "hakikat sevgisi ya da arayışı" olarak *philosophia*'ya özgü söylemin yönteminin, İdealarla ilgili olumlu önermeler üzerinden ifade edilecek hakikatleri keşfetme yöntemi olarak diyalektik olduğunu ifade eder. Söz konusu diyalektik, Yabancı'nın bu son konuşmasının birinci bölümünden de anlaşıldığı üzere, ideaları birbirine bağlayan, onları kuşatıcı bir tür altında toplayan toplama yöntemiyle, aynı konuşmanın ikinci bölümünde "bütünlere karşılık gelen ve onların bölünmelerinden sorumlu olan" ideaların da var olduğu ifadesiyle dile getirilen bölme yönteminden oluşmaktadır. Platon, şimdi 253c-254b arasındaki bölümde söz konusu diyalektiği, sonra da diyalektiğin kendisiyle ilgili olduğu idealar dünyasının yapısını ortaya koyacaktır.

{63} Diyalektiğin veya ona yaşlılık döneminde karşılık gelen toplama ve bölme yönteminin tanımlandığı yer, söz konusu meşhur paragraftır. Pasajın birinci bölümünde önce her biri ayrı duran çok sayıda form olduğu bildirilir. Bunlar toplanmak ya da bir araya getirilmek durumunda olan ve tanımlanacak özgül kavram ya da ideayı da bir şekilde içeren geniş kapsamlı cinslerdir. Hakikat âşığı filozof veya diyalektikçi önce bu ayrı duran ideaları bir araya getirip toplamayı gözden geçirir ve hepsine birden yayılan ortak karakteri veya tümeli sezgi yoluyla "net bir biçimde" ayırt eder. O, böylelikle bölme için seçmiş olacağı "tümel" kavramı veya ideayı seçmiş olur. Paragrafın ikinci bölümü toplamayı tamamlayan bölmeyi (*diairesis*) anlatır. Tek bir tümel idea tarafından kapsandığı, kucaklandığı görülen birçok ideanın sınırlarının ayrı çizildiği ortaya çıkarıldıktan, onları birbirlerinden ayıran bütün özgül ayrımlar ortaya konduktan sonra, bölmenin kendilerinde sona erdiği bölünemez türlere ulaşılır.

{64} Yani, varlık olmayan.

{65} Yani, varlıktan farklı olanın var olması.

{66} To on, yani varlık bir idea ya da form olarak alındığında, buradan şu iki önemli sonuç ya da doğru çıkar: 1) Varlık vardır ve 2) varlık var(yani, herhangi bir başka idea) değildir. Bu, "var olanın var olamayacağı hiçbir anlam bulunmadığını" öne süren Parmenides'in tezini çürüten önemli bir sonuçtur. Bundan sonraki bölümde, yani 257b-258c arasındaki bölümde, Platon bu kez Parmenides'in tezinin diğer kısmını çürütecektir. Başka bir deyişle o, "var olmayanın var olabileceği hiçbir anlam bulunmadığını" öne süren Parmenides'e karşı, bir varlığın başka varlıklardan farklı olması, yani söz gelimi "uzun-olmayan", "güzel-ol-mayan" anlamında var olabileceğini gösterir.

{67} Bu bölümde artık varlık ya da "vardır" ile yokluk veya "var değildir" in farklı anlamları ortaya çıkarılmıştır. Buna göre "varlık" ya da "vardır", her şeyden önce "var olur" anlamına gelir. Dolayısıyla, Parmenidesçi anlamda yokluğa yer yoktur. İkinci olarak "vardır", "... ile aynıdır" anlamına gelir. Zira her idea ya da form kendisi kendisiyle aynıdır ve çelişik "var değildir", "...den farklıdır" anlamına gelir.

{68} Konuşmanın ideaların birbirleriyle örülmelerine bağlı olduğunu söyleyen Platon, bununla idea ya da cinslerin birleşmesi ya da karışmasından fazlaca bir şeyi anlatmak ister. Tüm önermeler için geçerli olan bir unsur olarak onunla (*sumploke*), Platon her yargı ya da önermenin en az bir ideanın kullanılmasını içerdiğini belirtmeye çalışmaktadır. *Bkz., F. M. Cornford, age., ss. 553-54.*

{69} Platon, sözcükle bir şeyin doğasını veya özünü göstermek üzere kullanılan sembol ya da işareti anlar. Onun söz konusu kavrayışına göre, bir cins isim, var olan şeyleri temsil ettiği veya var olan şeylerin yerini tuttuğu ölçüde bir ideaya karşılık gelen bir doğayı gösterir, belli bir öze işaret eder. Buna mukabil özel bir isim sadece var olan bir şeyi temsil eder ya da gösterir. *Bkz., F. M. Cornford, age., s. 565.*

{70} Nitelikle anlatılmak istenen önermenin doğru ya da yanlış olmasıdır. Buna göre bir şey hakkında, yani failin bir parçası olmak durumunda olduğu bir olguyla ilgili olması gereken önermenin, birazdan görüleceği üzere olguyu gerçekte olduğu şekliyle betimlediği zaman doğru, olduğundan farklı bir şekilde ifade ettiği zaman yanlış olması gerekir. *Bkz., F. M. Cornford, age., ss. 565.*